

**Beleidsgerichte studies
Hoger onderwijs en
Wetenschappelijk onderzoek 87**

Studentenmonitor 2001

studenten in het hoger onderwijs

**Adriaan Hofman
Jan de Boom
Erwin Heyl**

**Uulkje de Jong
Ineke van der Veen
Marjon Voorthuis**

**Marko van Leeuwen
Jaap Anne Korteweg
Hana Budil-Nadvorníková**

Risbo

SCO-KOHNSTAMM INSTITUUT

SEO | Stichting voor Economisch Onderzoek
der Universiteit van Amsterdam

Voorwoord

De studentenmonitor is een uitgave die is ontstaan vanuit de gedachte om alle studentenonderzoek dat door OCenW wordt uitgezet te bundelen. Het streven is erop gericht om geordend met bevraging van studenten om te gaan. Dit in plaats van allerhande ad-hoc onderzoek.

In de studentenmonitor 2001 (de tweede meting) is een schat aan gegevens bijeengebracht. Ze kenschetst de studentenpopulatie en geeft inzicht in gedragingen en achterliggende motieven bij keuzeprocessen, oordelen over opleidingen en tijdsbestedingen. Ook is de financiële situatie in kaart gebracht waarbij onderscheid is gemaakt naar publieke en private middelen. Tevens is de subjectieve beleving van de financiële positie geïnventariseerd.

Deze gegevens zouden niet beschikbaar zijn geweest zonder de respons van de betrokken studenten.

We zijn de respondenten zeer erkentelijk voor hun deelname. Het is aan hen dat we deze zo belangwekkende informatiebron te danken hebben. Daarnaast danken we dhr. E. Wijnen van de IB-groep te Groningen voor zijn inzet bij de steekproeftrekking van en mailing aan de groep studenten in het hoger onderwijs. Ook waarderen we het meedenken van ISO, LSVB, VSNU, HBO-Raad en CBS in de klankbordgroep. De begeleidingscommissie, bestaande uit mw. M.E. Leegwater-van der Linden, mw. H.J. Borking en de heren W.D. Post, H.H. van der Velde, L.E. Nooij en T. Eikelboom, tenslotte heeft een kritische en belangrijke rol gespeeld in de totstandkoming van deze studentenmonitor 2001.

Namens de onderzoekers,

dr. W.H.A. Hofman

Rotterdam, mei 2002

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING EN CONCLUSIES	1
1 INLEIDING	11
1.1 ACHTERGROND EN ONDERZOEKSOPDRACHT	11
1.2 OPZET VAN HET RAPPORT	13
2 ONDERZOEKSOPZET.....	15
2.1 ONDERZOEKSOPZET EN STEEKPROEF	15
2.2 DATAVERZAMELING EN RESPONS	16
2.3 ANALYSE VAN DE NON-RESPONS	19
2.4 WEGING NAAR DE LANDELIJKE VERDELING	20
2.5 TABELSTRUCTUUR.....	22
2.6 SECTORINDELING.....	23
2.7 VOLTIJD/DEELTIJD, WEL/GEEN STUDIEFINANCIERING.....	24
3 SCHETS VAN DE STUDENTENPOPULATIE.....	27
3.1 INLEIDING	27
3.2 ACHTERGRONDKENMERKEN	27
3.2.1 <i>Geslacht en leeftijd</i>	27
3.2.2 <i>Opleidingsniveau en inkomen van de ouders</i>	29
3.2.3 <i>Woonsituatie van studenten</i>	32
3.2.4 <i>Etniciteit</i>	34
3.3 EERDERE ONDERWIJSERVARINGEN	37
3.3.1 <i>Loopbaan in het voortgezet onderwijs</i>	37
3.3.2 <i>Eerdere ervaring in het hoger onderwijs</i>	40
3.4 SAMENVATTING.....	42
4 STUDIEKEUZEMOTIEVEN EN INZET VAN EERSTEJAARS STUDENTEN.....	45
4.1 INLEIDING	45
4.2 MOTIVATIE STUDIEKEUZE	45
4.3 INZET.....	47
4.4 SAMENVATTING.....	50

5	 OORDEEL OVER DE OPLEIDING.....	51
5.1	INLEIDING	51
5.2	MOTIVATIE	51
5.3	WERKDruk, CONTACT EN STUDEERBAARHEID	56
5.4	SAMENVATTING.....	59
6	 TIJDSBESTEDING.....	61
6.1	INLEIDING	61
6.2	TIJDSBESTEDING AAN STUDIE, WERK EN ONTSPANNING	61
6.3	BETAALD WERK NADER BESCHOUWD	64
6.4	SAMENVATTING.....	69
7	 INKOMSTEN EN UITGAVEN.....	71
7.1	INLEIDING	71
7.2	INKOMSTEN.....	71
7.3	REDENEN OM NIET OF WEINIG TE LENEN.....	77
7.4	UITGAVEN.....	78
7.5	BELEVING VAN DE FINANCIËLE POSITIE	80
7.6	SAMENVATTING.....	82
8	 STUDIEVOORTGANG.....	85
8.1	INLEIDING	85
8.2	STUDIEVOORTGANG VERGELEKEN.....	85
	8.2.1 <i>Studievoortgang</i>	87
8.3	SAMENVATTING.....	89
9	 GEBRUIK VAN INFORMATIE EN COMMUNICATIE TECHNOLOGIE.....	91
9.1	INLEIDING	91
9.2	COMPUTERGEBRUIK	91
9.3	SAMENVATTING.....	98

10	INTERNATIONALISERING	101
10.1	INLEIDING	101
10.2	GEBRUIK VAN VREEMDE TALEN	101
10.3	STUDEREN IN HET BUITENLAND	102
10.4	FINANCIERING VAN HET VERBLIJF IN HET BUITENLAND	107
10.5	SAMENVATTING	108
11	STUDEREN MET EEN HANDICAP	111
11.1	INLEIDING	111
11.2	STAND VAN ZAKEN	111
11.3	HINDER VAN EEN HANDICAP OF CHRONISCHE ZIEKTE	112
11.4	KENMERKEN VAN DE GROEP STUDENTEN MET EEN HANDICAP OF CHRONISCHE ZIEKTE	114
11.5	ONDERSTEUNING VANUIT DE INSTELLING EN DE OVERHEID	115
11.6	SAMENVATTING	117
12	BELANGSTELLING VOOR VERDERE DEELNAME AAN HOGER ONDERWIJS	119
12.1	INLEIDING	119
12.2	BELANGSTELLING VOOR EEN VERVOLGOPLEIDING	119
12.3	BACHELOR-MASTER	125
12.4	BELANGSTELLING VOOR DUAAL LEREN	128
12.5	SAMENVATTING	131
13	DETERMINANTEN VAN STUDIESUCCES	133
13.1	INLEIDING	133
13.2	HET MODEL	133
13.3	ANALYSES	134
13.4	RESULTATEN	134
13.5	SAMENVATTING	141
14	BIJLAGE TABELLEN	143
14.1	BIJLAGE BIJ HOOFDSTUK 6	143
14.2	BIJLAGE BIJ HOOFDSTUK 7	145
14.3	BIJLAGE BIJ HOOFDSTUK 13	147
	LITERATUUR	151

Samenvatting en conclusies

Steekproef en respons

De studentenmonitor 2001 presenteert gegevens over studenten gebaseerd op een representatieve steekproef uit de gehele Nederlandse studentenpopulatie in het hoger onderwijs. Deze steekproef dient voor het schetsen van een betrouwbaar, van jaar tot jaar vergelijkbaar, beeld betreffende de studenten in het Nederlands hoger onderwijs. Er wordt gewerkt op basis van een naar onderwijstype (hbo/wo), studiejaren en sectoren gestratificeerde steekproef. De bruto-steekproef had een omvang van 14.700 personen. De respons bedroeg 5.068 enquêtes, hetgeen overeenkomt met 34,4%. Van deze 5.068 ingevulde enquêtes zijn er 426 (2,9%) via internet ingevuld. Indien rekening wordt gehouden met de cijfers zoals deze blijken uit de non-respons campagne, waarbij 19% van de bereikte personen aangeeft nooit een vragenlijst te hebben ontvangen, en de bruto-steekproef hiervoor wordt gecorrigeerd, komt de netto respons uit op 39,7%.

Achtergronden van de Nederlandse student

Het opleidingsniveau van de ouders van hbo- en wo-studenten verschilt. Terwijl 11% van de hbo-studenten tenminste één ouder met een wetenschappelijke opleiding heeft, bedraagt dit onder wo-studenten 30%. Ook het inkomen van ouders van hbo- en wo-studenten loopt uiteen. Ouders van wo-studenten verdienen gemiddeld bijna € 600 (bijna 25%) meer dan de ouders van hbo-studenten.

Uiteenlopende wijzen van definiëren leiden tot een schatting van het percentage allochtonen in de Nederlandse samenleving die varieert tussen 5,0 en 0,8%. De meeste allochtonen kennen we in het hoger onderwijs volgens de indeling van de wet SAMEN en de indeling naar thuistaal (5,0 respectievelijk 3,9%), dan volgt de subjectieve indeling als allochtoon met 1,1% en de reeks eindigt met 0,8% voor de indelingswijze volgens het nationaliteitsprincipe. Van de studenten die volgens de SAMEN-definitie worden gerekend tot de groep allochtonen voelt 27,9% zich voornamelijk Nederlander, blijkt maar liefst 95,3% de Nederlandse nationaliteit te bezitten en spreekt 37,9% thuis Nederlands.

Hbo-studenten hebben over het geheel genomen een wat lager niveau van vooropleiding en een lager gemiddeld eindexamencijfer dan hun collega's in het wo. Er doen zich geen verschillen voor tussen hbo en wo in de mate waarin de studenten in hun eerdere loopbaan zijn blijven zitten en de

mate waarin zij aan het studiehuisregime (19%) zijn blootgesteld. Ongeveer één op de drie studenten in het wo volgt of volgde een tweede opleiding tegen één op de vijf in het hbo. De studenten in het wo hebben een beduidend groter gedeelte van de door hen gevolgde tweede opleidingen ook reeds afgerond (45% versus 33%).

Leeftijdsverschillen tussen sectoren worden nauwelijks geconstateerd met één uitzondering: eerstejaars hbo-studenten pedagogiek zijn met gemiddeld 25 jaar beduidend ouder dan de studenten in andere sectoren. Naar verwachting is dit een gevolg van het gevoerde beleid gericht op vergroting van het aantal zij-instromers in het onderwijs. De ouderejaars studenten pedagogiek wijken qua leeftijd niet af van de overige studenten.

Het deel van de studenten dat (nog) thuiswonend is loopt sterk uiteen tussen hbo en wo. De helft van de hbo-studenten woont thuis gedurende hun studietijd tegen 20% van de studenten in het wo. Van de eerstejaars blijkt zes op de tien studenten in het hbo thuiswonend tegen 36% in het wo.

Een vergelijking van de achtergrondkenmerken van de studenten in Nederland zoals deze uit de studentenmonitor 2000 en 2001 naar voren komt laat zien dat de structurele kenmerken van studenten in het hoger onderwijs stabiel van aard zijn. De nu geconstateerde verschillen in opleidings- en inkomensniveau van ouders tussen hbo- en wo-studenten deden zich ook voor in de studentenmonitor 2000.

De verschillen tussen de uitkomsten van de indicatoren voor etniciteit geven aan dat niet eenvoudig is vast te stellen hoe toegankelijk het Nederlandse hoger onderwijs is voor diverse groeperingen. Bij het meten van onderwijsdeelname wordt veelal gewerkt met de formele indeling, maar in de praktijk van alledag op instellingen worden studenten aangesproken op het zich allochtoon voelen, de subjectieve identiteit. Voor een deel gaat het hier om verschillende groepen.

Studiekeuze, motivatie, oordeel over de opleiding en verder studeren

Intrinsieke motivatie is in het algemeen een sterker argument bij de keuze voor een specifieke studie dan extrinsieke motivatie of aspecten die betrekking hebben op de haalbaarheid van de studie. Met name in het hbo doen zich soms aanzienlijke verschillen in intrinsieke en extrinsieke keuzemotieven voor tussen de sectoren. Zo zijn studenten economie sterk extrinsiek gemotiveerd terwijl studenten kunst, pedagogie en gezondheidszorg juist hoog scoren op intrinsieke motivatie.

De inzet alsmede het voornemen de propedeuse binnen een jaar af te ronden is bij eerstejaars studenten in het hbo sterker dan bij eerstejaars studenten in het wo.

Eerstejaars hbo-studenten zijn aan het begin van de studie relatief sterk gemotiveerd. Evenwel neemt deze motivatie gedurende het jaar met één punt (op een schaal van 1 tot 10) af. Een vergelijkbaar patroon zien we optreden in het wo. Hier is echter de motivatie aan het begin van de studie minder hoog, en daarbij de afname van de motivatie ook minder.

Sectoren met opvallend goed gemotiveerde studenten zijn hbo-kunst en pedagogiek. Hierbij zij opgemerkt dat de pedagogiek studenten relatief het meest terugvallen in motivatie naar een overigens nog steeds gemiddelde score. Hbo-studenten in de economische sector zijn relatief ongemotiveerd. In het wo scoren de sectoren gezondheid en taal/cultuur relatief hoog qua motivatie bij aanvang van de studie en houden dit niveau vast. Studenten in de sectoren recht en economie zijn het minst gemotiveerd bij studieaanvang. De economie studenten laten ook het laagste motivatieniveau zien op het moment van onderzoek (juni 2001).

Drie procent van de studenten in het hoger onderwijs begint niet gemotiveerd aan hun studie. Een ongemotiveerde start komt bij wo-studenten vaker (4,2%) voor dan bij hbo-studenten (2,5%). Onder eerstejaars is het aandeel van ongemotiveerde studenten na bijna een jaar gestegen van twee tot elf procent.

De werkdruk van studenten in hbo en wo wordt gemiddeld niet als uiteenlopend ervaren. De ervaren werkdruk binnen de hbo-sectoren techniek en landbouw en de wo-sector techniek ligt wel significant hoger dan elders.

De mogelijkheden tot contacten met docenten en de sfeer binnen de opleiding wordt gemiddeld op 5,9 ingeschat en verschilt niet tussen hbo en wo. Binnen het hbo zijn de studenten in de sector kunst het meest tevreden met de sfeer en mogelijkheden tot contacten met docenten in hun opleiding, terwijl de hbo-sector economie de laagste score laat zien.

Studenten schatten momenteel de studeerbaarheid in op een niveau van een 6,5, waarbij de studeerbaarheid in het hbo significant in negatieve zin afwijkt van die in het wo. Ook intersectoraal doen zich aanzienlijke verschillen voor. Zo is in het hbo de sector kunst een uitschieter naar boven, terwijl de studeerbaarheid in de sectoren techniek, sociaal-agogisch en in iets mindere mate economie volgens de hbo-eerstejaars achterblijft. In het wo wordt de studeerbaarheid door ouderejaars in de sectoren techniek en economie relatief gering geacht.

Vergelijking van de uitkomsten uit de monitor 2000 en 2001 laat zien dat het percentage ongemotiveerde studenten aan het begin van de studie lijkt te zijn afgenomen, terwijl het deel van de studenten dat na 1 jaar studeren ongemotiveerd zegt te zijn en het ongemotiveerde deel van de ouderejaars zich stabiliseert op ongeveer 10%.

De werkdruk die studenten zeggen te ervaren verschilt niet tussen de studentenmonitor 2000 en 2001. De mate waarin docenten toegankelijk zijn en er een goede sfeer heerst in de opleidingen wordt in de studentenmonitor 2001 door de hbo-studenten iets positiever ingeschat dan het jaar daarvoor terwijl in het wo geen verschillen optreden tussen beide jaren. De studeerbaarheid van de opleidingen wordt door studenten in het wo in de studentenmonitor 2001 iets minder positief beoordeeld dan in de 2000 monitor.

Bijna driekwart van de studenten heeft tijdens de studie nog geen plannen om na afronding van hun huidige opleiding verder te studeren. In het hbo zijn het de studenten in de sociaal-agogische sector die het vaakst plannen hebben om door te studeren. In het wo formuleren de studenten in de sector gezondheid deze wens het meest frequent. Bijna een-tiende van de hbo-studenten heeft plannen om na afronding van hun studie een opleiding in het wetenschappelijk onderwijs te gaan volgen. Voor studenten in het wetenschappelijk onderwijs is een promotieopleiding de meest gewenste opleiding om door te studeren, alhoewel nog geen tiende van de wo-studenten deze plannen heeft.

Studenten lijken de relatief onaantrekkelijke financiële positie van de promovendus een belemmering te vinden om te promoveren. Ook de verwachte moeilijkheidsgraad van een promotie speelt een rol bij de daadwerkelijke plannen om te promoveren. De slaagkans die studenten zichzelf geven om een promotie af te ronden verschilt (significant) per sector en ligt tussen de 60 en 75%.

Alhoewel de huidige studenten niet in de BaMa structuur zullen studeren, leeft dit nieuwe stelsel al wel bij hen, zo blijkt uit de resultaten. De driejarige bacheloropleiding die goede kansen biedt op de arbeidsmarkt wordt zowel door hbo-studenten als ook door wo-studenten aantrekkelijk gevonden. Dit geldt eveneens voor de masteropleiding die voorbereidt op een bepaald beroep. De wo-studenten in de verschillende sectoren oordelen significant anders over het masterprogramma dat opleidt tot beginnend onderzoeker. Het percentage wo-studenten dat deze opleiding aantrekkelijk lijkt ligt gemiddeld op 40% is. Eerder zagen we dat krap een-tiende van de huidige studenten van plan is te promoveren.

In het hoger beroepsonderwijs wordt al volop geëxperimenteerd met verschillende vormen van duaal leren. In het wetenschappelijk onderwijs is hiermee ook een begin gemaakt. De vraag is in hoeverre het aanbod van duale trajecten aansluit bij de behoefte van studenten. Thans werken instellingen en opleidingen aan het inpassen van de bestaande duale opleidingen in de BaMa. Gegevens over de huidige behoefte aan de verschillende varianten van de duale trajecten kunnen hierbij goed van pas komen. In het hoger beroepsonderwijs zijn significante verschillen in de percentages studenten die geen belangstelling hebben voor duale trajecten. In het wetenschappelijk onderwijs zijn de verschillen tussen de sectoren niet significant. Hbo-studenten voelen zich aangesproken door verschillende varianten van duaal leren. Wo-studenten hebben met name belangstelling voor duaal leren na het derde jaar.

Tijdsbesteding

De gemiddelde tijdsbesteding aan studie en werk voor de gehele onderzoeksgroep bedraagt 49 uur per week. Daarvan wordt 13 uur aan werk en 36 uur aan de studie besteed. Hbo-studenten blijken met bijna 38 uur per week gemiddeld ruim 5 uur meer tijd aan hun studie besteden. Dit verschil wordt grotendeels verklaard door de grotere tijdsbesteding van hbo'ers aan stages en/of scripties. Binnen het hbo zijn met name de studies binnen de sectoren landbouw, gezondheid en de kunst tijdsintensief. Hbo-studenten in deze sectoren besteden gemiddeld meer dan 40 uur per week aan hun studie. In het wo zijn het de studenten in de sector gezondheid die met gemiddeld 39 uur de meeste tijd aan hun studie besteden, op de voet gevolgd door studenten natuur en landbouw. Rechtenstudenten besteden met gemiddeld 27 uur per week aanzienlijk minder tijd aan hun studie.

Van de totale studentenpopulatie in het hoger onderwijs heeft ruim 80% betaald werk naast de studie. Dit percentage ligt voor hbo-studenten op 83% en voor wo-studenten op 79%. De gemiddelde bijbaan blijkt een omvang van ruim veertien uur per week te bezitten, in het hbo ligt dit met 15,1 uur per week iets hoger, in het wo met 12,8 uur lager. Gemiddeld verdienen de studenten met hun bijbaan bijna € 8 netto per uur. In het hbo zijn de verdiensten één euro lager dan in het wo. Studenten techniek en landbouw werken het minst, studenten in de sector recht (wo), sociale wetenschappen (wo) en economie (hbo en wo) werken het vaakst. Het aantal uren dat studenten in de hbo-pedagogiek wekelijks werken is het hoogste (16,9 uur) van alle onderscheiden sectoren. Studenten in deeltijd werken zo'n tien procent vaker, werken drie maal zoveel uur en verdienen ongeveer het dubbele netto uurloon vergeleken met de voltijdstudenten.

Uit de vergelijking van de gegevens van dit jaar met de studentenmonitor 2000 blijkt dat de tijd die in totaal besteed wordt aan studie en werk is toegenomen van 46 naar 49 uren per week. Deze toename kan vooral worden toegerekend aan het (opnieuw) gestegen aantal uren dat wekelijks aan werk wordt besteed. Overigens zij opgemerkt dat ook de tijd die aan de studie wordt toebedeeld licht is toegenomen. De laatste toename komt evenwel geheel voor rekening van de wo-studenten. Het deel van de studenten dat betaald werk verricht is licht gestegen van 79% in de studentenmonitor 2000 naar 81% in het volgende jaar.

Er zijn vier arbeidsmarktsectoren waar studenten het meest werkzaam zijn, namelijk de detail/groothandel, de zakelijke dienstverlening, de horeca en de gezondheidszorg. Bijna tweederde van de studenten geeft aan dat het door hen verrichte werk niet aansluit bij hun opleiding. De belangrijkste redenen om betaald werk te verrichten zijn 'het doen van extra uitgaven' en 'het voorzien in kosten voor het levensonderhoud'. De stellingen 'het werk sluit aan bij de opleiding' en in mindere mate 'het werk is inhoudelijk interessant' wordt meer ondersteund door de ouderejaars studenten. Zij lijken zich middels hun bijbaantjes duidelijker op de arbeidsmarkt te oriënteren dan de eerstejaars. Werken omdat de ouderbijdrage niet toereikend is wordt als motief het minst genoemd.

Evenals in de monitor 2000 blijkt dat het overgrote deel van het werk niet aansluit bij de opleiding. Waar vorig jaar nog geen 20% van de banen een hbo- of wo-opleiding vereiste is dit percentage nu opgelopen tot bijna 24%. De sectoren waar de studenten werkzaam zijn worden iets meer gespreid: waren dat vorig jaar nog vooral de detailhandel en de horeca, dit jaar hebben de zakelijke dienstverlening en de gezondheidszorg zich bij de populairste sectoren geschaard. De redenen die de studenten aangeven om te gaan werken blijken in vergelijking tot de uitkomsten uit de monitor 2000 niet of nauwelijks af te wijken.

Inkomsten en uitgaven

Het maandelijkse inkomen van studenten in het hoger onderwijs bedraagt gemiddeld € 641. Daarnaast ontvangen zij gemiddeld € 116 in natura. Hbo-studenten ontvangen zowel uit reguliere inkomensbronnen als uit bijdragen in natura minder inkomen dan wo-studenten. Ouderejaars hbo-studenten in de sectoren gezondheid en landbouw hebben ruim € 200 minder inkomen te besteden dan hun medestudenten in de sector sociaal-agogisch. Binnen het wo wordt onder ouderejaars een

soortgelijk verschil waargenomen tussen studenten recht en studenten in de sectoren natuur en landbouw, waarbij de eerstgenoemde groep gemiddeld ongeveer € 200 meer inkomen heeft.

Het inkomen van studenten in het hoger onderwijs bestaat voor bijna de helft (€ 299) uit inkomsten uit arbeid. Inkomsten uit beurzen bedragen gemiddeld € 146 (23%), terwijl leningen en overige inkomsten gezamenlijk slechts twaalf procent van het totaalinkomen bedragen, ongeveer € 82 per maand. Financiële bijdragen van ouders en of partners zijn met € 115 goed voor 18% van het totaal inkomen. Giften in natura bedragen ruim € 116 per maand.

Studenten die geen inkomsten uit studiefinanciering ontvangen compenseren dit verschil ruimschoots door de bedragen die zij maandelijks verdienen met het verrichten van betaald werk. Zij verdienen gemiddeld bijna € 800 per maand, terwijl de inkomsten uit betaald werk voor studenten met studiefinanciering gemiddeld minder dan € 200 bedragen.

De inkomsten van studenten zijn in vergelijking met de studentenmonitor 2000 sterk toegenomen (19%). De grootste stijging constateerden we ten aanzien van de inkomsten uit betaalde arbeid. De inkomsten uit de beurs zijn teruggelopen. Dit heeft er toe geleid dat betaald werk nu bijna de helft van de inkomstenbron van studenten vormt (tegen 40%) het jaar daarvoor.

De studenten onderschrijven stellingen als 'ik wens geen (grote) schulden te maken', en 'ik leen als het echt nodig is' relatief vaak als argumenten om niet of weinig te lenen. De stellingen 'mijn ouders dragen bij' en 'ik vind een studielening te duur' nemen een middenpositie in. Onzekerheid over het latere inkomen en gebrek aan kennis over de leenvoorwaarden van de Informatie Beheer Groep spelen nauwelijks een rol. Schuldvermijding blijkt voor hbo-ers een belangrijker reden dan voor wo-ers, terwijl de bijdrage van ouders voor hbo-studenten veel minder sterk meewegen om niet te lenen.

Studenten geven gemiddeld € 164 per maand (29%) uit aan studiekosten. Dit zijn collegegelden, bijdragen aan de onderwijsinstelling, kosten van studieboeken en andere leermiddelen en reiskosten (exclusief de vergoeding voor de OV-studentenkaart). Kosten voor het levensonderhoud, waartoe huisvestingskosten, verzekeringskosten, levensmiddelen en kleding behoren, bedragen gemiddeld € 314 per maand en vormen daarmee de grootste uitgavenbron (55%). Ontspannende activiteiten, zoals uitgaan, kosten ongeveer € 74 per maand (13%).

De uitgaven van de studenten zijn ten opzichte van de studentenmonitor 2000 gemiddeld met € 42 toegenomen (8%). De verdeling van de uitgaven over de drie belangrijkste posten, namelijk levensonderhoud (55%), studiekosten (29%) en ontspanning (13%) zijn gelijk gebleven.

De directe inkomsten van de studenten liggen ruim € 70 hoger dan de gemiddelde uitgaven (daarbij wordt aangetekend dat inkomsten in natura en in de vorm van de OV-kaart niet in deze vergelijking zijn meegenomen). Op grond van deze cijfers kan worden geconcludeerd dat studenten gemiddeld genomen in financiële zin positief in balans zijn. Bijna een op de vijf studenten geeft echter aan dat de financiële situatie slecht tot zeer slecht is. In het wo is deze groep, met 21%, iets groter dan in het hbo (18%).

Ondanks het gegeven dat de inkomsten van de studenten in het hoger onderwijs ten opzichte van de situatie zoals gerapporteerd in de studentenmonitor 2000 meer zijn toegenomen dan de uitgaven blijft het percentage studenten dat stelt (zeer) slecht te kunnen rondkomen stabiel op 19%.

Informatie en Communicatie Technologie

Bijna alle studenten (94%) hebben thuis de beschikking over een computer. Van de studenten die thuis een computer hebben, heeft ruim 76% thuis toegang tot het internet. Hierbij is het opvallend dat op hbo-niveau studenten in de sectoren economie en techniek thuis significant vaker over een internettoegang beschikken. In het wo zijn het eveneens de studenten techniek die er positief uitspringen, terwijl de landbouwstudenten thuis juist relatief minder vaak een internetverbinding hebben.

Ruim 90% van de instellingen in het hoger onderwijs biedt volgens haar studenten een inbelfaciliteit aan. Van de studenten met internettoegang thuis maakt ongeveer 60% gebruik van deze faciliteit. Eerstejaars maken significant meer gebruik van deze faciliteit dan ouderejaars.

Internationalisering

Gemiddeld genomen heeft twaalf procent van de studenten in het hoger onderwijs stage- of onderwijservaring in het buitenland opgedaan. Uitgesplitst naar de verschillende groepen zien we dat ouderejaars (16%) meer studie-ervaring in het buitenland hebben dan eerstejaars (4%), wo-studenten (17%) meer studie-ervaring in het buitenland opdoen dan hbo-studenten (10%), ouderejaars studenten in voltijd (16%) meer studie-ervaring in het buitenland hebben opgedaan dan

deeltijders (5%) en dat wo-studenten zonder studiefinanciering (24%) meer studie-ervaring hebben in het buitenland dan studenten met studiefinanciering (14%).

Van de studenten met studie-ervaring in het buitenland heeft 78% daar een stage en 47% daar een reguliere opleiding gevolgd. Wo-studenten gaan meer dan hbo-studenten voor een reguliere opleiding naar het buitenland, terwijl voor een stage het omgekeerde geldt. Het merendeel van de studenten met buitenlandervaring heeft het verblijf in het buitenland zelf georganiseerd. In de manier van organiseren doen zich verschillen voor tussen hbo- en wo-studenten en binnen die studieniveaus tussen de sectoren.

Wo-studenten maken meer dan hbo-studenten gebruik van speciale programma's. Dit blijkt zowel uit de manier van organiseren als de wijze van financiering van het verblijf in het buitenland. Het verblijf in het buitenland wordt voornamelijk gefinancierd door eigen inkomen uit een eerder baantje (75%) of via bijdrages van ouders of partner (70%). Subsidies van de eigen instelling (38%) of in het kader van een programma (34%) komen veel minder vaak voor. Studenten met ouders met een netto inkomen hoger dan € 2.000 hebben significant vaker buitenlandervaring (15%) dan andere studenten (9%). Studenten uit de groep met een hoog ouderlijk inkomen ontvangen tevens significant vaker een bijdrage van hun partner of ouders. Bij de andere financieringsbronnen zien we geen verschil.

Studenten met handicap

In 2001 heeft iets meer dan vijf procent van de studenten in het hoger onderwijs hinder van een handicap. Dyslexie en psychische ziektes zijn de meest voorkomende aandoeningen, gevolgd door allergieën en beschadiging van het bewegingsapparaat. Enkele conclusies die we uit de gegevens over studenten met een handicap kunnen trekken zijn dat: relatief veel vrouwen hinder hebben van een handicap, studenten met een handicap gemiddeld genomen hoger opgeleide ouders hebben dan andere studenten en er verder geen verschillen zijn naar niveau, sector, inschrijving (voltijd/deeltijd) of het wel of niet ontvangen van studiefinanciering.

Tevens blijkt dat 16% van de studenten met een handicap een intakegesprek heeft gevoerd en dat hbo-studenten dit significant vaker hebben gevoerd dan wo-studenten, 18% van de studenten met een handicap een contactpersoon heeft op de instelling en dat eerstejaars dit significant vaker hebben dan ouderejaars. Een kwart van de studenten met een handicap is niet op de hoogte van de verlengingsmogelijkheid van de studiefinanciering en meer dan eenderde is niet van plan een beroep hierop te doen.

Studievoortgang en haar determinanten

Studenten in het hoger onderwijs liggen gemiddeld 12,8% op hun studieschema achter. De achterstand van wo-studenten op hun studieschema (-19%) is beduidend groter dan dat van de hbo-studenten (-9%).

Binnen het hbo is de sociaal-agogische sector relatief het meest succesvol in termen van studievoortgang met een achterstand op het reguliere studieschema van minder dan 6%. De sectoren economie en vooral techniek blijven achter in gerealiseerde studievoortgang.

Binnen het wo behalen studenten gezondheidsstudies verreweg de meeste studievoortgang.

Rechtenstudenten vallen in deze in negatieve zin op, zij hebben de grootste studieachterstand (-27%). Ook de studenten in de technische sector behalen relatief weinig studievoortgang.

Ruim 90% van de studenten denkt dat ze de studie met succes zullen afronden. Studenten in het hbo en wo wijken hierin niet van elkaar af.

Er is vastgesteld dat de systeemfactoren (hbo/wo, wel/niet studiefinanciering, voltijd/deeltijd en eerstejaars versus ouderejaars) een significante impact op de studievoortgang uitoefenen. Slechts het geslacht en de etnische herkomst zijn relevante achtergrondkenmerken met het oog op verschillen in studievoortgang. Naast deze systeem- en achtergrondfactoren is tevens gebleken dat er voor het beleid te beïnvloeden factoren invloed hebben op de studievoortgang. Zo blijkt dat het opdoen van buitenland-ervaring ten koste gaat van de behaalde studiepunten. Wellicht dat nog eens kritisch gekeken moet worden naar de wijze waarop deze vorm van internationalisering is georganiseerd. Daarnaast stellen we vast dat studenten die als toekomstplan een verdere studie prefereren beduidend meer studievoortgang behalen dan zij met andere toekomstplannen. Sterke invloeden op de studievoortgang constateren we ook van de gepercipieerde werkdruk en de mogelijkheden tot contacten met docenten. Hoge(re) werkdruk vermindert de studievoortgang, goede sfeer en contacten met docenten bevorderen de studievoortgang. Na de opname van deze opleidingsfactoren doet zich geen effect meer voor van de studeerbaarheid van de opleiding.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en onderzoeksopdracht

Sinds 2000 worden in opdracht van het Ministerie van OCenW structureel gegevens bijeengebracht over de situatie waarin studenten in Nederland zich bevinden (Studentenmonitor 2000). Het belang van hoger opgeleiden en het hoger onderwijs voor de kennisintensieve Nederlandse samenleving is groot. De dynamiek van deze kennisintensieve en steeds verder internationaliserende samenleving stelt nieuwe eisen aan de instellingen voor hoger onderwijs en hun studenten (OCenW, 1999). Voor de overheid in het algemeen en voor het ministerie van OCenW in het bijzonder is het dan ook van belang inzicht te hebben in het functioneren van het hoger onderwijssysteem.

Daarvoor is het niet genoeg om te kijken naar door instanties gegenereerde indicatoren zoals input, rendement en kwaliteit. De prestaties, keuzes en meningen van de consumenten van hoger onderwijs, de studenten, zijn eveneens van belang. De keuze voor een opleiding, de uitval uit en studievertraging in het hoger onderwijs staan niet op zichzelf, maar worden mede beïnvloed door de sociale omgeving van de student. Om dit proces in kaart te brengen wordt tevens gekeken naar de achtergronden van de studenten, hun studieprestaties, motivaties, operationele doelen, tijdsbesteding en de mogelijkheden van studenten om hun opleiding te financieren.

De rapportage die voor u ligt is de tweede studentenmonitor. Met behulp van de gegevens uit deze monitor dient onder andere het volgende te worden gerealiseerd:

1. het zo exact mogelijk in kaart brengen van kenmerken en aan de opleiding gerelateerde gedragingen en opvattingen van de Nederlandse studentenpopulatie;
2. het traceren van ontwikkelingen in de samenstelling, gedrag en opvattingen van de studentenpopulatie;
3. het verklaren van en ontwikkelingen in de tijd van deelname aan hoger onderwijs, studievoortgang, omzwaai en uitval;
4. het vaststellen van effecten van beleid op samenstelling, gedrag en opvattingen van de studentenpopulatie in Nederland, de deelname aan het hoger onderwijs, studievoortgang, omzwaai en uitval;
5. het kunnen vergelijken van de studentenpopulatie in de verschillende Europese landen.

Voor een deel van de gegevens kan gebruik gemaakt worden van reeds beschikbare bestanden van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), de Informatie Beheer Groep en de studentenadministraties van de instellingen voor hoger onderwijs. De databestanden van deze instellingen kunnen echter (nog) niet direct met elkaar worden verbonden en zijn voor het doel van de studentenmonitor verre van volledig. Zo bevatten ze bijvoorbeeld geen informatie over tijdsbesteding van studenten, hun financiële positie en motieven en oordelen over studiekeuzes en studieomstandigheden. Het is daarom gewenst om via enquêtes de bestaande gegevens aan te vullen.

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft het Rotterdams Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Beleidsonderzoek (RISBO), het SCO-Kohnstamm Instituut en de Stichting voor Economisch Onderzoek (SEO) opdracht gegeven om samen de dataverzameling en rapportage ten behoeve van de studentenmonitor 2000 en 2001 ter hand te nemen en in het verlengde daarvan een aanzet te geven voor de ontwikkeling van een *permanente studentenmonitor*. Dit onderzoek kan voor een deel gezien worden als een voortzetting van de onderzoekslijnen *Determinanten van de deelname aan hoger onderwijs* en *Tijdsbesteding Onderzoek Studenten* door de drie genoemde onderzoeksinstituten

1.2 Opzet van het rapport

In dit rapport wordt verslag gedaan van de resultaten van de studentenmonitor 2001. Na dit inleidende hoofdstuk wordt in hoofdstuk 2 ingegaan op de onderzoeksopzet en dataverzameling in 2001. Vervolgens komen 11 onderwerpen aan de orde welke aan de hand van de verzamelde gegevens nader zijn bestudeerd en geanalyseerd. Deze onderwerpen zijn achtereenvolgens:

- Schets van de studentenpopulatie (Hoofdstuk 3);
- Studiekeuzemotieven en inzet (Hoofdstuk 4);
- Oordeel over de opleiding (Hoofdstuk 5);
- Tijdsbesteding (Hoofdstuk 6);
- Inkomsten en uitgaven (Hoofdstuk 7);
- Studievoortgang (Hoofdstuk 8);
- Gebruik van ICT (Hoofdstuk 9);
- Internationalisering (Hoofdstuk 10);
- Studeren met een handicap (Hoofdstuk 11);
- Verdere deelname aan Hoger Onderwijs (Hoofdstuk 12);
- Determinanten van studiesucces (Hoofdstuk 13).

Op dit moment worden bovendien twee onderzoeken uitgevoerd welke zijn geïnitieerd op basis van de uitkomsten van de studentenmonitor 2000 en 2001 te weten: een studie ter verklaring van de geconstateerde verschillen in de keuze voor hbo of wo tussen leerlingen/studenten afkomstig uit uiteenlopende sociale milieus en een studie ter verklaring van de geobserveerde afname van de motivatie van studenten in de eerste twee jaren van de studie.

2 Onderzoeksopzet

2.1 Onderzoeksopzet en steekproef

Opzet

Het onderzoek ten behoeve van de studentenmonitor 2001 kent evenals het onderzoek studentenmonitor 2000 een cross-sectioneel design met daarbinnen een panelgewijze aanpak. Een cross-sectioneel design biedt goede mogelijkheden voor een jaarlijks representatief overzicht van samenstelling, attitude en gedrag van de Nederlandse studentenpopulatie. De gevolgde aanpak is dat jaarlijks een omvangrijke groep studenten wordt benaderd. Deze groep vormt een representatieve steekproef uit de gehele Nederlandse studentenpopulatie in het hoger onderwijs. Deze steekproef dient voor het schetsen van een betrouwbaar, van jaar tot jaar vergelijkbaar, beeld betreffende de studenten in het Nederlands hoger onderwijs.

Stratificatie

Als uitgangspunt voor de studentenmonitor geldt dat beleidsmatig relevante subgroepen in het hoger onderwijs dusdanig in de steekproef moeten zijn vertegenwoordigd dat over die subgroepen betrouwbare uitspraken gedaan kunnen worden. Waar (beleids-)specifieke uitspraken over deelpopulaties van wezenlijk belang worden geacht is een strikt random steekproef uit de populatie niet de geschikte methode. Een naar relevante criteria gestratificeerde steekproef vormt dan de juiste aanpak. Op deze wijze worden aan de hand van steekproefcriteria de subgroepen onderscheiden welke absoluut voldoende in de steekproef moeten zijn gerepresenteerd om over die deelpopulaties betrouwbare uitspraken te kunnen doen. Er zijn bij de steekproeftrekking drie stratificatiecriteria gehanteerd.

Ten eerste het onderscheid naar *onderwijstype* vanwege de verschillen tussen hbo en wo.

Ten tweede het onderscheid naar *studiejaar*. Ten eerste is het onderscheid tussen eerste- en ouderejaars van belang. Onderzoek (vgl. van den Berg, et. al., 2000) laat zien dat eerstejaars in termen van studievoortgang, participatie aan betaald werk, en dergelijke een categorie apart vormen. Daarnaast kunnen, als gevolg van beleidsontwikkelingen, verschillen tussen en ontwikkelingen van specifieke jaargroepen van belang zijn. Dit jaar zijn de eerstejaars tevens oversampeld met het oog op het te vormen cohort.

Het derde criterium betreft de indeling naar *sectoren*. Om voldoende zicht te houden dan wel te verkrijgen op sectorspecifieke ontwikkelingen is het van belang deze vooraf te onderscheiden. Bij een

volstrekt random steekproeftrekking is er een gereede kans dat bepaalde sectoren onvoldoende worden gerepresenteerd hetgeen gevolgen heeft voor de generalisatiemogelijkheden.

2.2 Dataverzameling en respons

De hiervoor beschreven criteria leiden tot een totale bruto steekproefomvang van 14.700 personen onderverdeeld volgens de aantallen in tabel 2.1. De gehele groep is schriftelijk benaderd met de vraag de enquête te beantwoorden. Voor de eerstejaars is er een uitgebreidere variant van de enquête gehanteerd met een aantal aanvullende vragen, voornamelijk betrekking hebbende op keuzemotieven.

Tabel 2.1: Steekproefomvang en verwachte respons cross-sectioneel en panelonderzoek 2001

	1e jaars*		2e jaars		3e jaars		4e jaars		5e en (oudere) jaars		6e en (oudere) jaars		totaal	
	stpr.	resp.	stpr.	resp.	stpr.	resp.	stpr.	resp.	stpr.	resp.	stpr.	resp.	stpr.	resp.
hbo sector														
hbo economie	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50			900	300
hbo soc-agogisch	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50			900	300
hbo gezondheid	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50			900	300
hbo landbouw	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50			900	300
hbo pedagogisch	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50			900	300
hbo kunst	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50			900	300
hbo techniek	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50			900	300
totaal hbo	2100	700	1050	350	1050	350	1050	350	1050	350			6300	2100
wo sector														
wo economie	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50	150	50	1050	350
wo soc. wetensch	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50	150	50	1050	350
wo gezondheid	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50	150	50	1050	350
wo landbouw	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50	150	50	1050	350
wo natuur	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50	150	50	1050	350
wo recht	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50	150	50	1050	350
wo taal/cultuur	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50	150	50	1050	350
wo techniek	300	100	150	50	150	50	150	50	150	50	150	50	1050	350
totaal wo	2400	800	1200	400	1200	400	1200	400	1200	400	1200	400	8400	2800
totaal ho	4500	1500	2250	750	2250	750	2250	750	2250	750	1200	400	14700	4900

* Deze groep wordt tevens in het cross-sectionele deel betrokken, en vormt hiermee een nieuw cohort ten behoeve van het panelonderzoek.

Bron: Ontwikkeling en uitvoering Studentenmonitor 2001/2002

Naast de bijgevoegde schriftelijke enquête is aan alle studenten in de steekproef de mogelijkheid geboden de enquête via internet in te vullen. De dataverzameling, dat wil zeggen verzending van de enquêtes en opstelling van de speciale studentenmonitor website, is half mei van start is gegaan.

Een maand na verzending van de enquêtes is onder de non-respondenten gedurende een periode van een maand telefonisch gerappelleerd. Eind augustus is de dataverzameling afgesloten. Uiteindelijk bereikt de respons een omvang van 5.068 enquêtes, hetgeen overeenkomt met 34,4%. Van deze 5.068 ingevulde enquêtes zijn er 426 (8,4% van de respons) via internet ingevuld. Gerelateerd aan de totale steekproef (alle personen die de kans hebben gekregen het via internet in te vullen) is de internetrespons dus slechts (426/14700) 2,9%.

In totaal zijn er per half mei 14.700 enquêtes verstuurd waarbij op 16 mei de eerste enquêtes werden ontvangen. Na de piek in de eerste week, liep de respons voor ongeveer een maand min of meer gestaag door. Per half juni hadden 3.961 personen van de 14.700 (26,9%) gerespondeerd. Het betrof 3.581 respondenten die schriftelijk en 375 die via internet hadden gereageerd. Tevens kwam een aantal enquêtes retour, zowel bij de IB-Groep als bij het RISBO, waarbij de geadresseerde niet meer op het opgegeven adres woonde. Hierbij ging het om een totaal van 126 enquêtes. De personen die na een maand nog niet hadden gereageerd zijn geselecteerd en telefonisch gerappelleerd. In totaal ging het om een groep van 10.739 personen. In ruim een maand tijd werd 80% hiervan minimaal een keer benaderd. Veelal blijken studenten niet thuis (59%), ook blijkt van zeven procent het telefoonnummer niet (meer) te kloppen (747 personen). Uiteindelijk wordt van deze groep twaalf procent bereikt, waarbij ruim 2,5% iedere medewerking weigert. Aan de resterende negen procent (in totaal 989 personen) is de vraag gesteld of men alsnog bereid is om de enquête alsnog te beantwoorden. In tabel 2.2 worden de resultaten van het telefonische rappel samenvattend gepresenteerd.

Tabel 2.2: Uitkomsten van het telefonische rappel

Zou u de enquête alsnog willen opsturen?	aantal	percentage
nee	159	16
ja, stuur ik stuur de vragenlijst op	396	40
ja, ik vul de vragenlijst via internet in	156	16
ik heb nooit een vragenlijst ontvangen	185	19
ik heb de vragenlijst al teruggestuurd	85	9
ik heb de vragenlijst via internet ingevuld	6	0,3
geen antwoord	9	0,5
totaal	989	100

Bron: Studentenmonitor 2001

Op basis hiervan zijn nogmaals 486 enquêtes verstuurd naar personen die aangaven deze niet te hebben ontvangen. Uiteindelijk bereikte de respons 5068 enquêtes waarvan 426 via het internet. De respons op basis van de bruto en de netto steekproef wordt gepresenteerd in tabel 2.3.

Tabel 2.3: Respons bruto en netto steekproef

	aantal	percentage
bruto steekproef	14.700	
respons op basis van bruto steekproef	5.068	34,5
netto steekproef	12.773	
respons op basis van netto steekproef	5.068	39,7

Bron: Studentenmonitor 2001

Uitgaande van de bruto-steekproef blijft de respons ruim vijf procent achter bij de verwachting. Indien echter rekening gehouden wordt met de cijfers zoals deze blijken uit de non-respons campagne, waarbij 19% van de bereikte personen aangeeft nooit een vragenlijst ontvangen te hebben en de bruto steekproef hiervoor wordt gecorrigeerd, komt de respons uit op 39,7%.¹

In tabel 2.4 wordt het responspercentage gepresenteerd uitgesplitst naar de stratificatiekenmerken. De respons onder wo-studenten ligt met een gemiddelde van 36% ongeveer vier procent hoger dan de respons van de hbo-studenten (32%). Binnen het hbo wordt geen verschil in respons tussen eerstejaars en ouderejaars studenten geconstateerd, terwijl het verschil tussen eerstejaars (33%) en ouderejaars (38%) in het wo juist aanzienlijk is. Uit de tabel blijkt tevens dat de respons tussen de sectoren behoorlijk uiteen kan lopen, zo is het responspercentage onder studenten hbo kunst (26%) ruim tien procent lager dan van studenten hbo gezondheid (37%). Ook binnen het wo treffen we soortgelijke verschillen aan. Hier springt de sector recht er met een respons van 30% in negatieve zin uit, zeker als dit wordt vergeleken met de respons van 43% van wo-studenten gezondheid.

Tabel 2.4: Responspercentage naar onderwijstype, jaar van instroom en sector* (%)

	eerstejaars	ouderejaars	totaal
hbo			
sector			
hbo economie	31	29	29
hbo sociaal-agogisch	32	32	32
hbo gezondheid	35	38	37
hbo landbouw	37	36	36
hbo pedagogisch	28	36	33
hbo kunst	31	23	26
hbo techniek	29	29	29
totaal hbo	32	32	32
wo			
sector			
wo economie	27	33	31
wo soc. wetensch	38	38	38
wo gezondheid	41	43	43
wo landbouw	34	43	41
wo natuur	33	36	35
wo recht	29	30	30
wo taal/cultuur	28	36	34
wo techniek	35	41	39
totaal wo	33	38	36
totaal ho	33	35	34

* indeling naar sector jaar en onderwijstype gebaseerd op registratie zoals bij IB-Groep
Bron: Studentenmonitor 2001

2.3 Analyse van de non-respons

Op basis van de gegevens die beschikbaar zijn van de IB-Groep is onderzocht in hoeverre de uiteindelijke respons en non-respons groep van elkaar afwijken. De (ongewogen) responsgroep blijkt op de getoetste kenmerken (geslacht, leeftijd, vooropleiding, en gemiddeld examencijfer²) af te wijken van de non-responsgroep.

Uit de tabel 2.5 blijken de verschillen tussen de respons en non-respons groep voor een aantal kenmerken significant. Er responderen bijvoorbeeld meer voltijdstudenten dan deeltijdstudenten. Wat betreft vooropleiding is er vooral een verschil tussen de respons en non-responsgroep voor de categorieën vwo en havo. Studenten met vwo als vooropleiding responderen relatief vaker terwijl studenten met havo als vooropleiding relatief wat minder vaak responderen. Het meest in het oog springende verschil is wel die van het geslacht van de respondenten. Deze is ook het meest constant naar de onderscheiden stratificatiecriteria. De gemiddelde leeftijd van de respondenten blijkt enigszins lager dan de leeftijd van de studenten die niet hebben gerepondeerd. Overigens blijken vrouwen enigszins jonger te zijn dan mannen (niet in tabel). Het is echter de vraag in hoeverre een significante afwijking in respons en non-respons ook als relevant dient te worden aangemerkt.

Tabel 2.5: Verschillen respons –nonrespons voor geslacht, leeftijd, vooropleiding, onderwijsvorm en gemiddeld cijfer vooropleiding

	non-respons		respons		totaal	
	n	%	n	%	n	%
geslacht						
man	5071	52,5	2161	42,8	7232	49,2
vrouw	4580	47,5	2888	57,2	7468	50,8
(χ^2 :125.9; df:1; $p<.01$)						
leeftijd						
18-19	756	7,8	465	9,2	1221	8,3
20-21	1993	20,7	1287	25,5	3280	22,3
22-23	2527	26,2	1440	28,5	3967	27,0
24-25	2230	23,1	1079	21,4	3309	22,5
26-29	1294	13,4	480	9,5	1774	12,1
30-	851	8,8	298	5,9	1149	7,8
(χ^2 :131.4; df:5; $p<.01$)						
gemiddelde leeftijd	24,2		23,5		24,0	
(F: 60.2; df:1, $p<.01$)						
vooropleiding						
havo	2000	23,0	952	19,9	2952	21,9
vwo	4697	53,9	2802	58,6	7499	55,6
mbo	989	11,3	464	9,7	1453	10,8
prop. hbo	300	3,4	170	3,6	470	3,5
prop. wo	252	2,9	154	3,2	406	3,0
hbo	427	4,9	196	4,1	623	4,6
wo	49	0,6	42	0,9	91	0,7
(χ^2 :43.2; df:6; $p<.01$)						
onderwijsvorm						
deeltijd	963	10,0	388	7,7	1351	9,2
voltijd	8688	90,0	4661	92,3	13349	90,8
(χ^2 :20.9; df:1; $p<.01$)						
gem. cijfer vooropleiding (2)	6,7	(N=2662)	6,8	(N=1686)	6,75	(N=4348)
(F: 53.4; df:1, $p<.01$)						

Bron: Studentenmonitor 2001

Zo blijkt een marginale afwijking van het gemiddelde eindcijfer van de vooropleiding met slechts eentiende punt tussen de respons en non-responsgroep toch statistisch significant te zijn. Teneinde evenwel tot een zo representatief mogelijke responsgroep te komen, wordt de responsgroep (naast de naar de eerder genoemde stratificatiecriteria) tevens gewogen voor het geslacht van de studenten.

2.4 Weging naar de landelijke verdeling

Om te komen tot vergelijkende uitspraken over de stand van zaken binnen de Nederlandse studentenpopulatie is vervolgens de responsgroep gewogen naar de verdeling van de populatie op basis van de volgende criteria: onderwijstype (hbo - wo), studiefase (eerstejaars - ouderejaars), sector en sekse. In tabel 2.6 wordt de verdeling gepresenteerd van eerstejaars en ouderejaars studenten in het hoger onderwijs waarbij wordt uitgesplitst naar sector en geslacht per 1 december 2000.

Tabel 2.6 Verdeling populatie eerste- en ouderejaars en sekse over sectoren in 2000

	aantallen				percentage (van totaal hoger onderwijs)			
	eerstejaars		ouderejaars		eerstejaars		ouderejaars	
	m	v	m	v	m	v	m	v
hbo								
sector								
hbo economie	19393	14819	38732	29756	4,09	3,13	8,18	6,28
hbo sociaal-agogisch	3105	12165	6429	22971	0,66	2,57	1,36	4,85
hbo gezondheid	1423	6104	3311	14094	0,30	1,29	0,70	2,98
hbo landbouw	1289	913	3382	2033	0,27	0,19	0,71	0,43
hbo pedagogisch	5429	14573	10354	25547	1,15	3,08	2,19	5,39
hbo kunst	2122	2946	5042	6337	0,45	0,62	1,06	1,34
hbo techniek	15030	2976	32008	5586	3,17	0,63	6,76	1,18
<i>totaal hbo (n)</i>	47791	54496	99258	106324				
<i>totaal hbo (%)</i>	15,5	17,7	32,2	34,5				
wo								
sector								
wo economie	4149	1830	15305	5952	0,88	0,39	3,23	1,26
wo soc. wetensch	1790	5133	8255	16955	0,38	1,08	1,74	3,58
wo gezondheid	1025	2083	6619	10229	0,22	0,44	1,40	2,16
wo landbouw	292	355	1599	1478	0,06	0,07	0,34	0,31
wo natuur	1659	805	6697	3303	0,35	0,17	1,41	0,70
wo recht	1682	2530	9675	11062	0,36	0,53	2,04	2,34
wo taal/cultuur	1330	2834	6288	10882	0,28	0,60	1,33	2,30
wo techniek	3757	851	15994	3464	0,79	0,18	3,38	0,73
<i>totaal wo (n)</i>	15684	16421	70432	63325				
<i>totaal wo (%)</i>	9,5	9,9	42,5	38,2				
totaal ho (n=473731)	63475	70917	169690	169649				
totaal ho (%)	13,4	15,0	35,8	35,8				

Bron: hbo-cijfers: Kengetallen HBO-Raad (cd-rom: HBO ontcijferd 2001)

wo-cijfers: CBS; kerncijfers (website: Statline, november 2001)

In tabel 2.7 worden de reële responsaantallen van de steekproef en de aantallen na toepassing van de weegfactor vermeld³. De aantallen in sommige cellen zijn omhoog gewogen, andere juist omlaag. De totale N is hierbij gelijk gebleven. Respondenten die geen (hoger) onderwijs volgen of waarvan de sector niet te achterhalen is krijgen een weegfactor 0. De uiteindelijke verdeling van de respondenten naar onderwijstype, studiefase, sector en geslacht komt nu op afrondingsverschillen na, overeen met de verdeling zoals we die ook landelijk vinden.

Tabel 2.7: Verdeling van de ongewogen en gewogen respons naar onderwijstype, eerste- en ouderejaars, sector en sekse in 2000

	aantallen (ongewogen)				aantallen (gewogen)			
	eerstejaars		ouderejaars		eerstejaars		ouderejaars	
	m	v	m	v	m	v	m	v
hbo								
sector								
hbo economie	49	39	88	92	207	158	413	317
hbo sociaal-agogisch	15	77	31	166	33	130	69	245
hbo gezondheid	14	89	35	192	15	65	35	150
hbo landbouw	44	40	121	121	14	10	36	22
hbo pedagogisch	19	70	50	157	58	155	110	272
hbo kunst	42	48	51	89	23	31	54	68
hbo techniek	84	7	143	33	160	32	341	60
wo								
sector								
wo economie	28	18	201	86	44	20	163	63
wo soc. wetensch	23	79	79	213	19	55	88	181
wo gezondheid	30	83	114	239	11	22	71	109
wo landbouw	26	65	170	166	3	4	17	16
wo natuur	49	19	149	139	18	9	71	35
wo recht	16	41	87	170	18	27	103	118
wo taal/cultuur	13	30	93	212	14	30	67	116
wo techniek	72	23	219	92	40	9	171	37
<i>totaal steekproef (N=5050)</i>	524	728	1631	2167	677	756	1809	1809
<i>totaal steekproef (%)</i>	10,4	14,4	32,3	42,9	13,4	15,0	35,8	35,8

Bron: Studentenmonitor 2001

Uit de in de tabel gepresenteerde cijfers blijkt dat hbo-studenten worden opgewogen en wo-studenten worden teruggewogen. Bezien naar sector worden in het hbo-studenten in de sectoren economie, sociaal-agogisch, pedagogiek en techniek (sterk) opgewogen, terwijl studenten in de sectoren landbouw, gezondheid en kunst in meer of minder mate worden teruggewogen. In het wo wordt met name het gewicht van de studenten landbouw verhoogd. Verder heeft weging naar het geslacht van de studenten tot gevolg gehad dat mannen enigszins worden opgewogen.

2.5 Tabelstructuur

De structuur van de (kern)tabellen in het rapport is in de verschillende hoofdstukken zoveel mogelijk gelijk. In de tabellen wordt allereerst onderscheiden naar het onderwijstype (hbo versus wo). In de bovenste helft van de tabel is het hbo opgenomen, in de onderste helft het wo. Binnen het hbo wordt in de rijen een uitsplitsing gegeven naar achtereenvolgens sectoren, de wijze van inschrijving (voltijd versus deeltijd) en studiefinanciering (uitsplitsing naar studenten met en studenten zonder studiefinanciering). Dit bovenste blok wordt afgesloten met de resultaten voor het gehele hoger beroepsonderwijs. In de onderste helft van de tabel worden soortgelijke uitsplitsingen

gemaakt, maar dan voor het wetenschappelijk onderwijs. De tabel wordt afgesloten met een regel waarin de uitkomsten voor het gehele hoger onderwijs zijn opgenomen.

Naast de onderverdeling in bovengenoemde kenmerken is er in de kolommen tevens onderscheiden naar studiefase (eerstejaars versus ouderejaars studenten en een kolom met de totalen).

In de tabellen wordt tevens vermeld of groepen significant van elkaar afwijken. In het algemeen worden de uitkomsten van de volgende groepen op significantie getoetst:

- hbo versus wo

Binnen de onderscheiden onderwijstypen (hbo, wo) wordt vervolgens getoetst of er verschillen zijn tussen:

- sectoren
- eerstejaars en ouderejaars studenten
- inschrijvingsvorm
- studiefinanciering

Alle significantietoetsen zijn uitgevoerd op het 1% betrouwbaarheidsniveau.

2.6 Sectorindeling

De gehanteerde indeling in sectoren is conform de CROHO-indeling. Deze verschilt met de indeling zoals gemaakt in de rapportage van de studentenmonitor 2000. In de vorige rapportage werden de opleidingen communicatie, journalistiek en voorlichting verplaatst van de sector economie naar de sector kunst. Dit jaar vallen deze opleidingen onder de sector economie. Ten tweede werd in de studentenmonitor 2000 de opleiding tot leraar vo 2e graads Nederlands verplaatst van de sector pedagogiek naar de sector kunst. Deze valt nu zoals in CROHO onder pedagogiek. Ten derde werd in de versie 2000 een afzonderlijke sector laboratorium afgesplitst van de sector techniek. In deze sector laboratorium waren de opleidingen biologie, medische laboratorium onderzoek, chemie en chemische technologie opgenomen. Deze opleidingen zijn nu onder de sector techniek gecategoriseerd.

2.7 Voltijd/deeltijd, wel/geen studiefinanciering

In het onderzoek zijn zowel voltijd- als deeltijdstudenten opgenomen. Onder deeltijdstudenten worden ook studenten gerekend met andere inschrijfvormen zoals de duale inschrijfvorm. Naast de inschrijfvorm wordt onderscheid gemaakt tussen studenten die wel en studenten die geen studiefinanciering ontvangen. Studenten worden, conform de studentenmonitor 2000, gerekend tot de groep met studiefinanciering (SF+) indien zij een basisbeurs en/of een aanvullende beurs en/of een lening van de IB-Groep ontvangen. Indien studenten aangeven uit geen van deze bronnen inkomsten te ontvangen worden ze gerekend tot de groep zonder studiefinanciering (SF-). Dit wil echter niet altijd zeggen dat deze studenten geen recht hebben op studiefinanciering. Iedere student onder het prestatiebeursregime heeft namelijk recht op studiefinanciering gedurende de officiële cursusduur en vervolgens nog 3 jaar recht op een lening. In totaal geldt voor de meeste studies dus een recht op 7 jaar studiefinanciering. Als een student geen recht meer heeft op een prestatiebeurs, maar wel een lening afsluit, krijgt hij of zij ook een OV-kaart. Studenten kunnen in dit geval overigens een lening van nul euro afsluiten, zodat ze de OV-kaart krijgen zonder daadwerkelijk een bedrag te lenen. Ook studenten die onder het tempobeursregime vallen hebben de mogelijkheid een nul-lening af te sluiten waardoor zij recht hebben op een OV-kaart. Voor deze studenten is er recht op studiefinanciering voor de cursusduur plus 1 jaar aangevuld met 2 jaar lening. Het is dus mogelijk dat studenten die in dit onderzoek zijn gedefinieerd als studenten zonder studiefinanciering (SF-) in het bezit zijn van een OV-kaart.

In tabel 2.8 zijn de desbetreffende aantallen weergegeven.

Tabel 2.8: Studenten naar inschrijfvorm en studiefinanciering

	aantal voltijd	percentage	aantal deeltijd	percentage
SF+	3.992	89,5	17	3,0
SF-	468	10,5	551	97,0
totaal	4.460	88,7	568	11,3

Bron: Studentenmonitor 2001

Van de 568 studenten die als deeltijd worden gerekend zijn er 18 die zijn ingeschreven als student in een duale opleiding en nog eens 18 met een nog andere, niet verder gespecificeerde, inschrijvingsvorm. Deeltijdstudenten hebben geen recht op studiefinanciering, de in dit rapport gehanteerde ruimere indeling biedt een mogelijke verklaring voor het kleine deel (3%) van de 'deeltijdstudenten' dat zegt studiefinanciering te ontvangen.

Bijna 89% van de respondenten staat als voltijdstudent ingeschreven, ruim 11% staat als deeltijdstudent ingeschreven. Van de voltijdstudenten in de monitor ontvangt bijna 90% studiefinanciering. De overlap tussen studenten zonder studiefinanciering en deeltijdstudenten aanzienlijk. Meer dan 50% van de studenten zonder studiefinanciering studeert in deeltijd. In hoofdstuk 6 en 7 wordt nader ingegaan op de relatie tussen inschrijfvorm en studiefinanciering. In hoofdstuk 13 worden de relaties van deze groepen met studievoortgang nader belicht. Tevens is in de bijlage van hoofdstuk 13 een tabel opgenomen waarin een aantal kenmerken van deze groepen is weergegeven.

-
- ¹ De netto steekproef is berekend door de bruto steekproef met 1.801 personen (18,7% van de non-responsgroep) te verminderen.
 - ² Het gemiddeld cijfer van de vooropleiding word pas vanaf 1998 door de IB-Groep geregistreerd en is dus slechts bekend personen die vanaf 1998 in het ho zijn ingestroomd. Bovendien blijkt ook voor deze groepen de vulling beperkt en varieert van 57% (1998) tot 69% (2000).
 - ³ De formule voor de weegfactor is:
(landelijk aantal cel * steekproef aantal totaal) / (steekproef aantal cel * landelijk aantal totaal).

3 Schets van de studentenpopulatie

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een schets gegeven van de studenten in het hoger onderwijs in het jaar 2001. In de eerste plaats wordt een overzicht geboden van de achtergrondkenmerken die relevant worden geacht in de beschrijving van kenmerken van studenten die kunnen samenhangen met hun functioneren, te weten: geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en inkomenspositie van de ouders, de woonsituatie van de student en diens etnische herkomst. Daarna wordt een aantal onderwerpen behandeld die van belang zijn voor het bepalen van de kwaliteit van de instroom, aan de hand van kenmerken zoals gemiddeld eindexamencijfer, zittenblijven en het hoogst behaald diploma voortgezet onderwijs. Ook nemen we de mate waarin de studenten reeds in aanraking zijn gekomen met het studiehuisregime in de analyses mee. Tevens geven we weer welk deel van de studenten reeds eerder een studie volgde en welk deel zich dit jaar (weer) voor een tweede studie heeft laten inschrijven. Tenslotte brengen we in kaart welk percentage van de tweede opleiding waarvoor men staat ingeschreven is afgerond.

3.2 Achtergrondkenmerken

De achtergrondkenmerken van studenten zijn verdeeld in een aantal categorieën die in deze paragraaf aan de orde komen. Ten eerste wordt nader ingegaan op het geslacht en de leeftijd van studenten in het hoger onderwijs. In de daarna volgende paragrafen komen de achtergrond van de thuissituatie aan de orde, de huidige woonsituatie van de studenten en de etnische herkomst. In de laatste paragraaf wordt nader ingegaan op de vooropleiding van de studenten.

3.2.1 Geslacht en leeftijd

Het aandeel van mannen en vrouwen in de steekproef komt nagenoeg overeen (49% versus 51%). Dit wordt mede veroorzaakt door de weging die hiervoor is toegepast (zie hoofdstuk 2.4). Het aandeel van de mannen in het wo is iets groter dan dat van de vrouwen (52% versus 48%) terwijl dit in het hbo omgekeerd ligt maar deze verschillen zijn niet significant.

Evenwel verdelen mannen en vrouwen zich zeer ongelijk over de onderscheiden sectoren. In het hbo worden de sectoren sociaal-agogisch en gezondheid in kwantitatieve zin gedomineerd door de vrouwelijke studenten (80%). Het spiegelbeeld doet zich in de technische sectoren (zowel hbo als wo) voor, waar acht van de tien studenten van het mannelijk geslacht blijken.

Tabel 3.1: Sekse (%) en gemiddelde leeftijd van studenten naar onderwijstype, fase en sector

	eerstejaars			ouderejaars			totaal		
	% man	% vrouw	leeftijd	% man	% vrouw	leeftijd	% man	% vrouw	leeftijd
hbo sector									
hbo economie	57	43	19	57	43	22	57	43	21
hbo sociaal-agogisch	20	80	21	22	78	24	21	79	23
hbo gezondheid	19	81	22	19	81	23	19	81	22
hbo landbouw	59	41	20	62	38	22	61	39	21
hbo pedagogisch	27	73	25	29	71	23	28	72	24
hbo kunst	42	58	21	44	56	24	44	56	23
hbo techniek	83	17	21	85	15	22	85	15	22
verschil sector		sig.	sig.		sig.	sig.		sig.	sig.
inschrijving									
voltijd							48	52	21
deeltijd							47	53	32
verschil inschrijving								nsig.	sig.
studiefinanciering									
SF+							47	53	21
SF-							50	50	29
verschil stufi								nsig.	sig.
totaal hbo	47	53	21	48	52	23	48	52	22
verschil jaren hbo								nsig.	sig.
wo sector									
wo economie	69	31	20	72	28	23	71	29	22
wo soc.wetensch	26	74	21	33	67	24	31	69	23
wo gezondheid	33	67	20	39	61	23	38	62	22
wo landbouw	45	55	20	52	48	22	51	49	21
wo natuur	67	33	20	67	33	22	67	33	21
wo recht	40	60	21	47	53	23	46	54	23
wo taal/cultuur	32	68	21	37	63	25	36	64	24
wo techniek	82	18	20	82	18	22	82	18	22
verschil sector		sig.	nsig.		sig.	sig.		sig.	sig.
inschrijving									
voltijd							53	47	22
deeltijd							42	58	34
verschil inschrijving								nsig.	sig.
studiefinanciering									
SF+							52	48	21
SF-							50	50	28
verschil stufi								nsig.	sig.
totaal wo	49	51	20	53	47	23	52	48	23
verschil jaren wo								nsig.	sig.
totaal ho	47	53	21	50	50	23	49	51	22
verschil hbo/wo-totaal								sig.	nsig.

Bron: Studentenmonitor 2001

In het wo zijn mannen bovendien sterk oververtegenwoordigd in de sectoren economie en natuur. De hier geconstateerde man/vrouw verdeling doet zich voor bij instroom in het hoger onderwijs, maar is ook in de verdere studie terug te vinden. Er doen zich geen significante verschillen voor in de mate waarin mannen en vrouwen studiefinanciering ontvangen dan wel in deeltijd of voltijd studeren.

De gemiddelde leeftijd van de eerstejaars hbo-studenten is 21 jaar en die van wo-studenten ligt op 20 jaar. Tussen de sectoren constateren we onder de eerstejaars geen grote leeftijdsverschillen met één uitzondering: hbo-studenten pedagogiek zijn met 25 jaar beduidend ouder dan de studenten in andere sectoren. Naar verwachting is dit een gevolg van het gevoerde beleid gericht op vergroting van het aantal zij-instromers in het onderwijs. De ouderejaars studenten pedagogiek wijken qua leeftijd niet af van de overige studenten. Onder ouderejaars valt de relatief hoge leeftijd van hbo-studenten uit de sociaal-agogische en kunstzinnige sectoren en de wo-studenten sociale wetenschappen en taal/cultuur op. In hoeverre deze uitkomsten een indicatie zijn van een rendementsprobleem in deze sectoren zullen we in hoofdstuk 8 nader bezien. Studenten in deeltijd vormen een duidelijk oudere studentengroep (11 à 12 jaar ouder) dan de voltijdstudenten. Het verschil in leeftijd tussen studenten met en zonder studiefinanciering is geringer maar nog steeds substantieel (7 à 8 jaar ouder).

3.2.2 Opleidingsniveau en inkomen van de ouders

Opleidingsniveau

Het opleidingsniveau van de ouders is opgebouwd uit vier categorieën vanaf ten hoogste een afgeronde vmbo/mavo-opleiding, via maximaal vwo, vervolgens naar het hbo oplopend tot een afgeronde wo-opleiding. De opleiding van ouders van hbo- en wo-studenten verschillen in niveau. Terwijl 11% van de hbo-studenten tenminste één ouder met een wo-opleiding heeft, bedraagt dit onder wo-studenten 30%. Binnen het hbo constateren we bovendien verschillen in ouderlijk opleidingsniveau tussen sectoren. Bijna 1 op de 3 hbo-studenten in de kunstzinnige sector heeft een ouder met een wo-opleiding tegen minder dan 1 op de 10 in de economische, landbouw en technische sector.

Voltijd- en deeltijdstudenten en studenten met en zonder studiefinanciering wijken in aanzienlijke mate van elkaar af in het opleidingsniveau van de ouders. De voltijdstudenten in het wo komen voor 31% (met studiefinanciering: 32%) uit een gezin met een wo-achtergrond tegen 15% van de deeltijdstudenten (geen studiefinanciering: 22%). In het hbo is 12% van de voltijd- en van de wel studiefinanciering ontvangende studenten afkomstig uit een ‘wo-gezin’ tegen 9% van de deeltijd- en niet studiefinanciering ontvangende studenten.

Tabel 3.2: Verdeling opleidingsniveau van de ouders naar onderwijstype, fase en sector (%)

	eerstejaars				ouderejaars				totaal			
	po, vmbo, mavo	mbo, havo, vwo	hbo	wo	po, vmbo, mavo	mbo, havo, vwo	hbo	wo	po, vmbo, mavo	mbo, havo, vwo	hbo	wo
hbo sector												
hbo economie	46	25	22	7	39	30	22	9	41	28	22	9
hbo sociaal-agogisch	36	31	21	11	42	22	23	14	40	25	22	13
hbo gezondheid	32	28	26	14	34	27	29	10	33	27	28	11
hbo landbouw	24	36	33	7	34	32	23	11	32	33	25	10
hbo pedagogisch	38	23	27	12	35	29	27	10	36	27	27	10
hbo kunst	22	21	31	26	23	20	29	28	23	20	30	28
hbo techniek	36	23	32	9	38	30	21	12	37	27	25	11
verschil sector				sig.				sig.				sig.
inschrijving												
voltijd									35	28	25	12
deeltijd									50	23	18	9
verschil inschrijving												sig.
studiefinanciering												
SF+									35	27	26	12
SF-									47	25	19	9
verschil stufi												sig.
totaal hbo	39	25	26	10	37	28	24	12	37	27	24	11
verschil jaren hbo												nsig.
wo sector												
wo economie	28	30	22	20	28	22	21	29	28	23	22	27
wo soc.wetensch	36	16	30	18	24	16	32	27	27	16	32	25
wo gezondheid	13	20	31	37	22	15	26	37	20	16	27	37
wo landbouw	21	30	27	21	20	20	31	30	20	21	30	28
wo natuur	19	24	26	31	24	16	27	32	23	18	27	32
wo recht	22	20	30	28	21	16	26	38	21	17	27	36
wo taal/cultuur	15	24	35	27	24	17	27	31	22	19	29	30
wo techniek	23	21	28	28	21	18	32	29	21	19	31	29
verschil sector				nsig.				nsig.				nsig.
inschrijving												
voltijd									22	18	29	31
deeltijd									45	21	19	15
verschil inschrijving												sig.
studiefinanciering												
SF+									21	18	29	32
SF-									34	20	24	22
verschil stufi												sig.
totaal wo	24	22	29	25	23	17	28	31	24	18	28	30
verschil jaren wo												nsig.
totaal ho	35	24	26	14	32	24	25	19	33	24	26	18
verschil hbo/wo-totaal												sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Inkomen

Ook het inkomen van de ouders kan een belangrijke rol spelen bij de studiekeuze en studievoortgang van studenten.

Tabel 3.3: Gemiddeld netto maandinkomen van de ouders in euro's naar onderwijstype, fase en sector

	eerstejaars gemiddeld inkomen (€)	ouderejaars gemiddeld inkomen (€)	totaal gemiddeld inkomen (€)
hbo			
sector			
hbo economie	2561	2902	2788
hbo sociaal-agogisch	2210	2489	2398
hbo gezondheid	2214	2500	2416
hbo landbouw	2268	2565	2479
hbo pedagogisch	1924	2190	2096
hbo kunst	2499	3107	2907
hbo techniek	2356	2776	2642
verschil sector	sig.	sig.	sig.
inschrijving			
voltijd			2650
deeltijd			1891
verschil inschrijving			sig.
studiefinanciering			
SF+			2641
SF-			2180
verschil stufi			sig.
totaal hbo	2318	2665	2551
verschil jaren hbo			sig.
wo			
sector			
wo economie	3298	3330	3323
wo soc.wetensch	2811	3022	2976
wo gezondheid	3106	3072	3078
wo landbouw	2810	3009	2974
wo natuur	3118	3030	3048
wo recht	3155	3177	3174
wo taal/cultuur	2941	2936	2937
wo techniek	2788	3292	3198
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.
inschrijving			
voltijd			3170
deeltijd			2309
verschil inschrijving			sig.
studiefinanciering			
SF+			3192
SF-			2778
verschil stufi			sig.
totaal wo	3018	3133	3111
verschil jaren wo			nsig.
totaal ho	2488	2851	2749
verschil hbo/wo-totaal			sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Het inkomen van ouders van hbo- en wo-studenten loopt zeer uiteen. Ouders van wo-studenten verdienen gemiddeld bijna € 600 (2.551 versus 3.111; ongeveer 25%) meer dan de ouders van hbo-studenten.

Het hoogste ouderlijke inkomen constateren we in de sector economie. De laagste inkomens worden verdiend door ouders van hbo-studenten in de pedagogische sector en in de wo-sectoren sociale wetenschappen, landbouw, taal- en cultuur.

Voltijdstudenten, en meer specifiek zij met studiefinanciering, zijn afkomstig uit gezinnen waar het ouderlijk inkomen beduidend hoger ligt dan bij hen die in deeltijd studeren of geen studiefinanciering ontvangen. Deze situatie doet zich zowel voor in het hbo als in het wo.

3.2.3 Woonsituatie van studenten

De hoogte van de studiefinanciering via de overheid als ook de wijze van tijdsbesteding wordt sterk beïnvloed door het al dan niet thuis wonen van studenten. In tabel 3.4 wordt onderscheid gemaakt tussen studenten die nog bij ouders (of andere familie) wonen en studenten die op een of andere wijze zelfstandig wonen. Hier valt onder particuliere kamerbewoning, hospita's, zelfstandige wooneenheden en studentenhuysvesting.

Het deel van de studenten dat (nog) thuiswonend is verschilt sterk tussen hbo en wo. De helft van de hbo-studenten woont thuis gedurende hun studietijd tegen 20% van de studenten in het wo. Van de eerstejaars blijkt zelfs zes op de tien studenten in het hbo thuiswonend tegen 36% in het wo. In het hbo constateren we aanzienlijke verschillen in woongedrag tussen sectoren: eerstejaars economie studenten wonen voor driekwart nog thuis tegen slechts 29% van de hbo-studenten in de kunstzinnige sector. Het uit- en thuiswoongedrag van wo-studenten is meer homogeen, hier worden geen significante verschillen tussen sectoren geobserveerd.

Deeltijdstudenten zijn nagenoeg altijd uitwonend. In het hbo is deze uitspraak geldig voor negen op de tien studenten, in het wo is slechts vier procent van deze studenten nog thuiswonend.

Studenten zonder studiefinanciering blijken in het hbo significant meer uitwonend te zijn, in het wo wordt dit verschil niet vastgesteld.

Tabel 3.4: Uit en thuiswonende studenten naar onderwijstype, fase en sector (%)

	eerstejaars		ouderejaars		totaal	
	thuis/familie	uitwonend	thuis/familie	uitwonend	thuis/familie	uitwonend
hbo						
sector						
hbo economie	73	27	55	45	61	39
hbo sociaal-agogisch	60	40	29	71	39	61
hbo gezondheid	60	40	45	55	50	50
hbo landbouw	37	63	41	59	40	60
hbo pedagogisch	44	56	45	55	45	55
hbo kunst	29	71	11	89	17	83
hbo techniek	64	36	52	48	56	44
verschil sector		sig.		sig.		sig.
inschrijving						
voltijd					57	44
deeltijd					12	88
verschil inschrijving						sig.
studiefinanciering						
SF+					57	43
SF-					25	75
verschil stufi						sig.
totaal hbo	60	40	46	54	50	50
verschil jaren hbo						sig.
wo						
sector						
wo economie	45	55	21	79	26	74
wo soc.wetensch	30	70	15	85	18	82
wo gezondheid	39	61	14	86	18	82
wo landbouw	20	80	5	95	8	92
wo natuur	49	51	20	80	26	74
wo recht	40	60	19	81	22	78
wo taal/cultuur	27	73	14	86	16	84
wo techniek	32	68	14	86	17	83
verschil sector		nsig.		nsig.		sig.
inschrijving						
voltijd					21	79
deeltijd					4	96
verschil inschrijving						sig.
studiefinanciering						
SF+					21	79
SF-					16	84
verschil stufi						nsig.
totaal wo	36	64	16	84	20	80
verschil jaren wo						sig.
totaal ho	54	46	34	66	40	60
verschil hbo/wo-totaal						sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

3.2.4 Etniciteit

We gebruiken vier variabelen, te weten de indeling volgens de wet SAMEN¹, nationaliteit, subjectieve identiteit en thuistaal om de etnische samenstelling van de studentenpopulatie te schetsen. Allochtonen zijn volgens de definitie in de wet SAMEN personen die zelf, of waarvan één van beide ouders, is geboren in Turkije, Marokko, Suriname, Nederlandse Antillen, Aruba, voormalig Joegoslavië, of overige landen in Zuid- of Midden-Amerika, Afrika of Azië met uitzondering van Japan en voormalig Nederlands-Indië². Tevens worden repatrianten uit Nederlands-Indië, die op last van de Nederlandse regering naar Nederland zijn gehaald, in deze definitie tot de allochtonen gerekend (dit betreft voornamelijk mensen afkomstig uit de Zuid-Molukken). De rest van de studenten van wie tenminste één van de ouders buiten Nederland is geboren, wordt ingedeeld bij de groep overige buitenlanders. In deze variabele komt de empirische migratie-geschiedenis van de student tot uiting.

In de variabele *nationaliteit* komt tot uiting of de student een formele band heeft met Nederland of een ander land: het wettelijk staatsburgerschap.

We kunnen de etnische achtergrond eveneens op subjectieve gronden onderscheiden. Studenten kunnen zich al dan niet verbonden voelen met de geografische oorsprong van hun familie, onafhankelijk van hun eigen empirische migratiegeschiedenis. In de studentenmonitor is gevraagd of men al dan niet deel uitmaakt van een allochtone groepering. Hieruit is de variabele *subjectieve identiteit* geconstrueerd met als categorieën: nee, ik voel me voornamelijk Nederlander; ik voel me Nederlander en allochtoon; ja, ik voel me voornamelijk allochtoon.

Tenslotte representeert de variabele *thuistaal* de mate waarin thuis met de ouders het Nederlands dan wel een andere taal wordt gesproken.

De verschillende definitiewijzen leiden tot een schatting van het percentage allochtonen in het Nederlandse hoger onderwijs die varieert tussen 5,0 en 0,8% (voor exacte percentages van de categorieën autochtoon en overige buitenlanders in dit onderzoek zie tabel B3.1 in het tabellenrapport). De meeste allochtonen kennen we in het hoger onderwijs volgens de indeling van de wet SAMEN (5%), gevolgd door de indeling naar thuistaal (3,9%), dan volgt de subjectieve indeling als allochtoon met 1,1% en de reeks eindigt met 0,8% voor de indelingswijze volgens het nationaliteitsprincipe. Er doen zich hier geen opvallende verschillen voor tussen hbo en wo.

De sectoren in het hbo verschillen nauwelijks in de mate waarin zij allochtonen herbergen. Alleen voor de eerstejaars is dit verschil volgens de indeling van de wet SAMEN significant. Zo kent de economische en de sociaal-agogische sector volgens de definitie van de wet SAMEN rond de 9% allochtone studenten tegen geen enkele in de sector techniek. Een significant verschil doet zich in het hbo ook voor indien het nationaliteitsprincipe als indelingscriterium wordt gehanteerd. Echter, dan doet zich de paradoxale omstandigheid voor dat dezelfde economische sector laag scoort in termen van aantallen allochtonen en de sector gezondheid juist weer hoog. De wijze van definiëren doet er dus zeker toe als het gaat om het bepalen van het percentage allochtonen in het hoger onderwijs.

Er doen zich bij vergelijking tussen de studenten in deeltijd en voltijd en tussen studenten met en zonder studiefinanciering slechts significante verschillen voor in het percentage allochtonen indien we nationaliteit als uitgangspunt nemen. De studenten zonder studiefinanciering en voltijd wo-studenten bezitten minder vaak de Nederlandse nationaliteit.

Diversiteit in het hoger onderwijs

Tabel 3.5 laat zien dat de diversiteit onder de studenten het grootste is voor het geboorteland van de ouders en relatief gering bij gebruik van nationaliteit als indicator. Voorts zijn er meer studenten die geheel of deels een andere taal spreken met hun ouders dan studenten die zich geheel of deels geen Nederlander voelen. De verschillen tussen de uitkomsten van deze indicatoren voor etniciteit geven aan dat niet eenvoudig is vast te stellen hoe toegankelijk het Nederlandse hoger onderwijs is voor diverse groeperingen. Beleid gericht op het bevorderen van de deelname en de resultaten van allochtonen krijgt vaak te maken met het verschil tussen bijvoorbeeld de indeling van de wet SAMEN en de subjectieve identiteit. Bij het meten van onderwijsdeelname wordt veelal gewerkt met de formele indeling, maar in de praktijk van alledag op instellingen worden studenten aangesproken op het zich allochtoon voelen, de subjectieve identiteit. Voor een deel gaat het hier om verschillende groepen. Dit is af te leiden uit tabel 3.6 waarin een uitgebreid overzicht wordt gegeven van de combinaties van de variabelen. Per indicator is berekend hoeveel procent op basis van de overige indicatoren tot de groep 'Nederland' behoort.

Tabel 3.5: Etniciteit volgens SAMEN, subjectieve identiteit, nationaliteit en thuistaal naar onderwijstype, fase en sector (%)

	eerstejaars				ouderejaars				totaal			
	SAMEN	subj. allocht	nat niet-nl	taal niet nl	SAMEN	subj. allocht	nat niet-nl	taal niet nl	SAMEN	subj. allocht	nat niet-nl	taal niet nl
hbo												
sector	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
hbo economie	9,2	1,1	0,0	2,3	4,8	1,0	0,0	5,8	6,2	1,0	0,0	4,6
hbo sociaal-agogisch	8,9	1,1	0,0	3,2	6,1	1,4	0,0	4,3	7,1	1,3	0,0	4,0
hbo gezondheid	5,0	3,7	4,5	6,0	3,6	1,0	0,6	1,4	4,1	1,8	1,8	2,8
hbo landbouw	1,3	0,0	0,0	1,3	1,2	0,0	0,5	3,2	1,2	0,0	0,4	2,7
hbo pedagogisch	4,9	3,6	1,1	5,0	3,5	0,0	0,0	5,1	4,0	1,3	0,4	5,1
hbo kunst	3,4	0,0	2,5	2,0	3,9	0,0	2,1	6,7	3,7	0,0	2,2	5,2
hbo techniek	0,0	1,0	3,0	3,0	7,1	1,8	0,6	4,2	4,8	1,6	1,4	3,8
verschil sector	sig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.
inschrijving												
voltijd									5,3	1,3	0,7	4,3
deeltijd									5,1	0,7	0,2	4,6
verschil inschrijving									nsig.	nsig.	nsig.	nsig.
studiefinanciering												
SF+									5,5	1,1	0,4	4,3
SF-									4,5	1,6	1,4	4,2
verschil stufi									nsig.	nsig.	sig.	nsig.
totaal hbo	5,9	1,7	1,2	3,3	4,9	0,9	0,3	4,8	5,3	1,2	0,6	4,3
verschil jaren hbo									nsig.	nsig.	sig.	nsig.
wo												
sector												
wo economie	4,2	0,0	0,0	0,0	5,8	1,1	1,1	4,1	5,4	0,8	0,8	3,2
wo soc.wetensch	6,8	0,0	0,9	3,0	2,8	0,3	1,0	2,3	3,7	0,3	1,0	2,5
wo gezondheid	5,7	4,1	4,7	6,0	4,3	0,3	0,5	2,3	4,5	0,9	1,2	2,9
wo landbouw	1,7	0,0	0,8	5,2	1,5	0,9	0,6	2,4	1,5	0,8	0,6	2,9
wo natuur	4,6	2,8	1,4	5,8	6,0	1,2	0,9	4,1	5,7	1,5	1,0	4,5
wo recht	2,9	1,5	1,5	6,9	6,8	0,9	1,0	2,6	6,1	1,0	1,0	3,3
wo taal/cultuur	0,0	0,0	0,0	2,3	2,9	0,9	2,2	2,8	2,3	0,7	1,8	2,7
wo techniek	4,2	1,1	0,0	4,2	5,6	1,1	2,5	3,6	5,4	1,1	2,0	3,7
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.
inschrijving												
voltijd									4,8	0,9	1,3	3,2
deeltijd									1,7	0,0	0,2	2,1
verschil inschrijving									nsig.	nsig.	sig.	nsig.
studiefinanciering												
SF+									4,4	0,7	0,8	2,7
SF-									5,6	1,5	2,9	5,0
verschil stufi									nsig.	nsig.	sig.	nsig.
totaal wo	4,2	1,0	1,0	3,6	4,7	0,8	1,3	3,0	4,6	0,8	1,2	3,1
verschil jaren wo									nsig.	nsig.	nsig.	nsig.
totaal ho	5,5	1,5	1,1	3,4	4,9	0,9	0,7	4,1	5,0	1,1	0,8	3,9
verschil hbo/wo-totaal									nsig.	nsig.	nsig.	nsig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Van de studenten die volgens de wet SAMEN worden gerekend tot de groep allochtonen voelt 27,9% zich voornamelijk Nederlander, blijkt maar liefst 95,3% de Nederlandse nationaliteit te bezitten en spreekt 37,9% thuis Nederlands.

Tabel 3.6: Etniciteit gecombineerd; wet SAMEN, subjectieve identiteit, nationaliteit en thuistaal

	aantal	aantal	SAMEN % autoch- toon	aantal	subj. identiteit % nl	aantal	natio- naliteit % nl	aantal	thuis- taal % nl
SAMEN									
autochtoon	4518	4518	100	4457	99,2	4469	99,8	4281	95,5
overig buitenland	268	0	0	209	79,2	249	94,7	223	84,2
allochtoon	254	0	0	69	27,9	242	95,3	94	37,9
subjectief									
nee, vnl Nederlander	4740	4457	94,1	4740	100	4677	99,6	4478	95,2
Nederlander en allochtoon	220	30	13,8	0	0	210	95,5	87	40,3
ja, allochtoon	53	4	8,0	0	0	41	78,8	7	14,6
Nederlandse nationaliteit									
ja	4964	4469	90,1	4677	94,9	4964	100	4545	92,3
nee	41	9	23,1	19	47,5	0	0	13	33,3
welke taal spreek je met je ouders									
vnl Nederlands	4599	4281	93,1	4478	97,9	4545	99,7	4599	100
Nederlands en een andere taal	208	108	52,2	129	62,0	200	96,2	0	0
vnl andere taal	194	95	49,5	97	51,6	177	90,8	0	0

Bron: Studentenmonitor 2001

Van de kleine groep studenten die zich voornamelijk allochtoon voelt (subjectieve identiteit) is 8% autochtoon volgens de SAMEN-definitie en spreekt ongeveer 15% thuis Nederlands. De groep die zich zowel Nederlander als allochtoon voelt is voor bijna 14% autochtoon volgens de SAMEN-definitie. Over de groep die niet de Nederlandse nationaliteit bezit doen we vanwege de kleine aantallen geen nadere uitspraken. De helft van de studenten die thuis voornamelijk een andere taal spreken behoren volgens de SAMEN-definitie niet tot de autochtonen, ongeveer de helft voelt zich ook geen Nederlander, maar heeft wel de Nederlandse nationaliteit.

3.3 Eerdere onderwijservaringen

3.3.1 Loopbaan in het voortgezet onderwijs

De vooropleiding van de studenten is uitgesplitst naar het hoogst behaalde diploma in het vo volgens vijf categorieën, namelijk lbo, mavo, havo, vwo en mbo. Deze staan per categorie weergegeven in tabel 3.7. In tabel 3.8 is het gemiddeld eindexamencijfer voor studenten met een vwo, havo of mavo-diploma, het gemiddeld aantal doublures van studenten in het voortgezet onderwijs en tenslotte het percentage studenten dat reeds ervaring heeft opgedaan met het studiehuis/profielen uitgesplitst.

Tabel 3.7: Hoogste vooropleiding naar onderwijstype, fase en sector

	eerstejaars					ouderejaars					totaal				
	lbo	mavo	havo	vwo	mbo	lbo	mavo	havo	vwo	mbo	lbo	mavo	havo	vwo	mbo
sector	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
hbo economie	0,0	1,1	58,5	13,7	26,7	0,0	1,6	40,3	25,5	32,6	0,0	1,5	46,4	21,5	30,6
hbo sociaal-agogisch	1,1	2,2	42,3	15,5	38,9	0,0	2,5	43,3	14,9	39,4	0,4	2,4	43,0	15,1	39,2
hbo gezondheid	0,0	2,8	61,4	17,9	17,9	0,4	4,0	49,8	22,7	23,1	0,3	3,6	53,4	21,2	21,5
hbo landbouw	0,0	1,3	35,8	19,2	43,6	0,0	0,0	50,8	18,9	30,3	0,0	0,4	46,5	19,0	34,1
hbo pedagogisch	0,0	0,0	62,4	13,1	24,5	0,5	1,4	54,7	15,8	27,7	0,3	0,9	57,4	14,8	26,6
hbo kunst	0,0	4,8	36,6	29,7	29,0	0,9	2,3	31,3	41,7	23,8	0,7	3,0	32,9	38,0	25,4
hbo techniek	0,0	0,0	35,1	21,2	43,8	0,0	1,2	49,0	21,7	28,1	0,0	0,8	44,6	21,5	33,1
verschil sector					sig.										sig.
inschrijving															
voltijd											0,1	1,1	50,4	20,6	27,9
deeltijd											0,7	5,3	27,0	17,6	49,4
verschil inschrijving															sig.
studiefinanciering															
SF+											0,1	1,1	50,4	20,0	28,5
SF-											0,4	3,8	35,7	20,6	39,4
verschil stufi															sig.
totaal hbo	0,2	1,2	51,5	16,3	30,8	0,2	1,8	45,4	22,1	30,5	0,2	1,6	47,5	20,2	30,6
verschil jaren hbo															sig.
sector															
wo economie	0,0	2,5	10,1	79,9	7,6	0,0	0,0	5,5	92,4	2,1	0,0	0,6	6,5	89,6	3,4
wo soc.wetensch	0,0	0,0	16,6	76,7	6,8	0,0	0,4	12,2	83,7	3,7	0,0	0,3	13,1	82,2	4,4
wo gezondheid	0,0	0,0	5,5	93,7	0,9	0,3	0,5	4,4	93,9	0,9	0,2	0,5	4,5	93,9	0,9
wo landbouw	0,0	0,0	13,7	84,6	1,7	0,0	0,0	3,0	95,8	1,2	0,0	0,0	4,9	93,8	1,3
wo natuur	0,0	0,0	5,7	91,5	2,8	0,0	0,0	2,1	96,5	1,4	0,0	0,0	2,8	95,5	1,7
wo recht	0,0	0,0	11,1	84,6	4,2	0,0	0,0	7,3	88,9	3,8	0,0	0,0	7,9	88,2	3,9
wo taal/cultuur	0,0	2,4	14,3	83,4	0,0	0,0	0,0	9,1	89,0	1,9	0,0	0,5	10,1	87,9	1,5
wo techniek	0,0	0,0	5,4	92,3	2,3	0,0	0,4	6,0	90,9	2,7	0,0	0,3	5,9	91,2	2,6
verschil sector					nsig.										nsig.
inschrijving															
voltijd											0,0	0,2	6,2	91,3	2,3
deeltijd											0,5	1,6	31,1	54,8	12,0
verschil inschrijving															sig.
studiefinanciering															
SF+											0,0	0,3	5,3	93,1	1,4
SF-											0,1	0,5	18,8	71,7	8,9
verschil stufi															sig.
totaal wo	0,0	0,8	10,7	84,4	4,1	0,0	0,2	7,1	90,2	2,5	0,0	0,3	7,8	89,1	2,8
verschil jaren wo															sig.
totaal ho	0,1	1,1	41,8	32,5	24,5	0,1	1,2	30,5	48,7	19,6	0,1	1,2	33,7	44,1	21,0
verschil hbo/wo															sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Studenten in het hoger onderwijs hebben over het algemeen een vooropleiding die aansluit bij de huidige studie. Slechts marginaal komt het voor dat studenten instromen met een diploma op lbo of mavo niveau. Binnen het hbo stroomt ruim 20% van de studenten in met een vwo diploma, hierin heeft vooral de categorie kunst relatief een groot aandeel (gemiddeld 38%). Ruim 30% van de hbo-studenten stroomt in via een mbo-vooropleiding. Deze weg is vooral bij deeltijdstudenten en studenten zonder studiefinanciering veel voorkomend. Binnen het wo zijn de verschillen in

vooropleiding tussen de sectoren niet significant. Wel is er verschil tussen eerste- en ouderejaars, waarbij de eerstejaars instroom in het wo veel minder afkomstig is uit het vwo dan bij de ouderejaars. Ook blijken voltijdstudenten en studenten met studiefinanciering veel vaker een vwo-vooropleiding te hebben behaald dan deeltijdstudenten en studenten zonder studiefinanciering.

Tabel 3.8: Eerdere loopbaan in het onderwijs (vooropleiding) naar onderwijstype, fase en sector

	eerstejaars			ouderejaars			totaal		
	gem. vo	zitten blijven	studie-huis	gem. vo	zitten blijven	studie-huis	gem. vo	zitten blijven	studie-huis
hbo sector	gem.	gem.	%	gem.	gem.	%	gem.	gem.	%
hbo economie	6,7	1,1	29	6,7	1,2	20	6,7	1,1	23
hbo sociaal-agogisch	6,7	1,2	20	6,7	1,1	10	6,7	1,2	14
hbo gezondheid	6,7	1,2	21	6,7	1,3	19	6,7	1,2	19
hbo landbouw	6,7	1,1	28	6,7	1,2	18	6,7	1,1	21
hbo pedagogisch	6,8	1,2	18	6,8	1,1	20	6,8	1,1	19
hbo kunst	6,9	1,2	26	6,9	1,1	12	6,9	1,1	17
hbo techniek	6,9	1,2	22	6,8	1,2	12	6,8	1,2	15
verschil sector	sig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	nsig.	sig.
inschrijving									
voltijd							6,7	1,1	21
deeltijd							6,9	1,2	7
verschil inschrijving							sig.	nsig.	sig.
studiefinanciering									
SF+							6,7	1,1	21
SF-							6,8	1,2	9
verschil stufi							sig.	nsig.	sig.
totaal hbo	6,7	1,2	24	6,7	1,2	17	6,7	1,2	19
verschil jaren hbo							nsig.	nsig.	sig.
wo sector									
wo economie	6,9	1,1	33	7,0	1,2	15	7,0	1,2	19
wo soc.wetensch	6,8	1,2	29	6,8	1,2	16	6,8	1,2	19
wo gezondheid	7,0	1,1	28	7,0	1,1	16	7,0	1,1	18
wo landbouw	6,9	1,1	31	7,0	1,0	19	7,0	1,0	21
wo natuur	7,0	1,2	17	7,2	1,1	20	7,2	1,1	19
wo recht	6,8	1,1	35	6,9	1,1	18	6,9	1,1	21
wo taal/cultuur	7,1	1,2	23	7,0	1,2	18	7,0	1,2	19
wo techniek	7,1	1,2	31	7,3	1,2	13	7,2	1,2	17
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.
inschrijving									
voltijd							7,0	1,1	20
deeltijd							7,0	1,3	2
verschil inschrijving							nsig.	nsig.	sig.
studiefinanciering									
SF+							7,0	1,1	22
SF-							7,0	1,2	5
verschil stufi							nsig.	nsig.	sig.
totaal wo	6,9	1,2	29	7,0	1,2	16	7,0	1,2	19
verschil jaren wo							nsig.	nsig.	sig.
totaal ho	6,8	1,2	25	6,9	1,2	17	6,8	1,2	19
verschil hbo/wo-totaal							sig.	nsig.	nsig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Hbo-studenten hebben over het geheel genomen een lager gemiddeld eindexamencijfer dan hun collega's in het wo. Er doen zich geen verschillen voor tussen hbo en wo in de mate waarin de studenten zijn blijven zitten of de mate waarin zij aan het studiehuisregime (19%) zijn blootgesteld.

Binnen het hbo constateren we aanzienlijke verschillen in vooropleidingskenmerken tussen de sectoren. Het gemiddeld eindexamencijfer ligt relatief hoog in de technische sector. Een verschil tussen sectoren in het hbo dat alleen geldt voor de ouderejaars betreft het percentage studenten dat met het studiehuis is geconfronteerd. De hbo-studenten in de sociaal-agogische, kunstzinnige en technische sector zijn beduidend minder met het studiehuis in aanraking geweest dan hun collega's in de andere hbo-sectoren. Binnen het wo constateren we geen substantiële verschillen tussen sectoren.

Hbo-studenten in deeltijd en zij zonder studiefinanciering hebben een hoger gemiddeld eindexamencijfer dan voltijdstudenten in het hbo. Deeltijdstudenten en studenten met studiefinanciering in het hbo als ook in het wo zijn nauwelijks in aanraking geweest met het studiehuis.

Verschillen tussen eerste- en ouderejaars zijn er alleen met betrekking tot de ervaring met het studiehuis. Deze ervaring ligt voor ouderejaars gemiddeld genomen een stuk lager. In het hbo is dit 24% voor de eerstejaars ten opzichte van 17% voor de ouderejaars, in het wo is dit 29% ten opzichte van 16%. Uitzondering hierop is de sector hbo pedagogiek waar de eerstejaars gemiddeld minder ervaring hebben met het studiehuis/profielen.

3.3.2 Eerdere ervaring in het hoger onderwijs

De voorgeschiedenis van de studenten in het hoger onderwijs is tevens onderzocht. In welke mate schrijven studenten zich in voor meerdere studies (in het verleden en specifiek dit jaar) en welk deel van de andere opleiding heeft men (reeds) afgerond? Deze vragen worden beantwoord in tabel 3.9.

In de eerste kolom is het percentage studenten weergegeven dat zich ooit heeft ingeschreven voor een andere opleiding in het hoger onderwijs, daarnaast het percentage studenten van deze groep dat zich **dit** jaar heeft ingeschreven voor een tweede opleiding in het hoger onderwijs. Tenslotte wordt in de derde kolom aangegeven welk deel van de andere (tweede) opleiding reeds met succes is afgerond.

Tabel 3.9: Eerdere opleiding hoger onderwijs naar onderwijstype, fase en sector (%)

	eerstejaars			ouderejaars			totaal		
	neven- oplei- ding	perc. 00/01	% afge- rond	neven- oplei- ding	perc. 00/01	% afge- rond	neven- oplei- ding	perc. 00/01	% afge- rond
hbo									
sector	%	%	%	%	%	%	%	%	%
hbo economie	18	0	22	20	18	16	19	12	18
hbo sociaal-agogisch	22	0	19	25	6	40	24	4	34
hbo gezondheid	13	11	33	19	0	25	17	3	27
hbo landbouw	17	16	43	14	2	20	15	7	27
hbo pedagogisch	37	3	68	25	2	39	29	2	53
hbo kunst	27	16	52	32	16	40	30	16	43
hbo techniek	27	24	47	18	14	17	21	18	29
verschil sector	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
inschrijving									
voltijd							20	12	22
deeltijd							38	0	69
verschil inschrijving							sig.	sig.	sig.
studiefinanciering									
SF+							19	12	21
SF-							35	3	58
verschil stufi							sig.	sig.	sig.
totaal hbo	24	7	43	22	10	28	22	9	33
verschil jaren hbo							nsig.	nsig.	sig.
wo									
sector									
wo economie	31	42	46	26	22	48	27	26	48
wo soc.wetensch	36	16	69	38	24	45	38	22	50
wo gezondheid	43	27	49	43	22	38	43	23	40
wo landbouw	31	11	67	20	13	39	22	12	46
wo natuur	35	37	29	22	41	36	24	40	34
wo recht	40	29	64	28	27	51	30	28	54
wo taal/cultuur	57	25	49	43	15	42	46	17	44
wo techniek	30	24	49	18	24	35	20	24	39
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.
inschrijving									
voltijd							30	26	39
deeltijd							65	8	86
verschil inschrijving							sig.	sig.	sig.
studiefinanciering									
SF+							28	30	33
SF-							51	11	73
verschil stufi							sig.	sig.	sig.
totaal wo	38	27	54	31	23	43	32	24	45
verschil jaren wo							nsig.	nsig.	nsig.
totaal ho	27	13	46	25	17	36	26	16	39
verschil hbo/wo-totaal							sig.	sig.	sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Meer dan een kwart van de studenten (26%) in het hoger onderwijs heeft zich naast de hoofdstudie ooit nog voor een andere studie ingeschreven. Van deze studenten heeft 16% zich dit jaar voor een tweede opleiding ingeschreven. De studenten die zich voor een andere opleiding hebben ingeschreven geven aan dat zij gemiddeld 39% van die tweede opleiding hebben afgerond.

Ongeveer een op de drie studenten in het wo volgt een tweede opleiding tegen een op de vijf in het hbo. De studenten in het wo hebben in vergelijking met de hbo-studenten een beduidend groter gedeelte van de door hen gevolgde tweede opleidingen ook reeds afgerond (45% versus 33%).

Binnen het hbo constateren we duidelijke verschillen tussen sectoren in het aantal studenten dat een tweede opleiding volgt: kunst en pedagogiek studenten volgen relatief vaak een tweede studie welke zij bovendien reeds voor een aanzienlijk deel hebben afgerond, terwijl een tweede opleiding in de sectoren gezondheid en landbouw weinig voorkomt.

In het wo constateren we dat de studenten in de taal/cultuur en sociaal-wetenschappelijke sectoren relatief veel tweede studies volgen terwijl dit bij techniek en landbouw relatief weinig het geval is. Eerstejaars wo-studenten volgen vaker een tweede opleiding dan de ouderejaars in het wo. Dit verschil zien we in het hbo niet terug.

Deeltijdstudenten schrijven zich ongeveer twee maal zo veel in voor een tweede studie als voltijdstudenten. De studenten in deeltijd hebben bovendien al voor een substantieel deel deze tweede opleiding bijna dan wel geheel afgerond (69% in het hbo en 86% in het wo) terwijl de voltijdstudenten daar sterk bij achterblijven. Een vergelijkbaar patroon vertonen de cijfers over de studenten die wel en niet over studiefinanciering beschikken.

3.4 Samenvatting

Mannen en vrouwen verdelen zich zeer ongelijk over de onderscheiden sectoren. Zo worden in het hbo de sectoren sociaal-agogisch en gezondheid in kwantitatieve zin gedomineerd door de vrouwelijke studenten (80%), terwijl het spiegelbeeld zich voordoet in de technische sectoren (zowel hbo als wo), waar acht van de tien studenten van het mannelijk geslacht blijken. In het wo zijn mannen bovendien sterk oververtegenwoordigd in de sectoren economie en natuur. De hier geconstateerde man/vrouw verdeling doet zich voor bij instroom in het ho, maar blijft gezien de nagenoeg identieke verdeling onder ouderejaars, ook in de verdere studie gehandhaafd.

Leeftijdverschillen tussen sectoren worden nauwelijks geconstateerd met één uitzondering: eerstejaars hbo-studenten pedagogiek zijn met 25 jaar beduidend ouder dan de studenten in andere sectoren. Naar verwachting is dit een gevolg van het gevoerde beleid gericht op vergroting van het aantal zij-instromers in het onderwijs. De ouderejaars studenten pedagogiek wijken qua leeftijd niet af van overige ouderejaars.

Studenten in deeltijd en zij zonder studiefinanciering vormen een duidelijk oudere studentengroep dan de overige studenten.

Het inkomen van ouders van hbo- en wo-studenten loopt uiteen. Ouders van wo-studenten verdienen gemiddeld bijna € 600 (bijna 25%) meer dan de ouders van hbo-studenten.

Het deel van de studenten dat (nog) thuiswonend is loopt sterk uiteen tussen hbo en wo. De helft van de hbo-studenten woont thuis gedurende hun studietijd tegen 20% van de studenten in het wo. Van de eerstejaars blijkt zes op de tien studenten in het hbo thuiswonend tegen 36% in het wo.

Hbo- en wo-studenten verschillen in opleidingsniveau van de ouders. Terwijl 11% van de hbo-studenten tenminste één ouder met een wo-opleiding heeft, bedraagt dit onder wo-studenten 30%. Binnen het hbo doet zich een opmerkelijk verschil voor: bijna eenderde van de hbo-studenten in de kunstzinnige sector heeft een ouder met een wo-opleiding tegen minder dan een op de tien in de economische, landbouw en technische sector. Tenslotte stellen we vast dat deeltijdstudenten beduidend vaker afkomstig zijn uit gezinnen met een relatief laag opleidingsniveau.

Verschillende wijzen van definiëren leiden tot een schatting van het percentage allochtonen in het Nederlandse hoger onderwijs dat varieert tussen 5,0 en 0,8%. De meeste allochtonen kennen we in het hoger onderwijs volgens de indeling van de wet SAMEN en de indeling naar thuistaal (5,0 respectievelijk 3,9%), dan volgt de subjectieve indeling als allochtoon met 1,1% en de reeks eindigt met 0,8% voor de indelingswijze volgens het nationaliteitsprincipe. Van de studenten die volgens de SAMEN-definitie worden gerekend tot de groep allochtonen voelt 27,9% zich voornamelijk Nederlander, blijkt maar liefst 95,3% de Nederlandse nationaliteit te bezitten en spreekt 37,9% thuis Nederlands. De verschillen tussen de uitkomsten van deze indicatoren voor etniciteit geven aan dat niet eenvoudig is vast te stellen hoe toegankelijk het Nederlandse hoger onderwijs is voor diverse groeperingen. Bij het meten van onderwijsdeelname wordt veelal gewerkt met de formele indeling, maar in de praktijk van alledag op instellingen worden studenten aangesproken op het zich allochtoon voelen, de subjectieve identiteit. Voor een deel gaat het hier om verschillende groepen.

Hbo-studenten hebben over het geheel genomen een wat lager niveau van vooropleiding en een lager gemiddeld eindexamencijfer dan hun collega's in het wo. Er doen zich geen verschillen voor tussen hbo en wo in de mate waarin de studenten doubleren in het voortgezet onderwijs en de mate waarin zij zeggen met het studiehuisregime (19%) te maken hebben gehad.

Ongeveer één op de drie studenten in het wo volgt of volgde een tweede opleiding tegen één op de vijf in het hbo. De studenten in het wo hebben een beduidend groter gedeelte van de door hen gevolgde tweede opleidingen ook reeds gehaald (45% versus 33%). Binnen het hbo blijkt dat kunst en pedagogiek studenten relatief vaak een tweede studie volgen welke zij bovendien reeds voor een aanzienlijk deel hebben afgerond.

-
- ¹ De indeling volgens de wet SAMEN heeft naar de letter genomen enkele uitzonderingsclausules en laat in bepaalde gevallen de mogelijkheid open tot zelfdefinitie van etniciteit wanneer het geboorteland van de ouder(s) niet overeenkomt met die van de persoon zelf. In dit onderzoek zijn personen die zelf in het buitenland, maar waarvan beide ouders in Nederland zijn geboren tot de autochtonen gerekend. Tevens kon voor de exacte registratie in het kader van het register van de wet Rietkerk-uitkeringen geen aanname worden gemaakt.
- ² Als gevolg van de vraagstelling is het niet mogelijk een onderscheid te maken tussen Nederlands-Indië (voor 1949) en Indonesië (na 1949). Door het geboortjaar van de studenten in de analyse te betrekken kon voor studenten die zelf geboren zijn in het huidige Indonesië worden achterhaald of zij al dan niet tot de allochtonen worden gerekend. Een soortgelijke correctie kon echter niet worden gemaakt voor studenten die zelf in Nederland zijn geboren, maar waarvan één van beide ouders in Indonesië is geboren, deze groep is als niet-allochtoon gecodeerd.

4 Studiekeuzemotieven en inzet van eerstejaars studenten

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op het keuzeprocess van eerstejaars studenten. In paragraaf 2 staan de studiekeuzemotieven van de student centraal. Onderzocht wordt in hoeverre intrinsieke en extrinsieke keuzemotieven een rol spelen in de keuze voor een studie, in welke mate er verschillen bestaan in deze motieven tussen hbo- en wo-studenten, naar de onderscheiden sectoren, tussen voltijd en deeltijdstudenten en studiefinancieringsontvangers en niet-studiefinancieringsontvangers. In paragraaf 3 komt de inzet van de student aan de orde. In deze paragraaf wordt tevens ingegaan op de termijn waarin de studenten denken dat ze de propedeuse zullen behalen.

Deze onderwerpen zijn bevestigd middels stellingen waarop van 1 tot en met 10 kon worden gescoord. Op basis van deze stellingen zijn schalen geconstrueerd die als maat voor bovengenoemde onderwerpen worden gebruikt.

4.2 Motivatie studiekeuze

Aan de eerstejaars studenten is gevraagd op een schaal van 1 tot en met 10 aan te geven in welke mate een aantal overwegingen een rol heeft gespeeld bij de keuze voor een bepaalde opleiding. Op basis van de voorgelegde stellingen zijn twee schalen geconstrueerd die zijn te benoemen als intrinsieke (keuze) motivatie en extrinsieke keuzemotivatie.

Intrinsieke motivatie (Cronbach's $\alpha = .74$) wordt gevormd door de stellingen:

- 'ik vind het onderwerp van deze studie interessant'
- 'deze studie is echt mijn eerste voorkeur'
- 'door deze studie te volgen kan ik mijn capaciteiten benutten'
- 'door deze studie denk ik mij persoonlijk te kunnen ontwikkelen'

Extrinsieke motivatie (Cronbach's $\alpha = .74$) wordt gevormd door de stellingen:

- 'hiermee later zelfstandig werk te kunnen verrichten'
- 'hiermee later een leidinggevende functie te kunnen bekleden'
- 'hiermee ik later zeker een betaalde baan te kunnen krijgen'
- 'hiermee kan ik een bepaald beroep gaan uitoefenen'

Naast deze vragen is tevens een aantal stellingen opgenomen die ingaan op de haalbaarheid en het gemak van de studie:

- 'deze studie te volgen op een onderwijsinstelling dicht in de buurt'
- 'ik verwacht dat deze studie niet moeilijk voor mij zal zijn'
- 'verwacht deze studie binnen de (formele) cursusduur af te ronden'

Deze drie stellingen vormen gezamenlijk met een matige schaalwaarde van .64 de schaal 'haalbaarheid studie'.

In tabel 4.1 worden de gemiddelde scores op deze schalen gepresenteerd. Voor scores op de afzonderlijke stellingen wordt verwezen naar het tabellenrapport. Uit de gepresenteerde resultaten blijkt dat zowel voor studenten in het hbo als studenten in het wo de intrinsieke motivatie (gemiddeld 7,8) een grotere rol speelt bij de keuze voor een studie dan extrinsieke motieven (gemiddeld 7,5). Er wordt geen verschil geconstateerd in intrinsieke motivatie tussen hbo- en wo-studenten, hbo-studenten zijn bij de keuze voor een studie met een gemiddeld hogere score (7,6) echter wel significant meer extrinsiek gemotiveerd dan wo-studenten (7,1). Tevens is bij de keuze voor een studie de 'haalbaarheid' voor studenten in het hbo een zwaarwegender argument dan voor wo-studenten.

Er worden substantiële sectorale verschillen geconstateerd in zowel intrinsieke, extrinsieke als haalbaarheidsmotieven binnen het hbo. Hbo-studenten economie scoren hoog op extrinsieke motivatie en haalbaarheid en relatief laag op intrinsieke motivatie, terwijl we bij hbo-studenten pedagogiek en kunst juist het omgekeerde beeld zien. In het wo is er tussen de sectoren alleen een significant verschil voor extrinsieke motivatie. Evenals in het hbo zijn in het wo de studenten economie het sterkst extrinsiek gemotiveerd. Voor studenten taal en cultuur zijn extrinsieke motieven het minst van belang.

Deeltijd- en voltijdstudenten wijken wat betreft intrinsieke motivatie en haalbaarheid noch in het hbo noch in het wo significant van elkaar af. Voor zowel hbo als wo voltijdstudenten spelen extrinsieke motieven bij de keuze voor een studie echter wel een grotere rol dan voor deeltijdstudenten. Studenten met en zonder studiefinanciering wijken wat betreft intrinsieke en extrinsieke keuzemotieven niet van elkaar af. De haalbaarheid speelt bij de keuze voor een studie voor hbo-studenten zonder studiefinanciering evenwel een duidelijk belangrijkere rol dan voor hbo-studenten die wel studiefinanciering ontvangen.

Tabel 4.1: Intrinsieke, extrinsieke motivatie en haalbaarheid naar onderwijstype en sector (schaal 1-10)

	eerstejaars		
	intrinsiek	extrinsiek	haalbaarheid
hbo			
sector	gemiddeld	gemiddeld	gemiddeld
hbo economie	7,5	8,1	6,0
hbo sociaal agogisch	7,9	7,4	6,1
hbo gezondheid	8,1	7,7	5,7
hbo landbouw	7,8	7,7	5,1
hbo pedagogisch	8,1	7,2	5,5
hbo kunst	9,0	6,9	4,4
hbo techniek	7,4	7,4	5,2
verschil sector	sig.	sig.	sig.
inschrijving			
voltijd	7,7	7,7	5,6
deeltijd	8,0	7,1	5,8
verschil inschrijving	nsig.	sig.	nsig.
studiefinanciering			
SF+	7,7	7,7	5,6
SF-	8,0	7,3	6,2
verschil stufi	nsig.	nsig.	sig.
totaal hbo	7,8	7,6	5,7
wo			
sector			
wo economie	7,8	7,8	5,0
wo soc. wetensch	7,9	6,9	4,6
wo gezondheid	8,2	7,5	4,2
wo landbouw	7,5	6,6	4,2
wo natuur	7,6	6,8	4,5
wo recht	7,3	7,3	4,7
wo taal/cultuur	8,0	5,8	4,4
wo techniek	7,6	7,4	4,2
verschil sector	nsig.	sig.	nsig.
inschrijving			
voltijd	7,7	7,2	4,6
deeltijd	8,4	5,9	4,5
verschil inschrijving	nsig.	sig.	nsig.
studiefinanciering			
SF+	7,8	7,1	4,6
SF-	8,0	6,9	4,6
verschil stufi	nsig.	nsig.	nsig.
totaal wo	7,8	7,1	4,6
totaal ho	7,8	7,5	5,4
verschil hbo/wo-totaal	nsig.	sig.	sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

4.3 Inzet

De inzet van studenten is van groot belang voor het behalen van goede studieresultaten. In de eerstejaars vragenlijst is een aantal stellingen opgenomen die gezamenlijk een betrouwbare indicator vormen voor de 'inzet' van de student (Cronbach's alpha = .82).

Het betreft de volgende stellingen:

- 'ik gebruik alle beschikbare tijd zoveel mogelijk om snel af te studeren'
- 'ik probeer steeds een zo hoog mogelijk cijfer te halen'
- 'mijn bezigheden buiten mijn studie verhinderen volledig op te gaan in mijn studie'
- 'ik kan alleen bij vlagen goed studeren'
- 'ik ben tevreden over de studieprestaties die ik tot nu toe heb geleverd'
- 'ik vind het moeilijk me in te spannen voor oninteressante studieonderdelen'
- 'ik heb de neiging verplichtingen uit te stellen'
- 'mijn zelfdiscipline is goed'
- 'ik zou eigenlijk meer tijd moeten besteden aan mijn studie'

Waar nodig zijn de scores op de stellingen omgecodeerd zodat voor alle items en daarmee dus ook voor de schaal 'inzet' geldt dat een hoge schaalwaarde correspondeert met een grote inzet.

In tabel 4.2 wordt de gemiddelde score op deze schaal gepresenteerd. Voor de scores op de afzonderlijke stellingen wordt verwezen naar het tabellenrapport. Naast stellingen over inzet is studenten tevens gevraagd in welke mate ze het voornemen hebben de propedeuse te behalen en in een tweede vraag hoe vastberaden ze zijn de propedeuse binnen één jaar te behalen.

De gemiddelde score van studenten in het hoger onderwijs op de schaal inzet is 5,8 (op een schaal van 1 t/m 10). De inzet van eerstejaars hbo-studenten is gemiddeld genomen hoger dan die van eerstejaars wo-studenten. Het voornemen de propedeuse te behalen is voor zowel hbo- al wo-studenten met een gemiddelde van 9,4 respectievelijk 9,5 zeer sterk te noemen. Als het erom gaat de propedeuse ook binnen één jaar af te ronden zijn studenten in het hoger onderwijs met een gemiddelde score van 7,9 positief, maar wat minder zeker van hun zaak. Hierbij valt op dat wo-studenten er in mindere mate van overtuigd zijn de propedeuse ook binnen één jaar af te ronden in vergelijking tot hbo-studenten.

De sectorale verschillen aangaande de inzet van studenten zijn gering, en zijn noch binnen het hbo noch in het wo significant. Ook wat betreft het voornemen de propedeuse te behalen worden geen grote verschillen gevonden tussen de sectoren. Wel blijkt er een significant verschil te bestaan in het voornemen van hbo-studenten over de termijn waarop de propedeuse wordt behaald, hbo-economie studenten zijn aanzienlijk minder zeker de propedeuse binnen een jaar te behalen dan hun medestudenten uit de sectoren sociaal-agogisch en kunst. De inzet van deeltijdstudenten in het hbo is significant hoger dan die van voltijd hbo-studenten. Beide groepen zijn voornemens de

propedeuse te behalen, bij deeltijd hbo-studenten is het voornemen de propedeuse binnen een jaar te behalen echter aanzienlijk sterker. In het wo zijn de verschillen tussen voltijd- en deeltijdstudenten niet significant. Een soortgelijk beeld constateren we ook in de vergelijking tussen studenten met en zonder studiefinanciering.

Tabel 4.2: Inzet naar onderwijstype en sector (schaal 1-10)

	eerstejaars		
	inzet	prop. behalen	prop. behalen binnen 1 jaar
hbo			
sector	gemiddeld	gemiddeld	gemiddeld
hbo economie	5,7	9,5	7,6
hbo sociaal agogisch	5,8	9,5	8,8
hbo gezondheid	6,0	9,5	8,2
hbo landbouw	6,0	9,4	8,1
hbo pedagogisch	6,2	9,2	8,1
hbo kunst	6,2	9,8	8,8
hbo techniek	5,8	9,3	8,2
verschil sector	nsig.	nsig.	sig.
inschrijving			
voltijd	5,8	9,4	8,0
deeltijd	6,5	9,4	8,8
verschil inschrijving	sig.	nsig.	sig.
studiefinanciering			
SF+	5,8	9,5	8,0
SF-	6,5	9,4	8,6
verschil stufi	sig.	nsig.	sig.
totaal hbo	5,9	9,4	8,1
wo			
sector			
wo economie	5,5	9,5	7,3
wo soc. wetensch	5,5	9,4	7,8
wo gezondheid	6,0	9,7	8,6
wo landbouw	5,7	9,0	8,0
wo natuur	5,6	9,2	7,5
wo recht	5,8	9,7	7,5
wo taal/cultuur	5,2	9,6	7,2
wo techniek	5,4	9,3	6,5
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.
inschrijving			
voltijd	5,5	9,5	7,6
deeltijd	6,1	9,3	6,2
verschil inschrijving	nsig.	nsig.	nsig.
studiefinanciering			
SF+	5,5	9,5	7,5
SF-	5,8	9,3	7,1
verschil stufi	nsig.	nsig.	nsig.
totaal wo	5,6	9,5	7,5
totaal ho	5,8	9,4	7,9
verschil hbo/wo-totaal	sig.	nsig.	sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

4.4 Samenvatting

Intrinsieke motivatie is in het algemeen een sterker argument bij de keuze voor een specifieke studie dan extrinsieke motivatie of aspecten die betrekking hebben op de haalbaarheid van de studie. Voor de student zijn inhoud van de opleiding, zelfontplooiing, en interesse in de inhoud van de opleiding van groot belang en worden hoger gewaardeerd dan aspecten die betrekking hebben op baanzekerheid en het na de studie kunnen uitoefenen van een leidinggevende functie. Met name in het hbo doen zich soms aanzienlijke verschillen in intrinsieke en extrinsieke keuzemotieven voor tussen de sectoren. Zo zijn studenten economie sterk extrinsiek gemotiveerd terwijl studenten kunst, pedagogie en gezondheidszorg juist hoog scoren op intrinsieke motivatie.

De inzet alsmede het voornemen de propedeuse binnen een jaar af te ronden is bij eerstejaars studenten in het hbo sterker dan bij eerstejaars studenten in het in het wo.

5 Oordeel over de opleiding

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaat we na hoe de student oordeelt over de opleiding. De motivatie voor de studie en de mate waarin deze zich ontwikkelt van aanvang van de studie tot in latere fasen van de studie wordt gepresenteerd in de eerste paragraaf. Vervolgens komt aan de orde: het deel van de studenten dat als onvoldoende gemotiveerd kan worden beschouwd, de werkdruk die studenten ervaren, de sfeer en contacten met docenten en begeleiding en, tenslotte, de studeerbaarheid.

5.2 Motivatie

In tabel 5.1 is weergegeven hoe de motivatie van de studenten was aan het begin van de studie en op het moment van invullen van de enquête (mei/juni 2001). Voor de ouderejaars is ook de motivatie aan het begin van het studiejaar (september 2000) weergegeven. Voor de eerstejaars valt dit moment uiteraard samen met het begin van de studie.

De motivatie van studenten aan het begin van de studie is gemiddeld 8,4 in het gehele hoger onderwijs, 8,5 voor eerstejaars en (retrospectief) voor ouderejaars 8,3. Voor de eerstejaars in het hbo geldt dat de motivatie aan het begin van de studie 8,6 scoort en gedurende het jaar met één punt afneemt. Voor ouderejaars hbo is de afname eveneens één punt, waarbij deze groep aangeeft dat de motivatie aan het begin van de studie op 8,4 lag. De motivatie van de hbo-ouderejaars aan het begin van het studiejaar (september 2000) verschilt niet van de motivatie op het moment van afname van de vragenlijst. Hetzelfde patroon zien we optreden in het wo. Hier is echter de motivatie aan het begin van de studie iets minder hoog, en daarbij de afname van de motivatie ook minder (gemiddeld iets meer dan een halve punt).

Sectoren met opvallend goed gemotiveerde studenten zijn hbo-kunst en pedagogiek, gemiddeld 9,1 en 8,9 aan het begin van de studie. Hierbij zij opgemerkt dat de pedagogiek studenten relatief het meest terugvallen in motivatie naar een niveau van 7,6, overigens nog steeds een gemiddelde score. Laag scoren de studenten hbo-economie met respectievelijk 8,2 bij aanvang van de studie en 7,4 in het collegejaar 2000-2001, waarbij de afname van de motivatie voor het hbo economie wel minder is dan gemiddeld. Als gevolg daarvan is de motivatiescore 'op dit moment' weer overeenkomstig een aantal overige sectoren.

In het wo scoren de sectoren gezondheid en taal/cultuur relatief hoog qua motivatie bij aanvang van de studie en houden dit niveau vast. Studenten in de sectoren recht en economie zijn het minst gemotiveerd bij studieaanvang. De studenten economie laten ook het laagste motivatieniveau zien bij de meest recente meting.

Opvallend is dat deeltijdstudenten en studenten zonder studiefinanciering aanmerkelijk gemotiveerder aan de studie (zeggen te) beginnen maar dat dit verschil, met uitzondering van de hbo-deeltijders, verdwijnt in de loop van de studie.

Naast de mate waarin studenten gemotiveerd zijn op een glijdende motivatieschaal is vastgesteld welke studenten een onvoldoende scoorden op de motivatieschaal (dus 5 of minder op een schaal van 1 tot 10).

Tabel 5.1: Motivatie begin studie, op het moment en aan het begin van het studiejaar naar onderwijstype, fase en sector (schaal 1-10)

	eerstejaars		ouderejaars		totaal		
	begin studie	dit moment	begin studie	dit moment	begin studie	dit moment	voor ouderejaars 1-9-00
hbo sector	gemiddeld	gemiddeld	gemiddeld	gemiddeld	gemiddeld	gemiddeld	gemiddeld
hbo economie	8,4	7,5	8,2	7,3	8,2	7,4	7,3
hbo sociaal-agogisch	8,5	7,5	8,4	7,3	8,4	7,4	7,3
hbo gezondheid	8,5	8,0	8,7	7,7	8,6	7,8	7,6
hbo landbouw	8,4	7,6	8,1	7,3	8,2	7,4	7,2
hbo pedagogisch	8,9	7,9	8,8	7,4	8,9	7,6	7,5
hbo kunst	9,1	8,4	9,1	8,0	9,1	8,1	7,9
hbo techniek	8,5	7,2	8,2	7,4	8,3	7,3	7,3
verschil sector	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
inschrijving							
voltijd					8,4	7,4	7,4
deeltijd					8,9	7,7	7,6
verschil inschrijving					sig.	sig.	nsig.
studiefinanciering							
SF+					8,4	7,5	7,4
SF-					8,6	7,5	7,2
verschil stufi					sig.	nsig.	nsig.
totaal hbo	8,6	7,6	8,4	7,4	8,5	7,5	7,4
verschil jaren hbo					sig.	nsig.	nvt
wo sector							
wo economie	8,1	7,4	7,9	7,3	7,9	7,3	7,4
wo soc.wetensch	8,5	7,6	8,2	7,6	8,3	7,6	7,5
wo gezondheid	8,7	8,1	8,6	8,2	8,6	8,2	7,9
wo landbouw	8,0	7,2	8,1	7,9	8,1	7,8	7,6
wo natuur	8,4	7,5	8,3	7,9	8,3	7,8	7,7
wo recht	8,0	7,0	7,9	7,8	7,9	7,6	7,8
wo taal/cultuur	8,5	8,1	8,5	7,7	8,5	7,8	7,5
wo techniek	8,2	7,6	8,2	7,6	8,2	7,6	7,4
verschil sector	nsig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.
inschrijving							
voltijd					8,2	7,7	7,5
deeltijd					8,7	7,7	7,9
verschil inschrijving					sig.	nsig.	nsig.
studiefinanciering							
SF+					8,2	7,7	7,5
SF-					8,4	7,6	7,6
verschil stufi					sig.	nsig.	nsig.
totaal wo	8,3	7,6	8,2	7,7	8,2	7,7	7,6
verschil jaren wo					nsig.	nsig.	nvt
totaal ho	8,5	7,6	8,3	7,5	8,4	7,5	7,5
verschil hbo/wo-totaal					sig.	sig.	sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

In tabel 5.2 wordt nader ingegaan op het percentage studenten dat als onvoldoende gemotiveerd voor de studie kan worden getypeerd.

Tabel 5.2: Aandeel studenten met motivatie onvoldoende naar onderwijstype, fase en sector (%)

	eerstejaars		ouderejaars			totaal		
	begin studie	dit moment	begin studie	dit moment	sep-00	begin studie	dit moment	sep-00
hbo sector								
hbo economie	1,2	11,7	4,3	15,3	14,0	3,3	14,1	14,0
hbo sociaal-agogisch	1,1	15,5	1,9	17,1	14,7	1,6	16,5	14,7
hbo gezondheid	1,8	6,8	1,7	12,5	12,9	1,8	10,7	12,9
hbo landbouw	2,7	5,5	2,8	11,3	15,5	2,8	9,6	15,5
hbo pedagogisch	2,1	10,3	1,9	16,4	15,4	1,9	14,2	15,4
hbo kunst	3,4	5,8	2,1	11,3	13,3	2,5	9,6	13,3
hbo techniek	1,0	12,9	3,0	18,6	14,9	2,4	16,8	14,9
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.
inschrijving								
voltijd						2,6	14,4	14,6
deeltijd						1,8	13,8	12,7
verschil inschrijving						nsig.	nsig.	nsig.
studiefinanciering								
SF+						2,4	13,6	13,0
SF-						2,7	17,2	19,6
verschil stufi						nsig.	nsig.	sig.
totaal hbo	1,5	11,4	2,9	15,8	14,4	2,5	14,3	14,4
verschil jaren hbo						nsig.	sig.	nvt
wo sector								
wo economie	2,5	9,4	6,0	12,3	12,2	5,2	11,7	12,2
wo soc.wetensch	1,9	9,1	3,4	9,8	11,3	3,1	9,7	11,3
wo gezondheid	4,1	8,5	2,9	6,1	9,5	3,1	6,5	9,5
wo landbouw	6,0	15,3	3,9	6,3	9,7	4,2	7,9	9,7
wo natuur	2,8	13,6	2,3	8,4	10,0	2,4	9,4	10,0
wo recht	1,5	15,3	9,0	9,9	9,1	7,7	10,8	9,1
wo taal/cultuur	0,0	4,5	4,4	12,0	15,5	3,5	10,6	15,5
wo techniek	1,1	10,4	4,0	9,6	13,0	3,5	9,8	13,0
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.
inschrijving								
voltijd						4,5	9,8	11,9
deeltijd						0,6	10,5	7,8
verschil inschrijving						nsig.	nsig.	nsig.
studiefinanciering								
SF+						4,3	9,4	11,2
SF-						3,8	11,8	12,9
verschil stufi						nsig.	nsig.	nsig.
totaal wo	2,0	10,0	4,8	9,8	11,6	4,2	9,8	11,6
verschil jaren wo						nsig.	nsig.	nvt
totaal ho	1,6	11,1	3,6	13,4	13,3	3,1	12,8	13,3
verschil hbo/wo						sig.	sig.	nsig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Drie procent van de studenten in het hoger onderwijs begint niet gemotiveerd aan hun studie. Een ongemotiveerde start komt bij wo-studenten vaker (4,2%) voor dan bij hbo-studenten (2,5%). Onder eerstejaars is het aandeel van ongemotiveerde studenten na bijna een jaar gestegen van ongeveer 2% tot 11%. Ook onder ouderejaars observeren we een toename van ongemotiveerde studenten van ongeveer 10% (van ruim 3% naar ruim 13%). Bij de hbo-studenten zonder studiefinanciering

constateren we een beduidend hogere mate van ongemotiveerdheid in vergelijking tot hun collega's met studiefinanciering.

In tabel 5.3 wordt de afname in motivatie in absolute termen weergegeven.

**Tabel 5.3: Afname motivatie naar onderwijstype, fase en sector
(in absolute termen van schaalwaarden van 1 tot 10)**

	eerstejaars	ouderejaars		totaal	
	begin studie	begin studie	sep-00	begin studie	sep-00
hbo					
sector					
hbo economie	-0,9	-0,9	0,0	-0,9	0,0
hbo sociaal agogisch	-0,9	-1,1	-0,2	-1,1	-0,2
hbo gezondheid	-0,5	-1,0	0,1	-0,8	0,1
hbo landbouw	-0,8	-0,8	0,1	-0,8	0,1
hbo pedagogisch	-1,1	-1,4	-0,1	-1,3	-0,1
hbo kunst	-0,7	-1,1	0,1	-1,0	0,1
hbo techniek	-1,3	-0,8	0,1	-1,0	0,1
verschil sector	nsig.	sig.	nsig.	nsig.	nsig.
inschrijving					
voltijd				-1,0	0,0
deeltijd				-1,1	-0,2
verschil inschrijving				nsig.	nsig.
studiefinanciering					
SF+				-1,0	0,0
SF-				-1,1	0,0
verschil stufi				nsig.	nsig.
totaal hbo	-1,0	-1,0	0,0	-1,0	0,0
verschil jaren hbo				nsig.	-
wo					
sector					
wo economie	-0,7	-0,6	-0,1	-0,6	-0,1
wo soc.wetensch	-0,9	-0,6	0,1	-0,7	0,1
wo gezondheid	-0,6	-0,4	0,2	-0,4	0,2
wo landbouw	-0,8	-0,2	0,3	-0,3	0,3
wo natuur	-1,0	-0,4	0,2	-0,5	0,2
wo recht	-1,1	-0,1	-0,1	-0,3	-0,1
wo taal/cultuur	-0,4	-0,9	0,2	-0,8	0,2
wo techniek	-0,6	-0,6	0,2	-0,6	0,2
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.
inschrijving					
voltijd				-0,5	0,1
deeltijd				-0,9	-0,1
verschil inschrijving				nsig.	nsig.
studiefinanciering					
SF+				-0,5	0,2
SF-				-0,8	0,0
verschil stufi				nsig.	nsig.
totaal wo	-0,7	-0,5	0,1	-0,6	0,1
verschil jaren wo				nsig.	nsig.
totaal ho	-0,9	-0,8	0,0	-0,8	0,0
verschil hbo/wo				sig.	-

Bron: Studentenmonitor 2001

We constateren dat de absolute afname in motivatie tussen hbo en wo significant verschilt: hbo-studenten tonen een grotere afname in hun motivatie dan de wo-studenten.

Daarnaast wordt nog vastgesteld dat binnen het hbo significante verschillen optreden tussen sectoren. Met name de ouderejaars studenten pedagogiek laten een relatief sterke afname van hun motivatie zien. Op de afname van de motivatie wordt verder ingegaan in een afzonderlijke publicatie (SEO/SCO, in druk).

5.3 Werkdruk, contact en studeerbaarheid

In de volgende tabel is uitgesplitst hoe de studenten de zwaarte van de studie tot nu toe ervaren. Hier is het gemiddelde genomen van een achttal stellingen welke als indicatoren voor de werkdruk gelden. Studenten konden bijvoorbeeld aangeven hoeveel moeite men had met de stof en of er naast de studie voldoende tijd over was voor andere zaken. De sfeer en contacten met docenten en begeleiders spelen ook een belangrijke rol in de beleving van de studie. Een zevental vragen hierover zijn in tabel 5.4 ondergebracht onder de noemer contact. Tenslotte is de structuur van de opleiding in termen van studeerbaarheid gemeten bij de studenten. Deze is aan de hand van achttien stellingen gemeten en onder de noemer studeerbaarheid in de tabel terug te vinden. Voor al deze schalen geldt dat het gemiddelde van de antwoorden is berekend indien de studenten minimaal drie stellingen valide hadden beantwoord. De betrouwbaarheid van de schalen is, uitgedrukt in Cronbach's alpha, voor de schalen werkdruk en contact 0.81 en voor de studeerbaarheidsschaal 0.84 (zie voor verdere details van de schalen het tabellenrapport).

Als eerste is de werkdruk zoals deze door de studenten wordt ervaren weergegeven. We stellen vast dat de ervaren werkdruk van studenten in hbo en wo gemiddeld niet uiteen loopt. Tussen sectoren doen zich echter wel verschillen voor in gepercipieerde werkdruk, met name onder ouderejaars. Over het totaal bezien is de ervaren werkdruk binnen de hbo-sectoren techniek en landbouw hoger dan gemiddeld, terwijl de sectoren economie en sociaal-agogisch daarentegen lager dan het gemiddelde van 3,6 voor het hbo scoren.

De verschillen tussen de sectoren in het wo zijn aanzienlijk groter dan in het hbo. Ook hier is het de sector techniek die opvalt door een hoge werkdruk van 3,9. Binnen de sector taal en cultuur is de ervaren werkdruk 0,7 punt lager.

Tabel 5.4: Werkdruk, contacten en studeerbaarheid naar onderwijstype, fase en sector (schaalscore 1-10)

	eerstejaars			ouderejaars			totaal		
	werkdruk	contact	studeer- baarheid	werkdruk	contact	studeer- baarheid	werkdruk	contact	studeer- baarheid
hbo									
sector	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.
hbo economie	3,5	5,9	6,4	3,4	5,4	6,2	3,5	5,5	6,3
hbo sociaal-agogisch	3,7	6,0	6,3	3,4	5,8	6,3	3,5	5,8	6,3
hbo gezondheid	4,0	6,2	6,5	3,4	5,8	6,3	3,6	5,9	6,3
hbo landbouw	3,9	6,4	6,4	3,6	6,1	6,2	3,7	6,2	6,3
hbo pedagogisch	3,8	6,7	6,5	3,4	6,0	6,3	3,6	6,2	6,4
hbo kunst	3,5	6,8	7,0	3,6	6,5	7,1	3,6	6,6	7,1
hbo techniek	3,6	6,0	6,3	3,8	5,7	6,1	3,7	5,8	6,2
verschil sector	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
inschrijving									
voltijd							3,5	5,8	6,3
deeltijd							3,8	6,1	6,6
verschil inschrijving							sig.	sig.	sig.
studiefinanciering									
SF+							3,5	5,8	6,3
SF-							3,7	5,9	6,5
verschil stufi							sig.	nsig.	sig.
totaal hbo	3,7	6,1	6,4	3,5	5,7	6,3	3,6	5,9	6,3
verschil jaren hbo							sig.	sig.	sig.
wo									
sector									
wo economie	3,8	5,5	6,5	3,4	5,3	6,6	3,5	5,3	6,6
wo soc.wetensch	3,6	5,9	6,9	3,3	5,5	6,7	3,3	5,6	6,8
wo gezondheid	3,4	6,2	7,0	3,4	5,8	6,8	3,4	5,9	6,9
wo landbouw	3,6	6,4	6,4	3,3	6,6	6,9	3,4	6,6	6,9
wo natuur	3,9	6,2	6,6	3,6	6,3	6,9	3,7	6,3	6,8
wo recht	3,5	6,0	6,9	3,4	5,7	6,9	3,4	5,7	6,9
wo taal/cultuur	3,4	6,4	6,9	3,2	6,4	7,0	3,2	6,4	7,0
wo techniek	3,9	6,0	6,5	3,9	5,9	6,6	3,9	5,9	6,6
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
inschrijving									
voltijd							3,5	5,8	6,7
deeltijd							3,6	6,0	7,2
verschil inschrijving							nsig.	nsig.	sig.
studiefinanciering									
SF+							3,5	5,8	6,7
SF-							3,5	5,8	6,9
verschil stufi							nsig.	nsig.	nsig.
totaal wo	3,7	6,0	6,7	3,4	5,8	6,8	3,5	5,8	6,8
verschil jaren wo							sig.	nsig.	nsig.
totaal ho	3,7	6,1	6,5	3,5	5,8	6,5	3,5	5,9	6,5
verschil hbo/wo-totaal							nsig.	nsig.	sig.
Cronbach's alpha							0.81	0.81	0.84

Bron: Studentenmonitor 2001

Er wordt een verschil in werkdruk tussen eerstejaars en ouderejaars studenten geconstateerd. Zowel in het hbo als het wo ervaren de eerstejaars een hogere werkdruk dan de ouderejaars.

Het is opvallend dat deeltijdstudenten en studenten zonder studiefinanciering in het hbo de werkdruk respectievelijk 0,3 en 0,2 punten hoger ervaren dan voltijdstudenten en studenten met studiefinanciering. In het wo doen deze verschillen zich niet voor.

De score op de schaal omtrent contacten en sfeer binnen de opleiding ligt op 5,9 gemiddeld in het hoger onderwijs en verschilt niet tussen hbo en wo. Binnen het hbo zijn de studenten in de sector kunst het meest tevreden met de sfeer en mogelijkheden tot contacten met docenten in hun opleiding gegeven de hoge score (6,6), terwijl de hbo-sector economie de laagste score (5,5) laat zien.

Binnen het wo zijn het vooral de ouderejaars in de sectoren economie en landbouw die de uitschieters naar respectievelijk beneden (5,3) en boven (6,6) vormen.

We zien een lagere score op de sfeer en contacten binnen de opleiding voor de ouderejaars ten opzichte van de eerstejaars voor alle sectoren in het hbo. Significante verschillen tussen eerstejaars en ouderejaars doen zich in het wo niet voor.

Afgezien van een hogere score van deeltijdstudenten op de ervaren sfeer en contactmogelijkheden in het hbo constateren we tussen deeltijd/voltijdstudenten en studenten met dan wel zonder studiefinanciering in het hbo en het wo geen significante verschillen.

De studeerbaarheid van de opleiding is een belangrijk thema in het hoger onderwijs. In het tabellenrapport wordt weergegeven welke items gezamenlijk de dimensie studeerbaarheid vormen. Het gemiddelde over het hoger onderwijs zoals studenten dit momenteel ervaren is een 6,5, waarbij de studeerbaarheid in het hbo (6,3) significant in negatieve zin afwijkt van die in het wo (6,8).

Ook intersectoraal doen zich aanzienlijke verschillen voor. Zo is in het hbo de sector kunst met een score van 7,0 voor de eerstejaars een uitschieter naar boven. De studeerbaarheid in de sectoren techniek en sociaal-agogisch is volgens de hbo-eerstejaars het minst. Bij de ouderejaars hbo populatie ligt de studeerbaarheid tussen de 6,1 en 6,3, met uitzondering van de sector kunst. Deze sector scoort met een 7,1 onder ouderejaars opnieuw hoog.

In het wo zijn de verschillen tussen de eerstejaars niet significant. Bij de ouderejaars zien we dat ook in het wo de sectoren techniek en economie laag scoren (6,6) De studeerbaarheid in de sector taal en cultuur is het hoogst met een score van 7,0.

Zowel in het hbo als het wo zijn deeltijdstudenten meer te spreken over de studeerbaarheid van de opleiding ten opzichte van voltijdstudenten (respectievelijk 6,5 ten opzichte van 6,3 voor het hbo en 7,2 ten opzichte van 6,7 in het wo).

Het ligt voor de hand dat de ervaren werkdruk is gerelateerd aan de mate waarin men positief oordeelt over de sfeer en contactmogelijkheden binnen de opleiding. Evenzeer zal een goede sfeer en contacten wellicht samenhang vertonen met de gepercipieerde studeerbaarheid van de opleiding. In onderstaande tabel zijn de onderlinge correlaties tussen de drie variabelen werkdruk, sfeer/contacten en studeerbaarheid afzonderlijk voor voltijd- en deeltijdstudenten weergegeven.

Tabel 5.5: Correlaties (tussen -1 en 1) van werkdruk, contacten en studeerbaarheid, uitgesplitst naar voltijd en deeltijd

		contact	studeerbaarheid
voltijd	werkdruk	-0.21	-0.38
	contact	sig.	sig. .51
deeltijd	werkdruk	-0.19	-0.38
	contact	sig.	sig. 0.52

Bron: Studentenmonitor 2001

Inderdaad hangt werkdruk negatief samen met de sfeer en contacten en de studeerbaarheid. Vooral de studeerbaarheid heeft een sterk negatief verband met de werkdruk. Een hoge werkdruk gaat dus inderdaad samen met een negatieve beleving van de contacten en gaat volgens de studenten ook ten koste van de studeerbaarheid. Zeer sterk positief is het verband tussen studeerbaarheid en de sfeer/contact dimensie. Indien de sfeer en contacten als goed worden ervaren is de studeerbaarheid van de opleiding volgens studenten ook beter. De geconstateerde samenhangen wijken niet af tussen voltijd en deeltijdstudenten.

5.4 Samenvatting

Voor de eerstejaars in het hbo geldt dat de motivatie aan het begin van de studie relatief hoog is maar gedurende het jaar met een punt afneemt. Een vergelijkbaar patroon zien we optreden in het wo. Hier is echter de motivatie aan het begin van de studie iets minder hoog, en daarbij de afname van de motivatie ook minder (gemiddeld iets meer dan een halve punt).

Sectoren met opvallend goed gemotiveerde studenten zijn hbo-kunst en pedagogiek. Hierbij zij opgemerkt dat de pedagogiek studenten relatief het meest terugvallen in motivatie naar een overigens nog steeds gemiddelde score. Laag scoren de studenten hbo-economie.

In het wo scoren de sectoren gezondheid en taal/cultuur relatief hoog qua motivatie bij aanvang van de studie en houden dit niveau vast. Studenten in de sectoren recht en economie zijn het minst gemotiveerd bij studieaanvang. De economie studenten laten ook het laagste motivatieniveau zien bij de meest recente meting.

Drie procent van de studenten in het hoger onderwijs begint niet gemotiveerd aan hun studie. Een ongemotiveerde start komt bij wo-studenten vaker (4,2%) voor dan bij hbo-studenten (2,5%). Onder eerstejaars is het aandeel van ongemotiveerde studenten gestegen van ongeveer twee procent bij het begin van de studie tot elf procent aan het eind van het eerste jaar.

De werkdruk van studenten in hbo en wo wordt gemiddeld niet als uiteenlopend ervaren. De ervaren werkdruk binnen de hbo-sectoren techniek en landbouw en de wo-sector techniek ligt wel significant hoger dan elders.

De inschatting van de contacten en sfeer binnen de opleiding loopt niet uiteen tussen hbo en wo. Binnen het hbo zijn de studenten in de sector kunst het meest tevreden met de sfeer en mogelijkheden tot contacten met docenten in hun opleiding terwijl de hbo-sector economie de laagste score laat zien. Binnen het wo zijn het vooral de ouderejaars binnen de sectoren economie en landbouw die de uitschieters naar respectievelijk beneden en boven vormen.

In het hoger onderwijs ervaren studenten momenteel de studeerbaarheid op een niveau van een 6,5, waarbij de studeerbaarheid in het hbo significant in negatieve zin afwijkt van die in het wo.

Ook intersectoraal doen zich aanzienlijke verschillen voor. Zo is in het hbo de sector kunst een uitschieter naar boven, terwijl de studeerbaarheid in de sector techniek volgens studenten in zowel hbo als wo achterblijft.

Deeltijders beginnen gemotiveerd aan hun studie maar laten een relatief sterke afname van de motivatie zien. In zowel wo als hbo zijn deeltijders positiever over de studeerbaarheid van de opleidingen dan voltijders.

6 Tijdsbesteding

6.1 Inleiding

De tijd die effectief aan de studie en de gekozen studievorm wordt besteed heeft naar verwachting een positieve invloed op de studieresultaten. Reeds enige jaren wordt geconstateerd dat studenten in het hoger onderwijs steeds meer tijd aan betaald werk besteden. Het verrichten van betaald werk lijkt dan ook een steeds grotere concurrent van de beschikbare studietijd te worden (vgl. Van den Berg et. al. 2001). In dit hoofdstuk staat de tijd die de studenten aan studie, werk en ontspanning besteden centraal. Tijdsbesteding aan de studie valt uiteen in hoorcolleges, werkcolleges, zelfstudie en stages en/of scripties. Tot de categorie werk worden betaald werk en bestuurs- en vrijwilligerswerk gerekend. Per onderdeel is gevraagd of de studenten een gemiddelde wekelijkse schatting kunnen maken van hun tijdsbesteding in het collegejaar 2000/2001.

In paragraaf 6.2 wordt een overzicht van de genoemde activiteiten gepresenteerd, waarbij onderscheid wordt gemaakt naar hbo- en wo-studenten, eerstejaars en ouderejaars en sectoren. Vervolgens wordt een aspect van de tijdsbesteding, betaald werk, nader uitgediept (paragraaf 6.3). Daarbij wordt aandacht geschonken aan de sectoren waarin studenten werkzaam zijn, het vereiste opleidingsniveau voor het werk, de relatie met de opleiding en het gemiddelde netto-uurloon. Tot slot is aan de studenten een aantal stellingen over het werk voorgelegd.

6.2 Tijdsbesteding aan studie, werk en ontspanning

In tabel 6.1 is de gemiddelde tijdsbesteding aan studie, werk en ontspanning gepresenteerd voor de onderwijstypen hbo en wo en eerstejaars en ouderejaars studenten, waarbij is uitgesplitst naar sector. Tevens is in de tabel de gemiddelde tijdsbesteding van voltijd en deeltijdstudenten en van studenten met en zonder studiefinanciering opgenomen. Voor een volledige onderverdeling naar hoorcolleges, werkcolleges, zelfstudie, stages en scripties, betaald werk, bestuurs- en vrijwilligerswerk wordt verwezen naar het tabellenrapport. Overige uitsplitsingen van tijdsbesteding van verschillende categorieën studenten staan in de bijlage in tabel B6.1 en B6.2.

Tabel 6.1: Gemiddelde tijdsbesteding naar onderwijstype, fase en sector (in uren per week)

	eerstejaars			ouderejaars			totaal		
	studie	werk	vrije tijd	studie	werk	vrije tijd	studie	werk	vrije tijd
hbo sector									
hbo economie	31,0	11,6	16,6	37,5	15,4	22,5	35,3	14,1	20,4
hbo sociaal-agogisch	34,0	12,7	18,5	36,8	15,3	19,4	35,9	14,4	19,1
hbo gezondheid	38,3	10,5	15,9	45,3	12,1	17,1	43,2	11,6	16,7
hbo landbouw	43,8	8,4	16,9	44,6	12,3	19,7	44,4	11,2	18,9
hbo pedagogisch	40,1	13,6	15,4	38,1	13,6	14,7	38,8	13,6	15,0
hbo kunst	36,5	9,3	17,0	43,8	11,5	16,9	41,4	10,8	16,9
hbo techniek	33,0	12,3	19,5	40,9	13,8	15,7	38,3	13,3	16,9
verschil sector	sig.	nsig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
inschrijving									
voltijd	36,1	9,1	17,6	41,8	11,6	19,1	40,0	10,7	18,6
deeltijd	23,5	29,1	14,3	21,7	32,5	14,3	22,3	31,3	14,3
verschil inschrijving	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
studiefinanciering									
SF+	36,2	9,3	17,9	42,6	11,3	18,9	40,4	10,6	18,6
SF-	25,5	24,5	13,4	26,1	25,6	16,9	26,0	25,3	15,8
verschil stufi	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.
totaal hbo	34,6	12,0	17,1	39,3	14,2	18,5	37,7	13,4	18,1
verschil jaren hbo							sig.	sig.	nsig.
wo sector									
wo economie	30,2	11,4	23,4	30,6	15,3	22,3	30,5	14,4	22,5
wo soc. wetensch	24,7	14,8	20,6	31,9	14,4	20,6	30,2	14,5	20,6
wo gezondheid	34,1	7,6	21,3	39,3	10,9	18,5	38,5	10,3	19,0
wo landbouw	32,6	7,2	22,1	37,2	10,4	21,2	36,4	9,8	21,4
wo natuur	35,9	8,7	16,9	37,3	9,6	21,7	37,0	9,4	20,7
wo recht	23,6	14,3	19,5	27,8	16,1	19,6	27,1	15,8	19,6
wo taal/cultuur	30,6	10,0	29,0	32,6	13,3	21,9	32,2	12,6	23,2
wo techniek	36,7	8,6	20,7	33,3	11,6	19,9	34,0	11,0	20,1
verschil sector	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	nsig.
inschrijving									
voltijd	30,8	9,6	22,3	33,7	12,2	20,9	33,1	11,7	21,2
deeltijd	20,5	30,6	14,3	20,0	31,0	14,6	20,1	30,9	14,6
verschil inschrijving	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
studiefinanciering									
SF+	31,0	9,3	22,8	33,8	11,4	21,3	33,2	11,0	21,6
SF-	23,1	23,8	14,7	28,9	21,2	17,7	28,1	21,5	17,3
verschil stufi	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
totaal wo	30,0	11,3	21,7	32,9	13,3	20,6	32,3	12,9	20,8
verschil jaren wo							sig.	sig.	nsig.
totaal ho	33,4	11,8	18,2	36,7	13,8	19,4	35,7	13,3	19,0
verschil hbo/wo-totaal							sig.	nsig.	sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

De gemiddelde tijdsbesteding aan studie en werk voor de gehele onderzoeksgroep bedraagt 49 uur per week. Daarvan wordt 13 uur aan werk en 36 uur aan de studie besteed.

Een vergelijking tussen wo en hbo-studenten laat zien dat de laatstgenoemden met bijna 38 uur per week gemiddeld ruim 5 uur meer tijd aan hun studie besteden. Dit verschil wordt grotendeels verklaard door de uiteenlopende tijdsbesteding aan stages en scripties (zie tabel B6.3 in het

tabellenrapport). In het hbo besteedt de gemiddelde student bijna 4 uur meer aan stages en/of scripties dan de gemiddelde student in het wo. Tevens wordt een typisch verschil tussen hbo en wo waargenomen, wo-studenten besteden gemiddeld iets meer tijd aan zelfstudie, terwijl er in het hbo relatief meer hoorcolleges worden gevolgd.

De tijd die wordt besteed aan werk verschilt tussen hbo-studenten en wo-studenten slechts marginaal, hbo-studenten besteden hieraan wekelijks gemiddeld een half uur meer.

Dit heeft tot gevolg dat er voor de meer studerende en werkende hbo-student minder tijd (18,1 uur) overblijft voor ontspanning dan voor de wo-student (20,8 uur).

Er blijken zowel in het hbo als in het wo aanzienlijke verschillen in tijdsbesteding te bestaan tussen de sectoren. Binnen het hbo zijn met name de studies binnen de sectoren landbouw, gezondheid en de kunst tijdsintensief. Hbo-studenten in deze sectoren besteden gemiddeld meer dan 40 uur per week aan hun studie. Voor studenten in de sectoren economie en sociaal-agogisch kost de studie minder tijd, zij zijn ongeveer 35 uur per week met de studie bezig. In het wo zijn het de studenten in de sector gezondheid die met gemiddeld 38,5 uur de meeste tijd aan hun studie besteden, zij worden op de voet gevolgd door studenten natuur (37 uur) en studenten landbouw (36,4 uur).

Rechtenstudenten besteden met gemiddeld 27,1 uur per week aanzienlijk minder tijd aan hun studie.

Eerstejaars studenten besteden minder tijd aan de studie dan ouderejaars studenten, dit geldt voor zowel het hbo als het wo. Het verschil wordt vooral veroorzaakt doordat ouderejaars studenten meer tijd besteden aan elementen als stages en scripties. Eerstejaars studenten besteden daarentegen zowel in het hbo als in het wo meer tijd aan hoorcolleges en zelfstudie. Ouderejaars studenten besteden gemiddeld twee uur per week meer aan werk dan eerstejaars studenten. Dit verschil is nagenoeg gelijk voor hbo en wo-studenten. De regel dat eerstejaars minder studeren dan ouderejaars geldt voor de meeste sectoren. Een uitzondering zijn de sectoren hbo pedagogiek en wo techniek waar de eerstejaars studenten juist meer tijd aan de studie spenderen.

Studenten in sectoren met tijdsintensieve studies besteden minder tijd aan werk en andersom. Zo blijken studenten in de sectoren sociaal-agogisch en economie relatief veel uren te werken en zijn studenten gezondheid, landbouw en kunst relatief weinig uren werkzaam naast de studie. Dit effect zien we ook terug in het wo. Studenten in de sectoren techniek, natuur en gezondheid werken significant minder dan studenten recht.

Vergelijken we de tijdsbesteding van voltijd- en deeltijdstudenten dan blijkt dat zoals verwacht zowel binnen het hbo als binnen het wo voltijdstudenten meer tijd besteden aan studie en minder aan werk dan deelstudenten. Dit verschil tussen voltijd- en deeltijdstudenten is voor ouderejaars nog

iets sterker dan voor eerstejaars. Tevens blijkt dat studenten zonder studiefinanciering aanzienlijk meer werken en dus minder tijd overhouden om te studeren dan studenten met studiefinanciering. Hierbij valt op dat met name in het wo, ouderejaars studenten zonder studiefinanciering wat meer tijd aan hun studie besteden en wat minder tijd aan werk dan eerstejaars studenten zonder studiefinanciering.

Een nadere analyse laat zien dat voltijdstudenten zonder studiefinanciering over de gehele studentenpopulatie beschouwd niet significant afwijken van de voltijdstudenten met studiefinanciering met betrekking tot de uren die wekelijks worden besteed aan studie en werk en ook niet wat betreft het percentage studenten dat betaald werk verricht naast de studie. Binnen het hbo constateren we wel dat voltijders zonder studiefinanciering minder tijd besteden aan hun studie dan zij met studiefinanciering (34 versus 40), terwijl in het wo de voltijders zonder studiefinanciering meer uren werken dan zij met studiefinanciering (16 versus 12). Uit deze analyses blijkt ook dat voltijders zonder studiefinanciering bezien naar hun tijdsbesteding vooral lijken op de voltijders met studiefinanciering en niet op de deeltijders (zie tabel B6.5 in het tabellenrapport).

6.3 Betaald werk nader beschouwd

In de vorige paragraaf is aandacht besteed aan het gemiddelde aantal uren per week dat door de studenten wordt gewerkt. Binnen de categorie 'werk' kan een onderscheid worden gemaakt in bestuurs- en vrijwilligerswerk en betaald werk. Deze laatste werkvorm wordt in deze paragraaf nader beschouwd. Eerst wordt een overzicht gegeven van het percentage studenten dat betaald werk heeft, het aantal uur dat zij gemiddeld werken en het gemiddelde netto uurloon. Vervolgens worden de sectoren waarin de studenten werken, de relatie met de opleiding en het vereiste opleidingsniveau beschreven. Tot slot wordt aangegeven welke redenen studenten noemen om betaald werk te verrichten. De resultaten worden gepresenteerd voor de totaalgroep, voor hbo- en wo-studenten, voor eerste en ouderejaars en de sector.

Tabel 6.2: Percentage werkenden, tijdsbesteding werk, verdienen werk naar onderwijstype, fase en sector

	eerstejaars				ouderejaars				totaal			
	betaald werk	gem. (alleen werk- enden)	gem. (totale groep)	loon per uur (€)	betaald werk	gem. (alleen werk- enden)	gem. (totale groep)	loon per uur (€)	betaald werk	gem. (alleen werk- enden)	gem. (totale groep)	loon per uur (€)
hbo												
sector	%	uren	uren	netto	%	uren	uren	netto	%	uren	uren	netto
hbo economie	84	13,2	11,2	5,8	89	15,4	13,7	6,9	87	14,7	12,8	6,6
hbo sociaal-agogisch	85	13,8	12,0	6,2	84	16,7	14,0	8,9	84	15,7	13,3	8,0
hbo gezondheid	80	12,2	10,0	6,3	84	13,0	11,0	7,7	83	12,7	10,7	7,2
hbo landbouw	70	11,0	7,8	6,4	81	13,0	10,7	7,4	78	12,5	9,8	7,2
hbo pedagogisch	73	18,4	13,7	9,6	83	15,8	13,1	8,2	79	16,7	13,3	8,6
hbo kunst	76	11,8	9,0	7,2	84	13,2	11,2	10,2	81	12,8	10,5	9,3
hbo techniek	75	14,8	11,1	8,2	78	16,3	12,6	7,8	77	15,8	12,1	7,9
verschil sector	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
inschrijving												
voltijd	79	10,6	8,3	5,7	83	12,3	10,2	7,5	82	11,7	9,6	6,9
deeltijd	85	31,9	27,9	14,9	91	34,4	31,3	10,8	88	33,5	30,0	12,2
verschil inschrijving	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
studiefinanciering												
SF+	80	10,7	8,5	5,7	83	11,9	9,8	7,2	82	11,5	9,4	6,7
SF-	80	28,6	23,7	13,4	90	28,0	25,1	10,5	87	28,2	24,7	11,3
verschil stufi	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
totaal hbo	80	14,3	11,5	7,0	84	15,4	13,0	7,8	83	15,1	12,5	7,5
verschil jaren hbo									sig.	nsig.	sig.	sig.
wo												
sector	%	uren	uren	netto	%	uren	uren	netto	%	uren	uren	netto
wo economie	88	10,9	9,6	6,7	82	14,1	11,6	9,0	84	13,3	11,1	8,5
wo soc. wetensch	85	15,6	13,3	8,1	84	13,9	11,8	9,0	84	14,3	12,1	8,8
wo gezondheid	71	9,3	6,7	6,9	72	11,3	8,3	8,8	72	11,0	8,0	8,5
wo landbouw	61	8,9	5,4	6,0	71	7,6	5,5	7,3	70	7,8	5,5	7,1
wo natuur	73	10,6	7,8	6,0	69	10,0	7,0	8,2	70	10,1	7,1	7,7
wo recht	83	15,4	12,8	9,1	86	15,3	13,1	9,4	85	15,3	13,1	9,4
wo taal/cultuur	68	11,8	8,2	6,5	79	13,3	10,6	8,3	77	13,0	10,2	8,0
wo techniek	73	9,1	6,7	7,6	75	10,2	7,7	8,6	75	10,0	7,5	8,4
verschil sector	nsig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	nsig.
inschrijving												
voltijd	78	10,3	8,1	6,7	79	11,3	8,9	8,3	78	11,1	8,7	8,0
deeltijd	89	31,8	28,5	14,5	88	34,1	30,2	16,8	88	33,5	29,8	16,2
verschil inschrijving	nsig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.
studiefinanciering												
SF+	78	10,0	7,8	6,7	78	10,2	8,0	8,1	78	10,2	8,0	7,7
SF-	84	25,4	21,5	13,9	85	22,2	19,0	11,6	85	22,7	19,4	11,9
verschil stufi	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
totaal wo	79	12,3	9,8	7,4	79	12,9	10,3	8,8	79	12,8	10,2	8,5
verschil jaren wo									nsig.	nsig.	nsig.	sig.
totaal ho	79	13,9	11,1	7,1	82	14,4	11,9	8,2	81	14,3	11,7	7,9
verschil hbo/wo-totaal									sig.	sig.	sig.	sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Van de totale studentenpopulatie in het hoger onderwijs heeft ruim 80% betaald werk naast de studie. Dit ligt voor hbo-studenten op 83% en voor wo-studenten op 79%.

Het gemiddelde aantal uren per week dat door de studenten wordt gewerkt is reeds aan bod gekomen in de vorige paragraaf. De tijdsbesteding die daar is besproken had echter betrekking op gemiddelden voor de totale groep, dat wil zeggen de gewerkte uren per week van studenten met en zonder bijbaan. In tabel 6.2 wordt tevens het gemiddelde aantal werkzame uren gepresenteerd voor alleen de werkende studenten. De gemiddelde bijbaan blijkt een omvang van ruim veertien uur per week te bezitten, in het hbo ligt dit met 15,1 uur per week iets hoger, in het wo met 12,8 uur lager. Gemiddeld verdienen de studenten met hun bijbaan bijna € 8 (f 17,40) netto per uur. In het hbo zijn de verdiensten significant lager (€ 1) dan in het wo en eerstejaars studenten verdienen zowel in het hbo als in het wo significant minder dan ouderejaars studenten. Dit laatste hangt samen met de leeftijd van de studenten, eerstejaars zijn gemiddeld jonger en vallen in een lagere loongroep. Daarnaast bestaan er verschillen in de aard van en het vereiste opleidingsniveau voor het werk (tabel 6.3).

We constateren substantiële verschillen in de ‘werkkenmerken’ tussen de sectoren. Studenten techniek en landbouw werken het minst, studenten in de sector recht (wo), sociale wetenschappen (wo) en economie (hbo en wo) werken het vaakst. In de sector rechten (wo) maken de studenten ook nog de meeste uren vrij voor betaalde arbeid naast de studie. Het aantal uren dat studenten in de hbo-pedagogiek wekelijks werken is het hoogste (16,9 uur) van alle onderscheiden sectoren. De netto uurlonen verschillen niet tussen de sectoren in het wo, maar lopen in het hbo wel uiteen. Zo verdient een hbo-student kunst gemiddeld € 9,30 per uur tegen een hbo-student economie gemiddeld € 6,60. Geen uitkomst die we op voorhand zouden verwachten.

Dat deeltijdstudenten qua werkpatroon sterk afwijken van de voltijdstudenten wordt uit de tabel kristalhelder. Studenten in deeltijd werken zo’n tien procent vaker (bijna 90% van de studenten), werken drie maal zoveel uur en verdienen ongeveer het dubbele netto uurloon vergeleken met de voltijdstudenten. Deze verschillen vinden we in ietwat afgezwakte vorm ook terug in de vergelijking tussen studenten zonder en met studiefinanciering.

In welke sectoren zijn de studenten werkzaam, in hoeverre is het betaald werk gerelateerd aan de studie en wat is het opleidingsniveau dat is vereist voor het werk? Dit zijn vragen die met behulp van de gegevens in tabel 6.3 kunnen worden beantwoord.

Tabel 6.3: Aard van het werk naar jaar van instroom en onderwijstype (%)

	hbo			wo			totaal ho
	eerstejaars	ouderejaars	totaal hbo	eerstejaars	ouderejaars	totaal wo	
werkzaam in sector							
landbouw/visserij	4	3	4	1	2	2	3
industrie/bouw	5	7	6	5	4	4	5
horeca	13	14	14	18	13	14	14
detail/groothandel	34	23	27	27	14	17	23
vervoer/opslag	3	3	3	3	3	3	3
post/telecommunicatie	5	4	5	7	6	6	5
financiële/zakelijke dienstv.	13	18	16	19	24	23	19
overheidsdiensten	3	4	3	3	6	6	4
onderwijs	7	5	5	3	12	11	7
gezondheidszorg	9	12	11	9	10	10	11
milieu, sport, recreatie	4	7	6	3	5	5	5
overig	1	1	1	1	1	1	1
gerelateerd aan studie?							
nee	74	59	64	79	65	67	65
ja	26	41	36	21	35	33	35
vereist opleidingsniveau:							
geen	49	30	37	44	35	37	37
vbo/mavo	14	14	14	15	10	11	13
havo/vwo/mbo	26	32	30	22	20	21	27
hbo/prop. wo	11	23	19	15	18	17	19
wo	1	1	1	4	17	14	5

Bron: Studentenmonitor 2001

Er zijn vier arbeidsmarktsectoren waar studenten het meest werkzaam zijn, namelijk de detail/groothandel, de zakelijke dienstverlening, de horeca en de gezondheidszorg. Bijna een kwart van de werkende studenten is werkzaam in de detail/groothandel, het betreft hier aanzienlijk meer hbo- dan wo-studenten en meer eerstejaars dan ouderejaars studenten. Eenvijfde van de studenten werkt in de financiële en zakelijke dienstverlening. In deze sector blijken relatief juist aanzienlijk meer wo- dan hbo-studenten werkzaam en relatief veel ouderejaars studenten. Een goede derde is de horeca waarin 14% van de studenten werkzaam is. De gezondheidszorg neemt met 11% een vierde plaats in. Wo-studenten werken beduidend vaker in de sector onderwijs dan hbo-studenten. Het zijn in het wo overigens veelal de ouderejaars studenten die in het onderwijs werkzaam zijn.

Bijna tweederde van de studenten geeft aan dat het door hen verrichte werk niet aansluit bij hun opleiding. Opvallend is de groep eerstejaars wo-studenten, waar slechts eenvijfde aangeeft dat het werk wel is gerelateerd aan de studie. Studenten in het wetenschappelijk onderwijs werken vaker op hbo/wo-niveau ($14 + 17 = 31\%$), terwijl studenten in het hoger beroeps onderwijs vaker betaald werk hebben waarvoor een middelbare beroepsopleiding, havo of vwo is benodigd ($30 + 19 = 49\%$). Zowel binnen het hbo als het wo geldt dat eerstejaars studenten vaker laaggeschoold werk verrichten dan ouderejaars studenten.

Welke redenen hebben de studenten nu om te kiezen voor betaald werk naast de studie? Daartoe is aan de studenten een aantal stellingen voorgelegd over de bijbaan. Per stelling hebben zij aangegeven in hoeverre deze een belangrijk motief vormt om betaald werk te verrichten. De antwoordmogelijkheden lopen van 1 ‘helemaal mee oneens’ tot en met 10 ‘helemaal mee eens’.

Tabel 6.4: Redenen om betaald werk te verrichten (schaal 1-10)

	hbo			wo			totaal ho
	eerstejaars	ouderejaars	totaal hbo	eerstejaars	ouderejaars	totaal wo	
doen van extra uitgaven	7,7	7,5	7,6	7,8	7,8	7,8	7,6
voorzien in levensonderhoud	6,5	7,1	6,9	6,4	7,2	7,1	7,0
interessante inhoud van het werk	5,5	6,1	5,9	5,2	5,6	5,6	5,8
om minder/geen geld te hoeven lenen	5,0	5,9	5,6	5,1	5,6	5,5	5,6
opdoen van werkervaring	5,0	5,9	5,6	5,3	5,4	5,4	5,5
om te sparen	5,8	5,6	5,6	5,4	4,6	4,7	5,3
vergroten mijn kansen op een baan	3,7	4,9	4,5	3,1	4,1	3,9	4,3
aansluiting van werk bij opleiding	3,7	4,6	4,3	3,1	4,0	3,9	4,1
ouderbijdrage niet toereikend	3,6	3,1	3,3	3,2	3,1	3,1	3,2

Bron: Studentenmonitor 2001

In tabel 6.4 zijn de stellingen gerangschikt naar de gemiddelde score. Hieruit blijkt dat de belangrijkste redenen om betaald werk te verrichten ‘het doen van extra uitgaven’ en ‘het voorzien in kosten voor het levensonderhoud’ zijn. Een uitsplitsing naar onderwijstype laat nauwelijks verschillen zien, wo-ers werken relatief meer om extra uitgaven te kunnen doen dan hbo-ers, terwijl hbo-ers iets vaker dan wo-ers werken om geld te kunnen sparen.

Zowel door eerstejaars als door ouderejaars studenten wordt de stelling ‘ik werk om extra uitgaven te doen’ het meest ondersteund. Eerstejaars studenten werken minder vaak om te voorzien in de kosten voor het levensonderhoud dan ouderejaars studenten. Zowel in het hbo als in het wo is het motief ‘werken om kansen op een baan te vergroten’ voor ouderejaars studenten logischerwijs belangrijker dan voor eerstejaars studenten. In het hbo wordt bovendien het motief ‘werkervaring’ minder sterk ondersteund door eerstejaars studenten. Daarnaast worden tevens de stellingen ‘het werk sluit aan bij mijn opleiding’ en in mindere mate ‘het werk is inhoudelijk interessant’ meer ondersteund door ouderejaars studenten. Voorzichtig kan worden geconcludeerd dat ouderejaars studenten zich met hun bijbaantjes duidelijker op de arbeidsmarkt oriënteren dan eerstejaars studenten.

6.4 Samenvatting

De gemiddelde tijdsbesteding aan studie en werk voor de gehele onderzoeksgroep bedraagt 49 uur per week. Daarvan wordt 13 uur aan werk en 36 uur aan de studie besteed. Hbo-studenten besteden met bijna 38 uur per week gemiddeld ruim 5 uur meer tijd aan hun studie dan wo-studenten. Dit verschil wordt grotendeels verklaard door de grotere tijdsbesteding van hbo-ers aan stages en/of scripties.

Binnen het hbo zijn met name de studies binnen de sectoren landbouw, gezondheid en de kunst tijdsintensief. Hbo-studenten in deze sectoren besteden gemiddeld meer dan 40 uur per week aan hun studie. In het wo zijn het de studenten in de sector gezondheid die met gemiddeld 39 uur de meeste tijd aan hun studie besteden, op de voet gevolgd door studenten natuur en landbouw. Rechtenstudenten besteden met gemiddeld 27 uur per week aanzienlijk minder tijd aan hun studie.

Van de totale studentenpopulatie in het hoger onderwijs heeft ruim 80% betaald werk naast de studie. Van de hbo-studenten werkt 83% en van de wo-studenten 79%. De gemiddelde bijbaan blijkt een omvang van ruim veertien uur per week te bezitten, in het hbo ligt dit met 15,1 uur per week iets hoger, in het wo met 12,8 uur lager. Gemiddeld verdienen de studenten met hun bijbaan bijna € 8 netto per uur. In het hbo zijn de verdiensten € 1 lager dan in het wo.

Studenten techniek en landbouw werken het minst, studenten in de sector recht (wo), sociale wetenschappen (wo) en economie (hbo en wo) werken het vaakst. In de sector rechten (wo) maken de studenten ook nog de meeste uren vrij voor betaalde arbeid naast de studie. Het aantal uren dat hbo-studenten pedagogiek wekelijks werken is het hoogste (16,9 uur) van alle onderscheiden sectoren. Studenten in deeltijd werken zo'n tien procent vaker (bijna 90% van de studenten), werken drie maal zoveel uur en verdienen ongeveer het dubbele netto uurloon vergeleken met de voltijdstudenten. Aanvullende analyses laten zien dat voltijders zonder studiefinanciering bezien naar hun tijdsbesteding vooral lijken op de voltijders met studiefinanciering en niet op de deeltijders.

Er zijn vier arbeidsmarktsectoren waar studenten het meest werkzaam zijn, namelijk de detailhandel, de zakelijke dienstverlening de horeca en de gezondheidszorg. Bijna tweederde van de studenten geeft aan dat het door hen verrichte werk niet aansluit bij hun opleiding. De belangrijkste redenen om betaald werk te verrichten zijn 'het doen van extra uitgaven' en 'het voorzien in kosten voor het levensonderhoud'. De stellingen 'het werk sluit aan bij de opleiding' en in mindere mate 'het werk is inhoudelijk interessant' wordt meer ondersteund door de ouderejaars studenten. Zij

lijken zich middels hun bijbaantjes duidelijker op de arbeidsmarkt te oriënteren dan de eerstejaars. Werken omdat de ouderbijdrage niet toereikend is wordt als motief het minst genoemd.

In vergelijking met de uitkomsten van de studentenmonitor 2000 blijken de studenten in het hoger onderwijs in totaal meer tijd aan studie en werk te besteden: namelijk een stijging van ongeveer 46 uur naar ongeveer 49 uren per week. Dit verschil wordt voornamelijk veroorzaakt doordat studenten ten opzichte van vorig jaar meer zijn gaan werken.

Evenals in de monitor 2000 blijkt dat het overgrote deel van het werk niet aansluit bij de opleiding. Waar vorig jaar nog geen 20% van de banen een hbo- of wo-opleiding vereiste is dit percentage nu opgelopen tot bijna 24%. De sectoren waar de studenten werkzaam zijn worden iets meer gespreid: waren dat vorig jaar nog vooral de detailhandel en de horeca, dit jaar hebben de zakelijke dienstverlening en de gezondheidszorg zich bij de populairste sectoren geschaard. De redenen die de studenten aangeven om te gaan werken blijken in vergelijking tot de uitkomsten uit de monitor 2000 nauwelijks af te wijken.

7 Inkomsten en uitgaven

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staan de gemiddelde maandelijkse inkomsten en uitgaven van de studenten in het hoger onderwijs centraal. In paragraaf 7.2 wordt allereerst een beschrijving gegeven van de totale netto maandinkomsten van de studenten. Dit totaalinkomen bestaat naast een financiële component (inkomsten beurs, arbeid en dergelijke) uit (een schatting van) de inkomsten uit natura die de studenten van hun ouders, verzorgers en/of partners ontvangen en de toegekende waarde van het bezit van een OV-kaart. Vervolgens wordt in paragraaf 7.2 de financiële component van het totaalinkomen uitgesplitst in een aantal inkomstenbronnen, zoals studiebeurzen (basisbeurs en aanvullende beurs), leningen bij de Informatie Beheer Groep en overige studieleningen, bijdragen van ouders, verzorgers en/of partners, inkomsten uit betaald werk en overige inkomsten. Naast een onderscheid naar onderwijstype, jaar, sector, inschrijvingsvorm en het al dan ontvangen van studiefinanciering, wordt in dit hoofdstuk ook een onderscheid gemaakt naar de woonsituatie van de studenten.

Aan de studenten die, naar eigen zeggen, niet of weinig gebruik maken van de leenmogelijkheid bij de Informatie Beheer Groep is gevraagd welke redenen zij hiervoor kunnen aangeven. Een overzicht hiervan wordt gepresenteerd in paragraaf 7.3. De maandelijkse uitgaven worden gespecificeerd naar studiekosten, kosten voor het levensonderhoud, uitgaven aan ontspanning en hobby's en overige uitgaven (paragraaf 7.4). Tot slot van dit hoofdstuk wordt de vraag beantwoord of studenten kunnen 'rondkomen' met hun inkomen (paragraaf 7.5). Alle bedragen in dit hoofdstuk staan vermeld in euro's. Overige uitsplitsingen van inkomsten en uitgaven van verschillende categorieën studenten staan in de bijlage in tabel B7.1 en B7.2.

7.2 Inkomsten

Allereerst wordt een overzicht geboden van de netto maandinkomsten van studenten in het hoger onderwijs. In tabel 7.1 wordt per onderscheiden subgroep steeds een drietal categorieën inkomsten gepresenteerd. De eerste categorie (financieel) betreft het inkomen uit beurs, lening, arbeid en overige inkomensbronnen, in de tweede kolom zijn de inkomsten in natura opgenomen en de derde kolom betreft de financiële waardering van de OV-kaart. Tenslotte is in de vierde kolom het totale inkomen gepresenteerd, inclusief vergoedingen in natura en de OV-kaart.

Tabel 7.1: Overzicht de totale netto maandinkomsten naar onderwijstype, jaar en sector (€)

	eerstejaars				ouderejaars				totaal			
	finan- cieel	natura	ov- kaart	totaal	finan- cieel	natura	ov- kaart	totaal	finan- cieel	natura	ov- kaart	totaal
hbo												
sector												
hbo economie	518	132	52	684	635	123	50	795	595	126	51	757
hbo sociaal-agogisch	531	114	49	679	769	111	45	911	690	112	46	835
hbo gezondheid	598	82	46	718	532	114	48	681	552	104	47	693
hbo landbouw	479	103	55	623	547	121	51	699	527	115	52	677
hbo pedagogisch	678	59	35	767	603	89	44	725	630	78	41	740
hbo kunst	518	132	50	666	730	102	46	855	664	112	47	797
hbo techniek	522	124	50	684	617	110	49	755	586	114	49	732
verschil sector	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.
inschrijving												
voltijd	433	131	56	599	567	127	54	727	523	128	55	685
deeltijd	1279	8	2	1289	1221	16	1	1240	1244	13	1	1259
verschil inschrijving	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
studiefinanciering												
SF+	438	133	56	606	556	125	55	715	516	128	56	678
SF-	1162	12	8	1179	1032	57	17	1104	1073	42	14	1128
verschil stufi	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
woonsituatie												
thuiswonend	409	114	55	558	480	141	53	643	452	130	54	609
uitwonend	782	106	36	919	774	92	43	904	776	96	41	908
verschil woonsituatie	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
totaal hbo	556	110	47	700	640	111	47	784	612	111	47	756
verschil jaren hbo									sig.	nsig.	nsig.	sig.
wo												
sector												
wo economie	543	137	52	720	725	129	51	893	688	131	51	857
wo soc.wetensch	684	131	48	849	746	124	47	906	732	126	47	893
wo gezondheid	602	139	51	774	657	139	52	837	649	139	52	827
wo landbouw	476	99	55	617	600	127	54	764	578	122	54	739
wo natuur	496	95	54	633	588	130	54	760	571	124	54	736
wo recht	647	179	47	877	805	137	49	973	781	144	48	958
wo taal/cultuur	661	116	53	816	780	114	45	933	757	114	47	909
wo techniek	496	132	55	661	661	99	53	806	631	105	53	779
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.
inschrijving												
voltijd	515	146	55	699	665	132	53	837	637	135	53	811
deeltijd	1565	13	11	1591	1561	17	2	1577	1562	16	4	1580
verschil inschrijving	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
studiefinanciering												
SF+	502	144	56	685	644	135	56	819	615	137	56	792
SF-	1300	72	22	1391	1034	84	25	1140	1069	82	25	1173
verschil stufi	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
woonsituatie												
thuiswonend	370	155	54	554	453	151	53	629	425	152	53	604
uitwonend	728	121	50	891	768	120	49	928	762	120	49	922
verschil woonsituatie	sig.	nsig.	nsig.	sig.	sig.	nsig.	nsig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.
totaal wo	598	134	51	770	717	124	50	880	695	126	50	859
verschil jaren wo									sig.	nsig.	nsig.	sig.
totaal ho	566	116	48	716	671	117	48	822	641	116	48	792
verschil hbo/wo-totaal									sig.	nsig.	sig.	sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Het 'financiële' maandelijkse inkomen van studenten in het hoger onderwijs bedraagt gemiddeld € 641. Daarnaast ontvangen zij gemiddeld € 116 in natura. De financiële bijtelling voor het OV-kaartbezit bedraagt € 57,50 per maand. Het gegeven dat de gemiddelde maandelijkse inkomsten uit de OV-kaart voor de totaalgroep iets lager ligt dan deze € 57,50, namelijk € 48 per maand, wordt verklaard doordat ongeveer 16% van de studenten die de enquêtes beantwoordde geen OV-kaart bezit. Een onderscheid naar onderwijstype laat zien dat hbo-studenten zowel uit reguliere inkomensbronnen als uit bijdragen in natura en OV-kaart minder inkomen ontvangen dan wo-studenten. Een nadere uitsplitsing van het inkomen naar het jaar van inschrijving geeft aan dat zowel voor hbo- als voor wo-studenten het totaalinkomen van eerstejaars studenten substantieel lager ligt dan het inkomen van ouderejaars studenten. Tussen de bijdragen in natura en het OV-kaartbezit doen zich tussen eerstejaars en ouderejaars studenten geen significante verschillen voor.

Bezien naar de afzonderlijke sectoren blijken er met name binnen de groep ouderejaars studenten significante inkomensverschillen te bestaan tussen de sectoren. Zo hebben de ouderejaars hbo-studenten in de sectoren gezondheid en landbouw ruim € 200 minder inkomen dan hun medestudenten in de sector sociaal-agogisch. Binnen het wo wordt onder ouderejaars een soortgelijk verschil waargenomen tussen studenten recht en studenten in de sectoren natuur en landbouw, waarbij de eerstgenoemde groep gemiddeld ongeveer € 200 meer inkomen heeft. Bezien naar afzonderlijke sectoren blijkt tevens dat de vaststelling dat eerstejaars minder inkomen genereren dan ouderejaars voor de hbo-sectoren gezondheid en pedagogiek niet opgaat.

Deeltijdstudenten en niet-studiefinancieringsontvangende studenten hebben, hoewel ze significant minder inkomen ontvangen uit natura en de OV-kaart¹, een duidelijk hoger totaalinkomen dan voltijdstudenten en studenten die wel studiefinanciering ontvangen. De oorzaak hiervan is dat deeltijdstudenten en studenten zonder studiefinanciering veel meer inkomen genereren uit betaalde arbeid. Dit beeld geldt zowel voor eerstejaars als voor ouderejaars studenten.

Een nadere analyse waarin voltijdstudenten zonder studiefinanciering worden vergeleken met voltijdstudenten met studiefinanciering en deeltijdstudenten (zie tabel B7.3 in het tabellenrapport) laat overigens zien dat voltijders zonder studiefinanciering weliswaar een hoger inkomen genereren dan voltijders met studiefinanciering (een verschil van ongeveer € 120 euro) maar dat het verschil tussen het inkomen van voltijders zonder studiefinanciering en deeltijders veel groter is (ongeveer € 550).

Zowel in het hbo als in het wo is het totaalinkomen van uitwonenden, met een verschil van ongeveer € 300, significant hoger dan het totaalinkomen van thuiswonenden. Dit hogere totaalinkomen is het gevolg van de hogere financiële component, de inkomsten uit natura en de OV-kaart zijn voor uitwonenden juist lager.

In tabel 7.2 wordt het inkomen (exclusief natura en OV-kaart) uitgesplitst in een vijftal inkomstenbronnen, te weten beurs (een optelling van basisbeurs en aanvullende beurs), lening (bestaande uit lening via de IB-Groep en lening overig), de bijdrage van ouders of partner, inkomsten uit arbeid en overige inkomsten. Het inkomen van studenten in het hoger onderwijs bestaat voor bijna de helft (€ 299) uit inkomsten uit arbeid. Inkomsten uit beurzen bedragen gemiddeld € 146 (23%), terwijl leningen en overige inkomsten gezamenlijk slechts twaalf procent van het totaalinkomen bedragen, ongeveer € 82 per maand. Financiële bijdragen van ouders en of partners zijn met € 115 goed voor 18% van het totaal inkomen. Dit lijkt een relatief laag bedrag, maar hierbij moet rekening worden gehouden met de giften in natura die zoals eerder werd geconstateerd ruim € 116 bedragen. Tezamen levert dit een bedrag van ongeveer € 230.

Uiteraard treedt hier bij het presenteren van de gemiddelde inkomsten uit beurzen en leningen bij de IB-Groep een vertekening op. In de steekproef van de studentenmonitor zijn immers zowel studenten opgenomen die een (aanvullende) beurs en/of een lening bij de IB-Groep hebben als studenten die geen gebruik maken van het stelsel van studiefinanciering, of geen recht (meer) hebben op studiefinanciering². De eerstgenoemde groep ontvangt, naar eigen zeggen, per maand gemiddeld € 173 (hbo) dan wel € 184 (wo) aan (aanvullende) beurs. Leningen bij de Informatie Beheer Groep en overige instanties bedragen voor studiefinancieringsontvangende hbo en wo-studenten respectievelijk gemiddeld € 38 en € 68 per maand.

Tabel 7.2: Overzicht van de 'financiële' inkomsten naar onderwijstype, jaar en sector (€)

	eerstejaars					ouderejaars					totaal				
	beurs	lening	ouder/ partn.	arbeid	overig	beurs	lening	ouder/ partn.	arbeid	overig	beurs	lening	ouder/ partn.	arbeid	overig
hbo sector															
hbo economie	145	39	59	246	30	146	25	101	344	19	146	30	87	310	22
hbo sociaal-agogisch	121	17	64	252	77	147	46	140	403	33	139	36	115	353	47
hbo gezondheid	133	17	132	270	47	143	20	75	265	28	140	19	93	266	34
hbo landbouw	175	34	95	157	18	180	36	80	221	30	178	36	84	203	26
hbo pedagogisch	113	2	122	345	96	142	40	86	288	47	132	26	99	309	65
hbo kunst	169	36	89	175	48	155	61	154	304	55	159	54	134	265	53
hbo techniek	141	20	58	283	19	145	56	81	296	39	143	45	74	292	33
verschil sector	sig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	sig.
inschrijving															
voltijd	158	28	71	153	22	164	43	99	232	29	162	38	90	206	27
deeltijd	5	0	129	935	209	3	1	114	1045	58	4	0	120	1001	118
verschil inschrijving	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.
studiefinanciering															
SF+	162	28	71	159	17	178	44	91	219	25	173	38	84	199	23
SF-	0	3	121	826	212	0	14	149	805	65	0	10	140	812	111
verschil stufi	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
woonsituatie															
thuiswonend	128	27	54	192	8	114	19	59	262	26	119	22	57	234	19
uitwonend	146	19	118	385	114	171	54	135	376	37	165	45	131	378	114
verschil woonsituatie	nsig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
totaal hbo	136	24	79	268	49	146	38	101	322	32	143	33	94	304	38
verschil jaren hbo											nsig.	sig.	nsig.	sig.	nsig.
wo sector															
wo economie	140	35	125	218	26	128	78	141	338	40	130	69	138	313	37
wo soc.wetensch	130	42	127	366	19	132	57	150	358	49	132	54	145	360	42
wo gezondheid	153	35	211	169	34	190	48	170	224	25	184	46	176	216	27
wo landbouw	209	37	106	97	27	207	47	172	132	42	207	45	161	126	39
wo natuur	165	26	131	149	26	189	58	135	172	35	185	52	134	167	33
wo recht	123	27	143	344	10	125	76	167	397	40	125	69	163	389	35
wo taal/cultuur	193	39	121	195	113	143	66	156	325	90	153	60	149	299	95
wo techniek	163	36	109	164	23	183	70	174	211	24	179	64	162	202	24
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	sig.	sig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.
inschrijving															
voltijd	162	33	132	170	18	162	69	160	234	39	162	62	155	222	35
deeltijd	16	68	153	1104	224	1	1	115	1338	106	4	17	124	1281	134
verschil inschrijving	sig.	nsig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.
studiefinanciering															
SF+	171	40	131	143	16	188	76	160	194	26	185	68	154	183	24
SF-	0	4	149	981	166	0	19	146	753	117	0	17	146	783	123
verschil stufi	sig.	nsig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.
woonsituatie															
thuiswonend	92	20	76	172	10	87	26	64	256	20	88	24	68	228	17
uitwonend	181	45	164	291	48	164	72	175	310	48	167	68	173	307	48
verschil woonsituatie	sig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.
totaal wo	151	36	133	244	34	153	65	157	299	43	152	59	153	289	42
verschil jaren wo											nsig.	sig.	nsig.	nsig.	nsig.
totaal ho	139	27	92	263	46	149	49	123	313	37	146	43	115	299	39
verschil hbo/wo-totaal											nsig.	sig.	sig.	nsig.	nsig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Studenten die geen inkomsten uit studiefinanciering ontvangen compenseren dit verschil ruimschoots door de bedragen die zij maandelijks verdienen met het verrichten van betaald werk. Zij verdienen gemiddeld bijna € 800 per maand, terwijl de inkomsten uit betaald werk voor studenten met studiefinanciering gemiddeld minder dan € 200 bedragen. Dit is niet verwonderlijk gezien het gegeven dat een groot deel van de studenten zonder studiefinanciering een betaalde werkkring heeft van gemiddeld 23 uren per week en daarnaast (in deeltijd) studeert (gemiddeld 27 uren per week), terwijl de studenten met studiefinanciering gemiddeld 38 uren per week (in voltijd) studeren en daarnaast een bijbaan hebben van gemiddeld bijna 9 uren per week. Deeltijdstudenten hebben geen recht op studiefinanciering. Ook zij compenseren het ontbreken van studiefinanciering met name hogere inkomsten hebben uit betaalde arbeid en overige bronnen. Dit geldt voor eerste- en ouderejaars studenten en zowel in het hbo als in het wo.

Hiervoor werd reeds geconstateerd dat hbo-studenten een aanzienlijk lager inkomen hebben dan studenten in het wo. Nadere uitsplitsing van het inkomen laat zien dat het inkomen van hbo-studenten op twee van de vijf onderscheiden inkomstenbronnen (lening en bijdrage van ouders en partner) significant lager is dan het inkomen van wo-studenten. Opvallend is het grote verschil in bijdragen van ouders, verzorgers en/of partners. Dit grote verschil wordt mogelijk verklaard door het feit dat hbo-studenten in veel grotere getale dan wo-studenten nog thuiswonend zijn (zie hoofdstuk 3) en derhalve minder ouderbijdrage (in geld) maar meer in natura ontvangen en tevens vanwege de lagere kosten voor levensonderhoud minder hoeven te lenen. Voor wat betreft inkomsten uit eigen arbeid en overige inkomsten worden geen significante verschillen tussen hbo en wo geconstateerd.

Een nadere uitsplitsing van het inkomen naar jaar van inschrijving laat zien dat het geconstateerde substantiële verschil in het inkomen tussen eerstejaars en ouderejaars studenten (tabel 7.1) binnen de groep wo-studenten voornamelijk wordt veroorzaakt door het hogere leningen terwijl binnen de groep hbo-studenten naast hogere leenbedragen ook hogere inkomsten uit arbeid een significante invloed hebben.

Bezien naar de afzonderlijke sectoren blijkt het geconstateerde inkomensverschil in het hbo tussen de sectoren gezondheid en sociaal agogisch niet specifiek toe te wijzen aan een inkomensbron, maar te worden veroorzaakt doordat studenten uit de laatst genoemde sector uit vier van de vijf onderscheiden bronnen meer inkomsten hebben. Het hogere inkomen van studenten recht in het wo blijkt vooral te worden veroorzaakt door de hogere inkomsten uit arbeid.

Zowel in het hbo als in het wo blijken uitwonende studenten niet alleen meer beurs te ontvangen, maar tevens meer te lenen, te kunnen beschikken over een hogere (financiële) ouderbijdrage, maar ook meer inkomen te genereren uit betaalde arbeid. Tenslotte is ook het inkomen uit overige inkomstenbronnen voor uitwonende studenten significant hoger.

7.3 Redenen om niet of weinig te lenen

Aan studenten die, naar eigen zeggen, niet of weinig lenen bij de IB-Groep is gevraagd welke factoren hierbij van invloed zijn. De antwoordmogelijkheden op de voorgelegde stellingen varieerden van 1 ‘totaal geen invloed’ tot en met 10 ‘zeer sterk van invloed’.

Tabel 7.3: Redenen om niet of weinig te lenen naar onderwijstype en jaar (1=geen invloed, 10=sterke invloed)

	hbo			wo			totaal ho
	eerstejaars	oudere-jaars	totaal hbo	eerstejaars	oudere-jaars	totaal wo	
ik wens geen (grote) schulden te maken	8,0	8,0	8,0	7,6	7,1	7,2	7,7
ik leen als het echt nodig is	7,4	7,3	7,3	7,6	7,3	7,4	7,4
ik heb geen lening nodig	7,1	7,0	7,0	6,7	6,4	6,4	6,8
ik werk om weinig te hoeven lenen	6,1	6,5	6,4	6,1	6,1	6,1	6,3
mijn ouders dragen bij	5,6	5,6	5,6	6,6	6,7	6,7	6,0
ik vind een studielening te duur	6,3	6,0	6,1	5,5	5,0	5,1	5,7
mijn ouders raden het me af	5,2	4,9	5,0	4,7	4,1	4,2	4,7
ik heb geen / lage lasten	5,0	5,1	5,1	4,2	3,9	3,9	4,6
leenvoorwaarden van de IBG	4,4	4,2	4,3	3,9	3,7	3,7	4,1
ik ben onzeker over mijn latere inkomen	3,5	2,9	3,1	3,0	2,9	2,9	3,0

Bron: Studentenmonitor 2001

In tabel 7.3 zijn de stellingen gerangschikt naar de gemiddelde score, waarbij de stelling die de sterkste invloed heeft op de beslissing om niet of weinig te lenen bovenaan staat. De stellingen ‘ik wens geen (grote) schulden te maken’, en ‘ik leen als het echt nodig is’ worden relatief vaak onderschreven als argumenten om niet of weinig te lenen. De stellingen ‘mijn ouders dragen bij’ en ‘ik vind een studielening te duur’ nemen met gemiddelde scores van 6,0 en 5,7 een middenpositie in. Onzekerheid over het latere inkomen en gebrek aan kennis over de leenvoorwaarden van de Informatie Beheer Groep spelen nauwelijks een rol. Met uitzondering van de stellingen ‘ik leen als het echt nodig is’, ‘ik werk om weinig te hoeven lenen’ en ‘de onzekerheid over het latere inkomen’ is er een significant verschil in de attitude met betrekking tot lenen tussen hbo en wo-studenten. Opvallend is bijvoorbeeld dat schuldvermijding voor hbo-ers een belangrijker reden is dan voor wo-ers, terwijl de bijdrage van ouders voor hbo-studenten veel minder sterk meewegen om niet te lenen.

Binnen het hbo vinden eerstejaars de onzekerheid over het latere inkomen een belangrijker argument dan ouderejaars. Verder doen zich tussen eerstejaars en ouderejaars hbo-studenten geen significante verschillen voor. Binnen het wo blijken geen van de gemiddelde scores op de stellingen significant tussen de jaargroepen af te wijken.

7.4 Uitgaven

In deze paragraaf worden de maandelijkse uitgaven van studenten gespecificeerd naar studiekosten, kosten voor het levensonderhoud, uitgaven aan ontspanning en hobby's en overige uitgaven.

Het patroon van uitgaven voor de totale onderzoeksgroep laat zien (vergelijk tabel 7.4) dat de studenten gemiddeld € 164 per maand (29%) uitgeven aan studiekosten. Dit zijn collegegelden, bijdragen aan de onderwijsinstelling, kosten van studieboeken en andere leermiddelen en reiskosten (zonder bijdrage voor de OV-studentenkaart). Kosten voor het levensonderhoud, waartoe huisvestingskosten, verzekeringskosten, levensmiddelen en kleding behoren, bedragen gemiddeld € 314 per maand en vormen daarmee de grootste uitgavenbron (55%). Ontspannende activiteiten, zoals uitgaan, kosten ongeveer € 74 per maand (13%).

De onderverdeling naar onderwijstype laat zien dat hbo-studenten gemiddeld veel minder geld uitgeven aan kosten voor levensonderhoud. Dit wordt verklaard doordat zij, vaker dan wo-studenten, thuiswonend zijn.

Ouderejaars hebben zowel in het hbo als in het wo een hoger uitgavenpatroon dan eerstejaars. Ook hier geldt dat de kosten voor levensonderhoud als gevolg van het grotere aandeel uitwonende ouderejaars studenten een belangrijke verklarende factor vormt. Eerstejaars hbo-studenten geven tevens minder geld uit aan studie en ontspanning dan ouderejaars hbo-ers. Binnen het wo doen zich voor de overige onderscheiden inkomstenbronnen geen significante verschillen voor.

De gemiddelde maandelijkse uitgaven worden in de tabel tevens uitgesplitst naar sector. Ondanks het feit dat studenten economie van de hbo'ers het meeste geld uitgeven aan ontspanning hebben ze toch de laagste totale uitgaven. Dit patroon is voor hbo-studenten kunst omgekeerd.

Tabel 7.4: Overzicht uitgaven naar onderwijstype, jaar en sector (€)

	eerstejaars					ouderejaars					totaal				
	studie	lev.oh	ontsp.	overig	totaal	studie	lev.oh	ontsp.	overig	totaal	studie	lev.oh	ontsp.	overig	totaal
hbo															
sector															
hbo economie	122	197	82	13	414	166	276	89	14	544	151	249	86	14	500
hbo sociaal-agogisch	161	196	58	11	426	197	384	74	17	672	185	321	69	15	589
hbo gezondheid	145	273	54	24	497	184	305	66	12	566	172	295	63	15	545
hbo landbouw	206	265	61	16	548	152	273	85	9	518	168	270	78	11	527
hbo pedagogisch	158	350	53	16	578	176	270	53	22	520	169	300	53	20	542
hbo kunst	197	379	80	16	671	164	389	56	18	626	174	386	63	17	639
hbo techniek	128	229	67	3	426	192	291	90	19	592	172	272	82	14	540
verschil sector	nsig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	nsig.	sig.
inschrijving															
voltijd	140	191	70	10	410	173	269	79	14	535	162	243	76	13	494
deeltijd	164	585	55	33	835	222	560	56	35	872	199	569	55	34	858
verschil inschrijving	nsig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
studiefinanciering															
SF+	134	185	70	9	399	167	263	81	15	526	156	237	77	13	483
SF-	187	550	54	30	821	226	480	60	24	789	213	503	58	26	800
verschil stufi	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
woonsituatie															
thuiswonend	138	112	74	9	334	187	139	90	11	427	167	128	84	10	389
uitwonend	153	446	57	17	673	170	433	67	21	690	166	436	64	20	673
verschil woonsituatie	nsig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.
totaal hbo	143	248	68	13	471	178	303	77	16	574	166	284	74	15	540
verschil jaren hbo											sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.
wo															
sector															
wo economie	131	272	73	4	479	150	402	102	14	669	146	374	96	12	627
wo soc.wetensch	159	342	63	12	577	170	389	70	14	643	168	378	68	14	628
wo gezondheid	164	319	70	11	564	145	372	71	14	602	148	363	71	14	596
wo landbouw	182	270	43	3	498	151	366	61	13	591	157	349	58	11	574
wo natuur	155	217	70	6	448	126	341	71	12	551	132	317	71	11	530
wo recht	144	293	78	36	551	171	420	93	27	712	167	399	91	28	684
wo taal/cultuur	154	308	52	5	519	178	369	62	11	621	173	357	60	10	600
wo techniek	151	230	65	9	455	180	374	74	21	650	175	347	72	19	613
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.
inschrijving															
voltijd	146	254	66	7	472	154	374	79	16	624	152	351	77	14	595
deeltijd	208	668	73	65	1015	294	553	61	30	938	273	582	64	39	957
verschil inschrijving	nsig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.
studiefinanciering															
SF+	142	253	67	6	468	148	365	79	16	608	146	342	77	14	579
SF-	205	523	66	48	842	225	465	74	21	785	222	473	72	25	793
verschil stufi	nsig.	sig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	sig.	sig.
woonsituatie															
thuiswonend	140	102	66	6	313	167	124	87	13	391	157	116	80	10	364
uitwonend	152	392	68	15	627	162	432	77	17	687	160	426	75	17	627
verschil woonsituatie	nsig.	sig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.	sig.
totaal wo	151	290	67	12	518	163	385	78	17	642	160	366	76	16	618
verschil jaren wo											nsig.	sig.	nsig.	nsig.	sig.
totaal ho	145	258	67	13	483	172	336	77	17	601	164	314	74	15	568
verschil hbo/wo-totaal											nsig.	sig.	nsig.	nsig.	sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Dit wordt voornamelijk veroorzaakt doordat studenten kunst veel hogere kosten (€ 130) voor levensonderhoud hebben dan studenten economie, hetgeen het gevolg is van het veel grotere aandeel uitwonende studenten in deze sector. Binnen het wo bestaan er alleen voor uitgaven aan ontspanning een significant verschil tussen de sectoren. Studenten economie geven ongeveer € 40 meer uit aan ontspannende activiteiten dan bijvoorbeeld studenten taal en cultuur en landbouw.

Een vergelijking naar inschrijvingsvorm en studiefinanciering leert dat deeltijdstudenten en studenten zonder studiefinanciering aanzienlijk meer uitgeven dan voltijdstudenten en studenten die wel studiefinanciering ontvangen. Een uitgavenpatroon dat spoort met het in paragraaf 2 geconstateerde hogere inkomenspatroon van deze groepen. Nadere analyse laat zien dat voltijdstudenten met studiefinanciering gemiddeld ongeveer € 530 per maand uitgeven, voltijdstudenten zonder studiefinanciering ongeveer € 680 en deeltijdstudenten ongeveer € 910.

In de tabel is tevens een uitsplitsing gemaakt naar de woonsituatie. De hogere uitgaven van uitwonende studenten zijn voornamelijk het gevolg van de hogere kosten voor levensonderhoud.

7.5 Beleving van de financiële positie

De kernvraag die naar aanleiding van de gepresenteerde inkomsten- en uitgavenpatronen wordt gesteld is uiteraard of de studenten kunnen rondkomen. Uit de hiervoor gepresenteerde inkomens- en uitgavenpatronen blijkt dat de directe inkomsten gemiddeld ruim € 70 hoger liggen dan de gemiddelde uitgaven (daarbij wordt aangetekend dat inkomsten in natura en in de vorm van de OV-kaart niet in deze vergelijking zijn meegenomen). Op grond van deze cijfers kan worden geconcludeerd dat studenten gemiddeld genomen in financiële zin positief in balans zijn.

Naast dit cijfermatig vergelijk hebben studenten tevens een kwalitatief oordeel geveld over hun financiële situatie van de afgelopen zes maanden. Zij hadden hierbij de keuze uit vijf antwoordmogelijkheden, te weten zeer goed/ik hield geld over/ik heb geld kunnen sparen, goed/ik heb geen financiële problemen ondervonden, redelijk/ik kon rondkomen, slecht/ik heb mijn uitgaven moeten verminderen en zeer slecht/ik kwam altijd geld tekort.

Tabel 7.5: Financiële situatie laatste zes maanden naar onderwijstype en fase (%)

	hbo			wo			totaal ho
	eerstejaars	ouderejaars	totaal hbo	eerstejaars	ouderejaars	totaal wo	
zeer goed, geld over	21	19	20	20	17	18	19
goed, geen financiële problemen	28	30	30	30	28	28	29
redelijk, ik kon rondkomen	32	33	33	29	34	33	33
slecht, uitgaven moeten verminderen	12	10	11	14	12	12	11
zeer slecht, altijd geld tekort	7	8	7	8	9	9	8

Bron: Studentenmonitor 2001

Ongeveer 50% van de totale populatie geeft aan goed tot zeer goed rond te kunnen komen, terwijl ruim 30% de eigen financiële situatie als ‘redelijk’ beoordeelt. Bijna een op de vijf studenten geeft echter aan dat de financiële situatie slecht tot zeer slecht is. In het wo is deze groep, met 21%, groter dan in het hbo (18%) maar het geconstateerde verschil tussen hbo en wo is niet significant. Tussen eerstejaars en ouderejaars studenten doen zich binnen beide onderwijstypen ook geen verschillen voor.

Tabel 7.6: Strategie studieplanning bij slechte financiële situatie naar onderwijstype en fase (%)

	hbo			wo			totaal ho
	eerstejaars	ouderejaars	totaal hbo	eerstejaars	ouderejaars	totaal wo	
probeer opl. zsm af ronden	24	45	38	11	29	26	33
geld bijverdienen met bijbaan	29	27	28	42	35	36	31
geen duidelijke strategie	47	28	34	48	36	38	36

Bron: Studentenmonitor 2001

Aan de studenten die de eigen financiële positie als slecht tot zeer slecht beschouwen is gevraagd of zij, vanwege deze situatie, een bepaalde studiestrategie volgen. Zij hadden hierbij de keuze uit de categorieën, ‘ik probeer mijn opleiding zo snel mogelijk af te ronden’, ‘ik probeer geld bij te verdienen met een bijbaan, ook al doe ik dan langer over mijn opleiding’, of ‘ik heb geen duidelijke strategie’.

Tussen het hbo en het wo doet zich een opmerkelijk strategieverschil voor. Hbo-studenten kiezen (significant) vaker voor de optie ‘ik probeer mijn studie zo snel mogelijk af te ronden’, terwijl wo-studenten vaker ervoor kiezen om geld bij te verdienen met een bijbaan.

Indien een uitsplitsing naar eerstejaars en ouderejaars studenten wordt gemaakt, valt op dat zowel binnen het hbo als in het wo van de eerstejaars een veel kleiner deel de strategie van het snel afronden van de studie kiest dan van de ouderejaars studenten.

7.6 Samenvatting

Het maandelijkse inkomen van studenten in het hoger onderwijs bedraagt gemiddeld € 641. Daarnaast ontvangen zij gemiddeld € 116 in natura. Hbo-studenten ontvangen zowel uit reguliere inkomensbronnen als uit bijdragen in natura minder inkomen dan wo-studenten. Ouderejaars hbo-studenten in de sectoren gezondheid en landbouw hebben ruim € 200 minder inkomen te besteden dan hun medestudenten in de sector sociaal-agogisch. Binnen het wo wordt onder ouderejaars een soortgelijk verschil waargenomen tussen studenten recht en studenten in de sectoren natuur en landbouw, waarbij de eerstgenoemde groep gemiddeld ongeveer € 200 meer inkomen heeft.

Het inkomen van studenten in het hoger onderwijs bestaat voor bijna de helft (€ 299) uit inkomsten uit arbeid. Inkomsten uit beurzen bedragen gemiddeld € 146 (23%), terwijl leningen en overige inkomsten gezamenlijk slechts twaalf procent van het totaalinkomen bedragen, ongeveer € 82 per maand. Financiële bijdragen van ouders en of partners zijn met € 115 goed voor 18% van het totaal inkomen. Giften in natura bedragen ruim € 116 per maand.

Studenten die geen inkomsten uit studiefinanciering ontvangen compenseren dit verschil ruimschoots door de bedragen die zij maandelijks verdienen met het verrichten van betaald werk. Zij verdienen gemiddeld bijna € 800 per maand, terwijl de inkomsten uit betaald werk voor studenten met studiefinanciering gemiddeld minder dan € 200 bedragen.

Ook deeltijdstudenten compenseren het ontbreken van studiefinanciering met name door hogere inkomsten uit betaalde arbeid. Dit geldt voor eerste- en ouderejaars studenten en zowel in het hbo als in het wo.

Uitwonende studenten ontvangen niet alleen meer beurs, maar lenen tevens meer, kunnen beschikken over een hogere (financiële) ouderbijdrage en genereren bovendien meer inkomen uit betaalde arbeid.

De studenten onderschrijven stellingen als 'ik wens geen (grote) schulden te maken', en 'ik leen als het echt nodig is' relatief vaak als argumenten om niet of weinig te lenen. De stellingen 'mijn ouders dragen bij' en 'ik vind een studielening te duur' nemen een middenpositie in. Onzekerheid over het latere inkomen en gebrek aan kennis over de leenvoorwaarden van de Informatie Beheer Groep spelen nauwelijks een rol. Schuldvermijding blijkt voor hbo-ers een belangrijker reden dan voor wo-ers, terwijl de bijdrage van ouders voor hbo-studenten veel minder sterk meewegen om niet te lenen.

Studenten geven gemiddeld € 164 per maand (29%) uit aan studiekosten. Dit zijn collegegelden, bijdragen aan de onderwijsinstelling, kosten van studieboeken en andere leermiddelen en reiskosten. Kosten voor het levensonderhoud, waartoe huisvestingskosten, verzekeringskosten, levensmiddelen en kleding behoren, bedragen gemiddeld € 314 per maand en vormen daarmee de grootste uitgavenbron (55%). Ontspannende activiteiten, zoals uitgaan, kosten ongeveer € 74 per maand (13%).

Deeltijdstudenten en studenten zonder studiefinanciering geven aanzienlijk meer uit dan voltijdstudenten en studenten die wel studiefinanciering ontvangen. Een uitgavenpatroon dat spoort met het in paragraaf 2 geconstateerde hogere inkomenspatroon van deze groepen. Nadere analyse laat zien dat voltijdstudenten met studiefinanciering ongeveer € 530 per maand uitgeven, voltijdstudenten zonder studiefinanciering ongeveer € 680 en deeltijdstudenten ongeveer € 910.

De directe inkomsten van de studenten liggen gemiddeld ruim € 70 hoger dan de gemiddelde uitgaven (daarbij wordt aangetekend dat inkomsten in natura en in de vorm van de OV-kaart niet in deze vergelijking zijn meegenomen). Op grond van deze cijfers kan worden geconcludeerd dat studenten gemiddeld genomen in financiële zin positief in balans zijn. Bijna één op de vijf studenten geeft echter aan dat de financiële situatie slecht tot zeer slecht is.

¹ Deeltijdstudenten en studenten zonder studiefinanciering hebben in principe geen recht op een OV-kaart. Dat er in de tabel toch bedragen voorkomen onder de categorie OV-kaart voor deeltijdstudenten en de groep studenten zonder studiefinanciering is het gevolg van de gehanteerde definities van deze begrippen. Voor de definitie wordt verwezen naar hoofdstuk 2, paragraaf 2.7.

² De groep zonder studiefinanciering bestaat uit respondenten die hebben aangegeven én geen inkomsten uit (aanvullende) beurs te ontvangen én geen inkomsten uit leningen bij de IB-Groep te ontvangen.

8 Studievoortgang

8.1 Inleiding

In dit hoofdstuk nemen we de studievoortgang zoals behaald in het afgelopen jaar alsmede in de gehele periode die studenten tot nu toe stonden ingeschreven onder de loep. Allereerst wordt daartoe een maat geconstrueerd voor de relatieve achterstand van de student op het reguliere studieprogramma uitgedrukt in procenten. Ook wordt weergegeven welk percentage van de in het jaar 2000-2001 te behalen studiepunten in mei 2001 reeds waren behaald. Vervolgens wordt ingegaan op het deel van de studenten dat hun propedeuse heeft afgerond en we sluiten af met de kansperceptie van de studenten zelf op het behalen van het eindexamen.

8.2 Studievoortgang vergeleken

Er is een maat geconstrueerd om de relatieve achterstand van de student op het reguliere studieprogramma vast te leggen. We bezien daartoe allereerst het verschil tussen wat de student uitgaande van de nominale studieduur aan punten zou moeten behalen en het aantal punten dat hij/zij daadwerkelijk heeft gerealiseerd en drukken de achterstand uit in een percentage. Daarnaast wordt weergegeven welk percentage van de te behalen studiepunten in collegejaar 2000-2001 door de studenten reeds zijn behaald op het meetmoment mei 2001.

Tabel 8.1: Studieachterstand en percentage dit jaar afgerond, naar onderwijstype, fase en sector

	eerstejaars		ouderejaars		totaal	
	achterstand	% dit jaar	achterstand	% dit jaar	achterstand	% dit jaar
hbo						
sector						
hbo economie	-4,4	69,8	-12,5	65,0	-9,8	66,6
hbo sociaal-agogisch	-2,4	78,2	-7,1	74,5	-5,5	75,7
hbo gezondheid	-2,2	79,4	-10,7	73,7	-8,2	75,4
hbo landbouw	-2,9	75,2	-12,2	71,4	-9,5	72,5
hbo pedagogisch	-3,6	75,4	-11,8	69,9	-8,9	71,9
hbo kunst	-2,2	78,7	-12,1	69,4	-9,0	72,3
hbo techniek	-4,9	72,3	-15,2	70,6	-11,9	71,1
verschil sector	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.	sig.
inschrijving						
voltijd					-9,1	71,3
deeltijd					-10,3	67,5
verschil inschrijving					nsig.	sig.
studiefinanciering						
SF+					-8,3	71,5
SF-					-12,8	68,3
verschil stufi					sig.	sig.
totaal hbo	-3,7	73,8	-11,9	69,4	-9,2	70,9
verschil jaren hbo					sig.	sig.
wo						
sector						
wo economie	-6,7	61,8	-26,6	53,5	-22,2	55,3
wo soc.wetensch	-5,2	68,9	-26,2	54,1	-21,6	57,4
wo gezondheid	-3,7	69,1	-8,2	67,0	-7,5	67,3
wo landbouw	-3,9	71,9	-15,3	62,8	-13,4	64,4
wo natuur	-3,3	72,8	-18,8	60,0	-15,8	62,5
wo recht	-8,9	51,9	-30,5	53,1	-27,0	52,9
wo taal/cultuur	-5,4	67,2	-26,3	53,1	-22,5	55,7
wo techniek	-5,9	60,5	-18,1	52,2	-15,7	53,8
verschil sector	nsig.	nsig.	sig.	sig.	sig.	sig.
inschrijving						
voltijd					-19,0	57,8
deeltijd					-25,8	51,0
verschil inschrijving					sig.	nsig.
studiefinanciering						
SF+					-17,5	58,1
SF-					-27,2	54,4
verschil stufi					sig.	nsig.
totaal wo	-5,8	64,3	-22,7	55,7	-19,4	57,4
verschil jaren wo					sig.	sig.
totaal ho	-4,2	71,6	-16,1	64,0	-12,8	66,2
verschil hbo/wo					sig.	sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

De eerste gevolgtrekking op basis van tabel 8.1 is dat studenten in het hoger onderwijs gemiddeld 12,8% op hun studieschema achterliggen en ongeveer tweederde van hun studiepunten voor het jaar 2000-2001 hadden behaald in mei 2001. De achterstand die wo-studenten op hun studieschema (-19%) hebben opgelopen is beduidend groter dan de achterstand van de hbo-studenten (-9%). Ook

hebben de hbo-ers in mei 2001 reeds ruim 70% van de formeel te behalen studiepunten behaald tegen slechts 57% door hun wo-collega's.

Substantiële verschillen treden tevens op tussen de sectoren binnen zowel het hbo als het wo. Binnen het hbo is de sociaal/agogische sector relatief het meest succesvol in termen van studievoortgang met een achterstand op het reguliere studieschema van minder dan 6%. De sector economie en vooral de sector techniek blijven achter in gerealiseerde studievoortgang. De sectoren gezondheid en sociaal-agogisch scoren ook goed in het aantal behaalde studiepunten in collegejaar 2000-2001.

Binnen het wo zijn de verschillen tussen de sectoren sterker dan in het hbo. De studenten in de gezondheidsstudies behalen verreweg de meeste studievoortgang, over-all en in het collegejaar 2000-2001. Rechtenstudenten vallen in deze in negatieve zin op, zij hebben de grootste studieachterstand (-27%) en hebben in mei 2001 nog slechts 53% van de door hen te behalen studiepunten in collegejaar 2000-2001 daadwerkelijk behaald. Ook de studenten in de technische sector behalen relatief weinig studievoortgang.

Eerstejaars behalen zowel in het hbo als het wo meer studiepunten dan ouderejaars.

De studievoortgang van voltijd- en deeltijdstudenten is niet zo eenduidig. Zo is het verschil in studieachterstand tussen voltijd- en deeltijdstudenten niet significant in het hbo maar wel in het wo, waar deeltijdstudenten een grotere achterstand (-26%) hebben dan voltijdstudenten (-19%). In het hbo studeren de voltijders succesvoller in het jaar 2000-2001, terwijl zich in het wo geen verschil voordoet.

De verschillen tussen studenten met en zonder studiefinanciering zijn vergelijkbaar met het voltijd/deeltijd patroon met uitzondering van het gegeven dat in het hbo het verschil in studieachterstand tussen studenten met en zonder studiefinanciering ook significant is (wel studiefinanciering: -8% versus geen studiefinanciering: -13%).

8.2.1 Studievoortgang

In tabel 8.2 is het percentage weergegeven van de studenten dat de propedeuse heeft gehaald voor de huidige studie en het gemiddelde van de kans die studenten zichzelf geven om het einddiploma te behalen van deze opleiding.

Tabel 8.2 Studieperspectief naar onderwijstype, fase en sector (%)

	eerstejaars		ouderejaars		totaal	
	% prop afgerond	% kans einddiploma	% prop afgerond	% kans einddiploma	% prop afgerond	% kans einddiploma
hbo						
sector						
hbo economie	8,5	82,7	85,1	96,1	60,5	91,7
hbo sociaal-agogisch	9,8	82,9	86,3	95,2	62,0	91,0
hbo gezondheid	7,0	86,4	89,1	94,8	65,3	92,2
hbo landbouw	8,9	87,7	88,1	96,4	65,9	93,9
hbo pedagogisch	6,8	85,3	81,1	95,7	55,3	92,0
hbo kunst	14,7	86,1	93,2	95,1	70,1	92,3
hbo techniek	14,5	83,6	89,8	97,0	65,9	92,6
verschil sector	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	sig.	nsig.
inschrijving						
voltijd					63,4	91,4
deeltijd					49,6	95,1
verschil inschrijving					sig.	sig.
studiefinanciering						
SF+					62,0	91,2
SF-					60,9	94,9
verschil stufi					nsig.	sig.
totaal hbo	9,6	83,9	86,3	95,9	61,8	91,9
verschil jaren hbo					sig.	sig.
wo						
sector						
wo economie	15,0	84,3	84,6	96,4	69,2	93,8
wo soc.wetensch	8,2	84,3	82,7	94,7	66,7	92,4
wo gezondheid	6,0	87,5	91,9	96,9	78,5	95,5
wo landbouw	7,2	82,4	91,9	96,9	77,8	94,4
wo natuur	4,6	77,5	84,9	95,7	69,1	92,1
wo recht	7,0	86,2	87,1	93,3	73,6	92,1
wo taal/cultuur	2,4	82,1	80,0	94,3	65,5	91,9
wo techniek	4,2	86,7	79,1	94,9	64,9	93,3
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.
inschrijving						
voltijd					70,5	93,4
deeltijd					59,0	87,5
verschil inschrijving					nsig.	sig.
studiefinanciering						
SF+					69,1	92,9
SF-					71,4	93,7
verschil stufi					nsig.	nsig.
totaal wo	7,6	84,3	84,4	95,1	69,6	93,1
verschil jaren wo					sig.	sig.
totaal ho	9,1	84,0	85,5	95,6	64,6	92,3
verschil hbo/wo					sig.	nsig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Ongeveer 85% van de ouderejaars studenten in het hoger onderwijs heeft de propedeuse afgerond. In mei 2001 betrof dit negen procent van de eerstejaars studenten. Ruim 90% van de studenten denkt dat ze de studie met succes zullen afronden. Studenten in het hbo en wo wijken hierin niet van elkaar af. Ook constateren we geen verschillen in de kansperceptie op succes tussen de onderscheiden sectoren.

Evenwel blijken ouderejaars studenten beduidend meer zeker over hun kansen om de opleiding met succes af te ronden dan eerstejaars studenten.

Studenten in voltijd zien hun kansen op het afronden van de studie positiever dan deeltijders. Studenten zonder studiefinanciering blijken in het hbo in grotere mate dan de studenten met studiefinanciering in te schatten dat zij de studie met succes zullen afronden. In het wo zien we geen verschillen tussen de kansperceptie van studenten met en zonder studiefinanciering optreden.

8.3 Samenvatting

Studenten in het hoger onderwijs liggen gemiddeld 12,8% op hun studieschema achter. De achterstand van wo-studenten op hun studieschema (-19%) is beduidend groter dan dat van de hbo-studenten (-9%).

Binnen het hbo is de sociaal/agogische sector relatief het meest succesvol in termen van studievoortgang met een achterstand op het reguliere studieschema van minder dan 6%. De sectoren economie en vooral techniek blijven achter in gerealiseerde studievoortgang.

Binnen het wo behalen studenten in de sector gezondheid verreweg de meeste studievoortgang.

Rechtenstudenten vallen in deze in negatieve zin op, zij hebben de grootste studieachterstand (-27%). Ook de studenten in de technische sector behalen relatief weinig studievoortgang.

Ruim 90% van de studenten denkt dat ze de studie met succes zullen afronden. Studenten in het hbo en wo wijken hierin niet van elkaar af.

9 Gebruik van Informatie en Communicatie Technologie

9.1 Inleiding

Om zicht te krijgen op de omvang van de groep studenten die in toenemende mate met ICT geconfronteerd worden is in de studentenmonitor gevraagd naar het gebruik van ICT-toepassingen. Hierbij is gevraagd naar het gebruik thuis, op de instelling van de studie en eventueel op het werk.

9.2 Computergebruik

De eerste vraag die in dit kader aan de orde komt is het percentage studenten dat aangeeft thuis een computer te hebben. Tabel 9.1 geeft dit percentage voor eerste- en ouderejaars uitgesplitst naar niveau en sector. Hieruit blijkt dat ruim 94% van alle studenten thuis de beschikking heeft over een computer. Opvallend is het significant mindere bezit van computers door hbo-studenten kunst en wo-studenten gezondheid, landbouw en recht.

Tabel 9.1: Percentage studenten met een computer thuis

	eerstejaars	ouderejaars	totaal
hbo			
sector			
hbo economie	95	97	96
hbo sociaal-agogisch	98	95	96
hbo gezondheid	96	93	94
hbo landbouw	98	96	96
hbo pedagogisch	96	95	96
hbo kunst	81	84	83
hbo techniek	94	98	96
verschil sector	sig.	sig.	sig.
totaal hbo	95,0	95,4	95,3
verschil jaren hbo	nsig.		
wo			
sector			
wo economie	96	93	94
wo sociale wetenschappen	94	93	93
wo gezondheid	87	83	84
wo landbouw	87	87	87
wo natuur	93	96	96
wo recht	96	85	87
wo taal/cultuur	93	94	94
wo techniek	98	96	96
verschil sector	nsig.	sig.	sig.
totaal wo	94,1	91,3	91,9
verschil jaren wo	nsig.		
totaal ho	94,8	93,8	94,1
verschil hbo/wo-totaal	nsig.	sig.	sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

In het tabellenrapport is een uitgebreidere tabel opgenomen met ook nog onderscheid naar inschrijving en studiefinanciering (tabel B9.1).

Tabel 9.2: Percentage studenten met een computer met een internettoegang thuis

	eerstejaars %	ouderejaars %	totaal %
hbo			
sector			
hbo economie	84	81	82
hbo sociaal-agogisch	74	66	69
hbo gezondheid	78	68	71
hbo landbouw	79	72	74
hbo pedagogisch	74	74	74
hbo kunst	72	70	71
hbo techniek	84	84	84
verschil sector	nsig.	sig.	sig.
inschrijving			
voltijd	78	75	76
deeltijd	89	87	89
verschil inschrijving	sig.	sig.	sig.
studiefinanciering			
SF+	79	75	76
SF-	86	82	83
verschil stufi	nsig.	sig.	sig.
totaal hbo	79,7	76,2	77,3
verschil jaren hbo			nsig.
totaal hbo			
wo			
sector			
wo economie	68	81	78
wo sociale wetenschappen	75	71	72
wo gezondheid	71	71	71
wo landbouw	55	46	47
wo natuur	72	68	69
wo recht	86	72	74
wo taal/cultuur	70	64	65
wo techniek	89	89	89
verschil sector	nsig.	sig.	sig.
inschrijving			
voltijd	74	72	73
deeltijd	90	93	92
verschil inschrijving	nsig.	sig.	sig.
studiefinanciering			
SF+	72	72	72
SF-	87	79	80
verschil stufi	nsig.	sig.	sig.
totaal wo	75,5	73,8	74,1
verschil jaren wo			nsig.
totaal ho	78,7	75,2	76,2
verschil hbo/wo-totaal	nsig.	nsig.	nsig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Een vervolgvraag in de studentenmonitor aan de studenten met een computer thuis is of zij daar toegang hebben tot het internet. Tabel 9.2 geeft dit percentage voor eerste- en ouderejaars uitgesplitst naar niveau, sector, inschrijving en studiefinanciering. Van de studenten die thuis een computer hebben, heeft ruim 76% thuis toegang tot het internet. Hierbij is opvallend dat op hbo-niveau economie- en techniekstudenten thuis significant meer een internettoegang hebben dan andere studenten. Op wo-niveau zijn het eveneens de techniekstudenten die er positief uitspringen, terwijl de landbouwstudenten thuis juist relatief minder een internetverbinding hebben. Tevens valt op dat zowel op hbo-niveau als op wo-niveau deeltijdstudenten en studenten zonder recht op studiefinanciering thuis significant meer toegang tot het internet hebben.

Studenten die thuis de beschikking hebben over een computer met internettoegang kunnen gebruik maken van inbelfaciliteiten van de instelling als de instelling dat aanbiedt. Tabel 9.3 geeft dit percentage betreffende het wel of niet aanwezig zijn van inbelfaciliteiten weer voor eerste- en ouderejaars uitgesplitst naar niveau en sector. Opvallend is dat studenten op hbo-niveau en ouderejaars minder op de hoogte zijn van deze faciliteit of dat deze service meer wordt aangeboden aan eerstejaars. Tevens zien we dat relatief meer universiteiten inbelfaciliteiten aanbieden dan hbo-instellingen. In het tabellenrapport staat een uitgebreidere tabel met ook nog onderscheidt naar de verschillende sectoren (tabellenrapport tabel B9.2).

Tabel 9.3: Wel of niet aanbieden van een inbelfaciliteit door de instelling (%)

	hbo			wo			totaal
	eerstejaars	ouderejaars	totaal	eerstejaars	ouderejaars	totaal	
nee, instelling biedt dit niet aan	8	14	12	4	5	4	9
ja	92	86	88	96	95	96	91
N totaal	1066	2103	3169	333	1383	1716	4885
verschil jaren			sig.			nsig.	
verschil hbo/wo-totaal							sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Indien studenten niet weten dat er inbelfaciliteiten worden aangeboden door hun instelling of weten dat het niet wordt aangeboden door hun instelling zullen ze er geen gebruik van maken. Maar ook de studenten met een computer thuis met internettoegang die wel weten dat hun instelling inbelfaciliteiten aanbiedt, maken niet allemaal gebruik van deze service. Tabel 9.4 geeft dit percentage weer voor hbo en wo uitgesplitst naar eerste- en ouderejaars. Eerstejaars maken op zowel hbo-niveau (66%) als wo-niveau (65%) tien procentpunten meer gebruik van de mogelijkheid om via de instelling te internetten dan ouderejaars. In de bijlage bij dit hoofdstuk is een uitgebreidere tabel opgenomen met daarin ook onderscheid naar sectoren, studiefinanciering en inschrijving (tabellenrapport tabel B9.3).

Tabel 9.4: Percentage studenten met een computer thuis (met internettoegang) dat gebruik maakt van de aanwezig inbelfaciliteiten van hun instelling

	hbo			wo			totaal
	eerstejaars	ouderejaars	totaal	eerstejaars	ouderejaars	totaal	
nee, ik gebruik het niet	34	44	40	35	45	43	41
ja	66	56	60	65	55	57	59
N totaal	820	1564	2384	240	943	1183	3567
verschil jaren			sig.			sig.	
verschil hbo/wo-totaal							nsig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Naast het gebruik van computers thuis is het natuurlijk ook van belang of er op de instelling zelf voldoende computers beschikbaar zijn. Bij de vraag hierover in de Studentenmonitor konden de studenten kiezen uit vier antwoordcategorieën, variërend van (bijna) nooit tot (bijna) altijd.

Tabel 9.5 geeft de percentages weer per antwoordcategorie. Er is hier onderscheid gemaakt tussen hbo en wo en tussen eerste- en ouderejaars. Tevens is onderzocht of er een significant verschil bestond in perceptie tussen studenten met en zonder een computer thuis. Hier is echter niet veel over te zeggen aangezien er te weinig waarnemingen zijn. Uit tabel 9.5 is te lezen dat hbo-studenten minder positief zijn over de beschikbaarheid van computers op hun instelling dan wo-studenten. Tevens is (vooral bij de hbo-studenten) te zien dat ouderejaars iets minder positief zijn.

Tabel 9.5: Zijn er voldoende computers beschikbaar op jouw instelling (kolom-%)

	hbo			wo			totaal
	eerstejaars	ouderejaars	totaal	eerstejaars	ouderejaars	totaal	
(bijna) nooit	17	24	21	11	15	14	19
soms	38	43	41	37	36	36	40
vaak	24	21	22	29	31	31	25
(bijna) altijd	21	12	15	23	18	19	16
N totaal	1072	2127	3199	331	1395	1726	4925

Bron: Studentenmonitor 2001

De volgende vraag gaat over het aantal uren dat studenten gebruik maken van computers. Zowel thuis, als op de instelling, of op het werk. Ook wordt onderscheid gemaakt naar privé-gebruik en gebruik voor de opleiding. In tabel 9.6 is deze driedeling van instelling, thuis en werk ook aangebracht en per 'locatie' zijn de percentages aangegeven van het aantal studenten dat de aanwezige computer op die locatie gebruikt voor de verschillende mogelijkheden.

Tabel 9.6: Maak je gebruik van computer voor: (%)

	hbo			wo			totaal
	eerstejaars	ouderejaars	totaal	eerstejaars	ouderejaars	totaal	
op instelling							
les/practicummateriaal	71	56	*61	67	52	*55	*59
opdrachten/lesvoorbereiding	70	65	*67	64	54	*56	*63
internet – voor opleiding	76	68	*71	69	62	63	*68
internet – privé	72	65	*67	77	70	71	*69
e-mail – voor opleiding	59	53	*55	51	53	52	54
e-mail – privé	73	63	*67	73	72	72	*69
spelletjes	14	11	12	13	9	10	11
aantal	1029	2022	3051	323	1347	1670	4721
thuis (indien computer thuis)							
les/practicummateriaal	54	54	54	51	46	47	*52
opdrachten/lesvoorbereiding	83	82	82	67	69	69	*78
internet – voor opleiding	58	56	57	56	53	54	56
internet – privé	75	73	74	74	71	72	73
e-mail – voor opleiding	46	46	46	44	49	48	47
e-mail – privé	75	75	75	75	72	73	74
spelletjes	46	40	*42	42	40	40	42
aantal	930	1796	2726	295	1168	1463	4189
op het werk (werkenden)							
les/practicummateriaal	5	10	*8	2	6	6	*7
opdrachten/lesvoorbereiding	6	14	*11	4	8	7	*10
internet – voor opleiding	4	12	*9	5	11	10	10
internet – privé	8	14	*12	8	17	*15	13
e-mail – voor opleiding	4	12	*9	4	10	*9	9
e-mail – privé	7	17	*14	11	20	*18	*15
spelletjes	2	2	2	0	2	1	2
aantal	722	1415	2138	227	911	1138	3276

*= significant

Bron: Studentenmonitor 2001

Ook hier is weer een splitsing gemaakt naar niveau en eerste- en ouderejaars. Bij deze tabel is rekening gehouden met het feit of studenten een computer thuis hebben (studenten zonder computer zijn bij het tweede onderdeel van deze berekeningen niet meegenomen) en of ze naast hun studie werk hebben (studenten die geen werk hebben naast hun studie zijn bij het derde onderdeel buiten beschouwing gelaten). In het tabellenrapport is een tabel opgenomen die geen rekening houdt met deze restricties (tabel B9.4). Uit tabel 9.6 blijkt dat eerstejaars hbo-studenten significant meer gebruik maken van de computers op de instelling dan ouderejaars hbo-studenten, niet alleen voor gebruik met betrekking tot de opleiding maar ook voor privé-gebruik. Bij wo-studenten is dit alleen het geval voor gebruik van computers op de instelling voor les- en practicummateriaal en opdracht- en lesvoorbereiding. Het computergebruik (hbo-studenten op alle punten behalve spelletjes; wo-studenten privé-internet en e-mail) op het werk is juist weer significant meer door ouderejaars dan door eerstejaars.

Tabel 9.7: Maak je gebruik van computer voor: (aantal uren)

aantal uren	hbo		wo		totaal	
	aantal	gem. uren	aantal	gem. uren	aantal	gem. uren
op instelling						
les/practicummateriaal	1721	3,54	876	3,29	2597	3,45
opdrachten/lesvoorbereiding	1857	4,24	882	3,63	2739	4,05
internet – voor opleiding	1986	2,36	1020	2,11	3006	2,27
Internet – privé	1822	2,60	1125	2,48	2947	2,56
e-mail – voor opleiding	1502	1,50	821	1,36	2323	1,45
e-mail – privé	1837	1,83	1148	1,94	2985	1,87
spelletjes	314	2,49	154	1,75	468	2,25
thuis (indien computer thuis)						
les/practicummateriaal	1328	3,63	657	3,22	1985	3,49
opdrachten/lesvoorbereiding	2142	4,88	991	4,48	3133	4,75
internet – voor opleiding	1424	2,28	756	1,93	2180	2,16
internet – privé	1903	4,27	1031	3,87	2934	4,13
e-mail – voor opleiding	1138	1,34	663	1,31	1801	1,33
e-mail – privé	1931	2,10	1037	2,03	2968	2,08
spelletjes	1043	3,00	560	3,08	1603	3,03
op het werk (werkenden)						
les/practicummateriaal	153	6,38	54	4,31	207	5,84
opdrachten/lesvoorbereiding	208	3,93	74	5,48	282	4,34
internet – voor opleiding	161	1,78	98	2,43	259	2,02
internet – privé	200	1,78	157	2,43	356	2,06
e-mail – voor opleiding	155	1,21	91	1,59	246	1,35
e-mail – privé	246	1,53	196	1,98	442	1,73
spelletjes	35	1,80	11	1,89	46	1,82

Bron: Studentenmonitor 2001

Tabel 9.7 geeft het gemiddeld aantal uren weer dat studenten aan een bepaalde activiteit op een bepaalde locatie besteden (het gemiddelde per activiteit is berekend over de studenten die aan hadden gegeven de computer voor die activiteit te gebruiken). In sommige gevallen waren de cumulatieve uren zo hoog dat er verondersteld kon worden dat de respondent een fout had gemaakt. In deze gevallen zijn ze niet bij berekening van het gemiddeld aantal uren betrokken. Uit deze tabel blijkt dat er weinig verschil zit in het aantal uren dat hbo-studenten en wo-studenten achter de computer zitten.

In tabel 9.8 is het aantal uur dat studenten achter de computer zitten samengevat. Daarbij is onderscheid gemaakt naar de plek (op de instelling, thuis of op het werk) en naar het doel (voor de opleiding of privé). De gemiddelden zijn genomen over alle studenten, dus ook degenen die geen computer thuis hebben of die geen betaalde baan hebben.

Tabel 9.8: Gemiddeld aantal uren computergebruik (alle studenten)

	hbo		wo	
	eerstejaars	ouderejaars	eerstejaars	ouderejaars
instelling				
voor opleiding	6,7	6,8	5,0	5,5
privé	3,4	2,6	3,2	3,0
thuis				
voor opleiding	6,1	6,8	4,4	4,5
privé	5,4	4,9	4,8	4,6
werk				
voor opleiding	0,2	1,5	0,2	0,9
privé	0,2	0,5	0,3	0,6
totaal voor opleiding	13,0	15,0	9,5	11,9
totaal privé	9,1	7,9	8,3	8,2
totaal	22,1	22,9	17,8	20,2

Bron: Studentenmonitor 2001

Gemiddeld per week zitten hbo-studenten (23 uur) langer achter de computer dan wo-studenten (20 uur). Het verschil komt met name voort uit het grotere gebruik door hbo-studenten van de computer voor de opleiding. In het wo is er ook een verschil zichtbaar tussen eerstejaars (18 uur) en ouderejaars (20 uur). Studenten werken voor hun opleiding thuis en op de instelling ongeveer evenveel met de computer. Het privé-gebruik van de computer is duidelijk intensiever thuis dan op de instelling. Op de werkplek wordt door de studenten weinig van de computer gebruik gemaakt voor privé-doeleinden of voor de opleiding.

Tot slot is de studenten gevraagd in hoeverre ze ervaring hebben met nieuwe media binnen hun opleiding. Tabel 9.9 is uitgesplitst in hbo en wo en eerstejaars en ouderejaars. Hieruit blijkt dat er weinig verschil is tussen eerstejaars en ouderejaars en tussen hbo-studenten en wo-studenten.

Tabel 9.9: Percentage studenten ervaring nieuwe media

	eerstejaars			ouderejaars			totaal		
	nooit van gehoord	van gehoord	ervaring mee	nooit van gehoord	van gehoord	ervaring mee	nooit van gehoord	van gehoord	ervaring mee
hbo									
video- of audioconferentie	31	48	21	26	54	20	28	52	20
computer conferentie	39	43	17	35	51	14	37	48	15
gebruik e-mail voor vragen en antwoorden docenten	4	26	69	3	21	76	4	23	74
gebruik e-mail of internet voor contact studentenadministratie	19	48	34	15	46	38	16	47	37
gebruik e-mail of internet voor contact andere studenten	2	16	81	2	12	86	2	14	85
colleges volgen op afstand	35	62	3	30	67	2	32	66	2
studieinformatie vinden op internet	2	16	82	3	21	76	2	20	78
leren van cd-rom /educatieve programma's	8	45	47	8	46	46	8	45	46
wo									
video- of audioconferentie	29	53	18	22	62	16	23	60	17
computer conferentie	35	53	12	31	56	12	32	56	12
gebruik e-mail voor vragen en antwoorden docenten	2	25	73	3	23	73	3	24	73
gebruik e-mail of internet voor contact studentenadministratie	8	37	55	8	35	57	8	35	57
gebruik e-mail of internet voor contact andere studenten	1	14	85	1	11	88	1	11	88
colleges volgen op afstand	22	70	7	20	74	6	21	73	7
studieinformatie vinden op internet	0	7	93	1	10	88	1	10	89
leren van cd-rom /educatieve programma's	5	43	52	7	50	42	7	49	44

Bron: Studentenmonitor 2001

9.3 Samenvatting

Ruim 94% van alle studenten heeft thuis de beschikking over een computer. Opvallend is het significant mindere bezit van computers door hbo-studenten kunst en wo-studenten gezondheid, landbouw en recht. Van de studenten die thuis een computer hebben, heeft ruim 76% thuis toegang tot het internet. Hierbij is het opvallend dat op hbo-niveau economie- en techniekstudenten thuis significant meer een internettoegang hebben. Op wo-niveau zijn het eveneens de techniekstudenten die er positief uitspringen, terwijl de landbouwstudenten thuis juist relatief minder een internetverbinding hebben. Deeltijdstudenten en studenten die geen recht hebben op studiefinanciering hebben thuis ook significant meer toegang tot het internet.

Ruim 90% van de instellingen in het hoger onderwijs biedt volgens haar studenten een inbelfaciliteit aan. Van de studenten met internettoegang thuis maakt ongeveer 60% gebruik van

deze faciliteit. Eerstejaars maken significant meer gebruik van deze faciliteit, dan ouderejaars. Opmerkelijk is wel dat relatief gezien meer universiteiten inbelfaciliteiten aanbieden dan hbo-instellingen. Een andere faciliteit aangeboden door hoger onderwijs instellingen is de beschikbaarheid van computers op de instelling. Over deze service zijn hbo-studenten minder positief dan de wo-studenten.

De analyse van de tijdsbesteding van studenten op de computer leert ons dat eerstejaars hbo-studenten significant meer gebruik maken van de computers op de instelling dan ouderejaars hbo-studenten. Het computergebruik op het werk is juist weer significant meer door ouderejaars dan door jongerejaars.

Als we kijken naar de ervaring van studenten met nieuwe media in relatie tot de studie dan zien we dat er weinig verschil is tussen eerstejaars en ouderejaars en tussen hbo- en wo-studenten.

10 Internationalisering

10.1 Inleiding

Internationalisering in het hoger onderwijs raakt steeds meer ingeburgerd. In de jaren negentig van de vorige eeuw is het aantal studenten dat voor studiegerelateerde zaken naar het buitenland ging sterk toegenomen (Bison, 2000). Met het ondertekenen van de Bologna-verklaring is het belang van internationalisering onderstreept. De invoering van het Bachelor-Mastersysteem (zie ook hoofdstuk 12 van dit rapport) vergroot de internationale vergelijkbaarheid van diploma's en maakt het voor studenten makkelijker delen van hun studie aan een buitenlandse instelling voor hoger onderwijs te volgen.

In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van de internationalisering van het Nederlandse hoger onderwijs. Daarvoor kijken we naar het gebruik van vreemde talen op instellingen in Nederland en de mate waarin studenten ervaring opdoen in het buitenland.

10.2 Gebruik van vreemde talen

De internationalisering van het Nederlandse hoger onderwijs komt onder andere tot uiting in het percentage studenten dat wel eens lessen en colleges heeft gevolgd in een vreemde taal (tabel 10.1) en welk deel van de studenten wel eens literatuur moet bestuderen in een vreemde taal (tabel 10.2). De helft van de studenten heeft wel eens les of college gehad in het Engels. Ouderejaars hebben dat vaker gehad dan eerstejaars en wo-studenten vaker dan hbo-studenten. Les of college in een andere vreemde taal dan Engels komt weinig voor. Uitzonderingen zijn de sectoren hbo-economie¹, hbo-landbouw en wo-taal en cultuur.

Tabel 10.1 Percentage studenten met lessen of colleges in vreemde talen

	eerstejaars				ouderejaars			
	Duits	Engels	Frans	anders	Duits	Engels	Frans	
hbo		10	41	4	7	12	50	5
verschil jaren hbo								
wo		1	38	1	-	3	55	3
verschil jaren wo								
totaal ho								
verschil hbo/wo-totaal								

Bron: Studentenmonitor 2001

Studenten in het wetenschappelijk onderwijs bestuderen meer dan hbo-studenten buitenlandse literatuur voor hun studie. Bijna elke wo-student moet wel eens literatuur in het Engels bestuderen

(96%). Onder hbo-studenten ligt dit percentage veel lager (65%). Een op de drie wo-studenten leest wel eens iets in het Duits, tegen 15% in het hbo. Franse teksten worden in het hoger onderwijs weinig bestudeerd.

Tabel 10.2 Percentage studenten dat literatuur moet bestuderen in vreemde taal

	eerstejaars				ouderejaars			
	Duits	Engels	Frans	anders	Duits	Engels	Frans	
hbo		9	46	3	5	18	65	5
verschil jaren hbo								
wo		19	95	4	2	35	97	8
verschil jaren wo								
totaal ho								
verschil hbo/wo-totaal								

Bron: Studentenmonitor 2001

10.3 Studeren in het buitenland

Aan de studenten is gevraagd of ze tijdens hun studie in het buitenland stage hebben gelopen of onderwijs hebben gevolgd. Het percentage dat op deze vraag ja heeft geantwoord is weergegeven in tabel 10.3, waarbij uitsplitsingen zijn gemaakt naar, niveau, sector, inschrijving (voltijd of deeltijd) en het wel of niet ontvangen van studiefinanciering. Ruim twaalf procent van de studenten in 2001 heeft studie-ervaring in het buitenland. Zoals verwacht heeft een groter percentage ouderejaars (15,5%) studie-ervaring opgedaan in het buitenland dan eerstejaars (4,3%).² Onder wo-studenten (17,4%) is het percentage studenten met buitenlandervaring hoger dan onder hbo-studenten (9,6%). In het hbo zien we significante verschillen tussen sectoren in het percentage studenten met studie-ervaring in het buitenland. Vooral in de hbo-sector landbouw is het percentage studenten met buitenlandervaring groot. Voltijd studenten blijken, ook niet onverwacht, meer buitenlandervaring te hebben dan deeltijders. In het wo hebben studenten zonder studiefinanciering (24%) vaker in het buitenland een stage gelopen of onderwijs gevolgd dan studenten met studiefinanciering (14%).

Tabel 10.3 Percentage studenten met stage- of onderwijservaring in het buitenland

	eerstejaars	ouderejaars	totaal
hbo			
sector			
hbo economie	3	15	11
hbo sociaal-agogisch	3	10	8
hbo gezondheid	1	7	6
hbo landbouw	18	39	33
hbo pedagogisch	1	16	11
hbo kunst	1	13	9
hbo techniek	5	7	6
verschil sector	sig.	sig.	sig.
inschrijving			
voltijd	3	14	10
deeltijd	4	4	4
verschil inschrijving	nsig.	sig.	sig.
studiefinanciering			
SF+	3	13	10
SF-	3	13	10
verschil stufi	nsig.	nsig.	nsig.
totaal hbo	3,3	12,8	9,6
verschil jaren hbo	sig.		
wo			
sector			
wo economie	9	22	19
wo sociale wetenschappen	8	17	15
wo gezondheid	10	23	21
wo landbouw	12	35	31
wo natuur	5	16	14
wo recht	3	15	12
wo taal/cultuur	14	23	21
wo techniek	2	19	15
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.
inschrijving			
voltijd	7	20	18
deeltijd	10	8	9
verschil inschrijving	nsig.	sig.	nsig.
studiefinanciering			
SF+	5	17	14
SF-	18	26	24
verschil stufi	sig.	sig.	sig.
totaal wo	7,4	19,8	17,4
verschil jaren wo	sig.		
totaal ho	4,3	15,5	12,3
verschil hbo/wo-totaal	sig.	sig.	sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Van de studenten die tijdens hun studie in het buitenland stage hebben gelopen of onderwijs hebben gevolgd heeft het grootste deel dit gedaan in een EU-land (zie tabel 10.4). Wo-studenten hebben hun buitenlandervaring meer dan hbo-studenten in niet EU-landen, zoals de Verenigde Staten.

Tabel 10.4 Landen waarin hbo- en wo-studenten hun buitenlandervaring hebben opgedaan (kolompercentage)

	hbo	wo	totaal ho
Groot Brittannië	17	8	13
Duitsland	11	6	8
België	9	5	7
Frankrijk	7	7	7
andere EU-lidstaat	12	21	16
ander land in Europa	8	5	7
Verenigde Staten	8	14	11
Canada	4	3	4
ander land	24	31	27
verschil hbo/wo-totaal			sig.
aantal	280	280	560

Bron: Studentenmonitor 2001

Een tweede indicator voor de mate van internationalisering van het Nederlandse hoger onderwijs is het percentage studenten dat van plan is om in de toekomst voor studiegerelateerde activiteiten naar het buitenland te gaan. De uitkomsten staan vermeld in tabel 10.5. Een kleine 25% van de studenten in het hoger onderwijs is van plan om voor de studie nog naar het buitenland te gaan. Eerstejaars zijn vaker dan ouderejaars van plan in de toekomst naar het buitenland te gaan voor studiegerelateerde activiteiten. Dit ligt voor de hand omdat zij nog minder ervaring kunnen hebben opgedaan en nog een langere studietoekomst voor zich zien. De verschillen naar niveau en sector zijn vergelijkbaar met wat we zagen in de reeds opgedane buitenlandervaring uit tabel 10.1. Opvallend is wel dat een groter percentage studenten met studiefinanciering buitenlandplannen heeft dan studenten zonder studiefinanciering, zowel in hbo als wo en onder eerste- en ouderejaars.

Tabel 10.5 Percentage studenten met stage- of onderwijsplannen in het buitenland

	eerstejaars	ouderejaars	totaal
hbo			
sector			
hbo economie	25	20	22
hbo sociaal-agogisch	13	8	9
hbo gezondheid	20	12	14
hbo landbouw	55	25	34
hbo pedagogisch	10	10	10
hbo kunst	39	29	32
hbo techniek	24	15	17
verschil sector	sig.	sig.	sig.
inschrijving			
voltijd	24	17	19
deeltijd	4	5	5
verschil inschrijving	sig.	sig.	sig.
studiefinanciering			
SF+	24	17	20
SF-	9	11	11
verschil stufi	sig.	sig.	sig.
totaal hbo	21	16	17
verschil jaren hbo	sig.		
totaal hbo reeds buitenlandervaring	62	28	31
verschil jaren hbo			sig.
wo			
sector			
wo economie	41	26	29
wo sociale wetenschappen	29	24	25
wo gezondheid	46	38	39
wo landbouw	44	57	54
wo natuur	43	27	30
wo recht	25	22	22
wo taal/cultuur	53	29	33
wo techniek	45	46	46
verschil sector	nsig.	sig.	sig.
inschrijving			
voltijd	42	32	34
deeltijd	7	6	6
verschil inschrijving	sig.	sig.	sig.
studiefinanciering			
SF+	47	37	39
SF-	11	14	13
verschil stufi	sig.	sig.	sig.
totaal wo	39	30	32
verschil jaren wo			sig.
totaal wo reeds buitenlandervaring	46	35	36
verschil jaren wo	sig.		
totaal ho	25	21	23
verschil hbo/wo-totaal			sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

In tabel 10.6 wordt aangegeven wat de studenten met studie-ervaring in het buitenland daar hebben gedaan. Uitgesplitst naar niveau wordt het percentage dat in het buitenland is geweest voor een reguliere opleiding, een stage, een talencursus of iets anders. Van de studenten die de betreffende studieactiviteit heeft uitgevoerd in het buitenland wordt aangegeven hoeveel maanden ze daarvoor

gemiddeld in het buitenland zijn geweest. In het hbo heeft 90% van de studenten met buitenlandervaring in het buitenland een stage gevolgd; een veel hoger percentage dan in het wo (63%). Wo-studenten (58%) daarentegen gaan veel vaker dan hbo-studenten (34%) naar het buitenland voor een regulier onderdeel van de opleiding. Een talencursus of iets anders voor de studie in het buitenland wordt meestal in combinatie met de stage of de reguliere opleiding gevolgd.

Tabel 10.6 Wat heeft de student gedaan in het buitenland (%) en hoelang (maanden)?

	hbo		wo		totaal ho	
	%	aantal maanden	%	aantal maanden	%	aantal maanden
reguliere opleiding	34	11.2	58	7.2	47	8.6
stage	90	4.9	63	4.2	78	4.6
talencursus	5	3.3	16	3.1	11	3.2
anders	23	1.6	23	3.2	23	2.2

Bron: Studentenmonitor 2001

Gevraagd is aan de studenten of het studiegerelateerde verblijf in het buitenland onderdeel was van een bepaald programma (zoals Lingua, Erasmus of Socrates), dat ze het zelf hebben bedacht en uitgevoerd of een combinatie van beide. In tabel 10.7 is de verdeling over deze drie categorieën weergegeven, uitgesplitst naar niveau, sector, inschrijving en het wel of niet ontvangen van studiefinanciering.³

Tabel 10.7 Hoe hebben de studenten hun verblijf in het buitenland georganiseerd (rij-percentages)?

	hbo (N=311)			wo (N=312)			totaal ho (N=633)		
	zelf	program.	combi	zelf	program.	combi	zelf	program.	combi
sector									
economie	51	32	17	34	54	12	46	39	15
sociaal	45	19	36	41	46	13	43	34	23
gezondheid	64	23	13	65	15	21	64	17	19
landbouw	63	15	22	77	10	13	67	14	19
pedagogisch	40	42	19	-	-	-	40	42	19
kunst	89	11	0	45	41	14	55	34	11
techniek	87	7	6	75	17	8	81	13	7
natuur	-	-	-	59	16	25	59	16	25
recht	-	-	-	28	64	9	28	64	9
verschil sector			sig.			sig.			sig.
inschrijving									
voltijd	54	27	19	49	37	14	52	32	17
deeltijd	58	42	0	60	30	10	59	37	4
verschil inschrijving			nsig.			nsig.			nsig.
studiefinanciering									
SF+	55	27	18	54	34	12	55	30	16
SF-	53	29	19	47	38	15	49	34	16
verschil stufi			nsig.			nsig.			nsig.
totaal	56	26	18	51	36	13	53	31	15
verschil hbo/wo-totaal									nsig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Ongeveer 30% van de studenten met buitenlandervaring heeft dit volledig via een bestaand programma georganiseerd. Vooral studenten in de sectoren hbo-kunst, wo-economie, wo-sociale wetenschappen en wo-recht hebben gebruik gemaakt van bestaande programma's. Meer dan de helft van de studenten bedenkt en organiseert zelf het verblijf in het buitenland. Vooral studenten in de sectoren gezondheid, landbouw, techniek en natuur organiseren veel zelf. De wijze van organiseren van het verblijf in het buitenland verschilt niet tussen studenten met of zonder studiefinanciering en ook niet tussen studenten in voltijd of deeltijd. Wel zien we verschillen tussen sectoren, zowel op hbo-niveau als op wo-niveau.

10.4 Financiering van het verblijf in het buitenland

Tot slot van dit hoofdstuk kijken we naar de wijze van financiering van het verblijf in het buitenland voor de studie. In tabel 10.8 is de wijze van financiering weergegeven voor hbo- en wo-studenten die een studiegerelateerd verblijf in het buitenland hebben gehad. Ruim 70% heeft het verblijf gefinancierd met een bijdrage van ouders of een partner en met inkomen uit een eerder baantje. Hbo-studenten (30%) financieren hun trip vaker dan wo-studenten (18%) door te werken tijdens hun verblijf in het buitenland. Wo-studenten maken meer dan hbo-studenten gebruik van subsidies van de eigen instelling (48% versus 26%) of een subsidie in het kader van een programma (42% versus 26%). Bijna 40% van de studenten geeft aan dat ze hun verblijf in het buitenland (mede) hebben gefinancierd op een andere dan in de vragenlijst aangegeven manieren.

Tabel 10.8 Wijze van financiering buitenlandervaring: naar niveau (percentages; meer dan een antwoord mogelijk)

	hbo	wo	totaal ho
percentage studenten met buitenlandervaring (zie ook tabel 10.3)	10	17	* 12
bijdrage van ouders of partner	67	72	70
eigen inkomen uit een eerder baantje	78	72	75
werken tijdens verblijf buitenland	30	18	* 24
subsidie van instelling in buitenland	14	19	16
subsidie van eigen instelling	26	48	* 38
subsidie in het kader van programma	26	42	* 34
bijdrage van een multinational	6	7	6
anders	43	37	39
aantal	211	395	606

* significant

Bron: Studentenmonitor 2001

In tabel 10.9 wordt gekeken of de wijze van financiering van het verblijf in het buitenland afhangt van de hoogte van het inkomen van de ouders van de studenten. We hebben de studenten daarvoor ingedeeld in twee groepen, waarbij de scheiding tussen laag en hoog is gelegd bij een netto

gezinsinkomen van € 2.000.⁴ Er is alleen een significant verschil in wijze van financiering tussen beide groepen ten aanzien van de bijdrage van ouders of partner. Studenten met ouders met een hoog inkomen (75%) zien vaker hun buitenlandse verblijf gefinancierd door een bijdrage van hun ouders of partner dan andere studenten (63%). In alle andere mogelijke financieringsbronnen zien we nauwelijks verschillen tussen beide groepen studenten.

Het selectie-effect van de hoogte van het ouderlijk inkomen zit juist in de mate waarin studenten naar het buitenland gaan. In tabel 10.3 hebben we al gezien dat wo-studenten met studiefinanciering significant vaker stage- of onderwijservaring in het buitenland hebben opgedaan dan wo-studenten zonder studiefinanciering. Ook uitgesplitst naar de hoogte van het ouderlijk inkomen zien we dat studenten met ouders met een netto inkomen hoger dan € 2.000 significant vaker buitenlandervaring hebben (15%) dan de andere studenten (9%).

Tabel 10.9 Wijze van financiering buitenlandervaring: naar hoogte inkomen ouders (percentages; meer dan één antwoord mogelijk)

	laag inkomen	hoog inkomen	totaal
percentage studenten met buitenlandervaring (zie ook tabel 10.3)	9	15	* 12
bijdrage van ouders of partner	63	75	* 70
eigen inkomen uit een eerder baantje	76	74	75
werken tijdens verblijf buitenland	24	24	24
subsidie van instelling in buitenland	14	19	16
subsidie van eigen instelling	37	38	38
subsidie in het kader van programma	32	36	34
bijdrage van een multinational anders	7	6	6
	42	37	39
aantal	211	395	606

* significant

Bron: Studentenmonitor 2001

10.5 Samenvatting

De mate van internationalisering van het hoger onderwijs kan onder andere worden afgemeten aan het gebruik van vreemde talen en het bezoek van studenten aan het buitenland voor aan de studie gerelateerde activiteiten.

Het gebruik van vreemde talen in het hoger onderwijs beperkt zich voornamelijk tot het Engels. Ongeveer de helft van de studenten heeft les of college gehad in die taal.

Van alle studenten zijn het voornamelijk de hbo-studenten in de sector economie die ook in het Duits, Frans of een andere vreemde taal college krijgen. Vrijwel alle wo-studenten (96%) moeten tekst en literatuur bestuderen in het Engels. In het hbo ligt dit percentage significant lager (59%). Ouderejaars komen tijdens hun studie in de regel meer in aanraking met vreemde talen dan eerstejaars.

Gemiddeld genomen heeft twaalf procent van de studenten in het hoger onderwijs stage- of onderwijservaring in het buitenland. Uitgesplitst naar de verschillende groepen zien we dat:

- ouderejaars (16%) meer studie-ervaring in het buitenland hebben dan eerstejaars (4%);
- wo-studenten (17%) meer studie-ervaring in het buitenland hebben dan hbo-studenten (10%);
- (alleen ouderejaars) voltijders (16%) meer studie-ervaring in het buitenland hebben dan deeltijders (5%);
- (alleen in het wo) studenten zonder studiefinanciering (24%) meer studie-ervaring in het buitenland hebben dan studenten met studiefinanciering (14%).

Van de studenten met studie-ervaring in het buitenland heeft 78% daar een stage en 47% daar een reguliere opleiding gevolgd. Wo-studenten gaan meer dan hbo-studenten voor een reguliere opleiding naar het buitenland, terwijl voor een stage het omgekeerde geldt.

Het merendeel van de studenten met buitenlandervaring heeft het verblijf in het buitenland zelf georganiseerd. In de manier van organiseren doen zich verschillen voor tussen hbo- en wo-studenten en binnen die studieniveaus tussen de sectoren.

Wo-studenten maken meer dan hbo-studenten gebruik van speciale programma's. Dit blijkt zowel uit de manier van organiseren als de wijze van financiering van het verblijf in het buitenland. Het verblijf in het buitenland wordt voornamelijk gefinancierd door eigen inkomen uit een eerder baantje (75%) of via bijdrages van ouders of partner (70%). Subsidies van de eigen instelling (38%) of in het kader van een programma (34%) komen veel minder vaak voor.

Kijken we naar de hoogte van het ouderlijk inkomen dan zien we dat studenten met ouders met een netto inkomen hoger dan € 2.000 significant vaker buitenlandervaring hebben (15%) dan andere studenten (9%). Studenten uit de groep met een hoog ouderlijk inkomen ontvangen tevens significant vaker een bijdrage van hun partner of ouders. Bij de andere financieringsbronnen zien we geen verschil.

¹ Dit komt onder andere doordat binnen deze sector opleidingen vallen zoals tolk-vertaler, orientale talen & communicatie en international business and languages.

² Uiteindelijk blijkt ruim 35% van de studenten tijdens de studie studierelevante buitenlandervaring op te doen, zo blijkt uit de hbo- en wo-monitor. Het percentage studenten met buitenlandervaring in de categorie vijfdejaars en oudere geeft hiermee vergelijkbare uitkomsten.

³ Gezien het kleine percentage eerstejaars dat studiegerelateerde buitenlandervaring heeft opgedaan maken we hier geen onderscheid naar studiefase.

⁴ We hebben gekozen voor de grens van € 2.000 om te voorkomen dat een van beide groepen een te klein aantal respondenten zou bevatten, zoals bijvoorbeeld het geval is bij een indeling naar wel of niet ontvangen van studiefinanciering. Verschuiving van de grens (een inkomenscategorie omhoog of omlaag) leidt tot vergelijkbare uitkomsten.

11 Studeren met een handicap

11.1 Inleiding

In het Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan (HOOP, 2000) en de bespreking daarvan in de Tweede Kamer is veel aandacht besteed aan de positie van studenten met een handicap.¹ Met name de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor studenten met een handicap komt daarbij aan de orde. Tijdens een congres van Handicap & Studie in december 2000 bleek eens te meer dat studenten met een handicap tijdens hun studie geconfronteerd worden met veel additionele belemmeringen. Deze variëren van fysieke ontoegankelijkheid van gebouwen tot organisatorische inflexibiliteit binnen de instellingen waardoor studenten met een handicap beperkt worden in hun keuzevrijheid en onnodig veel energie moeten steken in de organisatie van hun studie (Handicap & Studie, 2001).

11.2 Stand van zaken

In 2001 is door het Verwey-Jonker Instituut onderzoek gedaan naar de belemmeringen die studenten in het hoger onderwijs ondervinden (Broenink & Gorter, 2001). De uitkomsten van dit onderzoek geven een duidelijk beeld van de door de studenten ondervonden belemmeringen, de bekendheid met en het gebruik van speciale voorzieningen en mogelijke oplossingsrichtingen voor de geconstateerde problemen. Ook is door de onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut een poging gedaan om zicht te krijgen op het aantal en percentage studenten met een functiebeperking. Zij komen tot een schatting van het deel van de studenten met een of meer functiebeperkingen tussen de 12% en de 15% van de totale studentenpopulatie. In de studentenmonitor 2000 worden percentages van 7 (hbo) en 5 (wo) gerapporteerd (de Graaf e.a., 2001). De verschillen kunnen deels worden verklaard uit de ruimere vraagstelling die in het onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut wordt gehanteerd.² Een andere verklaring voor het grote verschil is de gehanteerde onderzoeksmethode. De in de studentenmonitor gehanteerde methode - een (representatieve) steekproef - biedt in onze ogen de meest betrouwbare uitkomsten.³

11.3 Hinder van een handicap of chronische ziekte

Om zicht te krijgen op de omvang van de groep studenten met een handicap is ook in de Studentenmonitor 2001 gevraagd naar handicaps en chronische ziektes. In dit hoofdstuk beschrijven we de belangrijkste bevindingen. In de bijlage zijn uitgebreidere tabellen opgenomen, met daarin de aantallen waarop de berekeningen zijn gebaseerd en nadere uitsplitsingen naar, inschrijving en het wel of niet ontvangen van studiefinanciering. Er zijn in de analyses geen significante verschillen gevonden tussen studenten met hinder van een handicap uitgesplitst naar deze additionele kenmerken.

De studenten met een handicap behalen minder studievoortgang dan zij zonder handicap. Studenten met een handicap die aangeven hiervan geen hinder te ondervinden behalen overigens ook minder studievoortgang dan studenten zonder handicap. Tevens wordt vastgesteld dat de studievoortgang van studenten met een handicap samenhangt met de soort handicap. Studenten met motorische en studenten met psychische stoornissen behalen vooral minder studievoortgang dan studenten zonder handicap. Overigens zijn dyslectische studenten juist succesvoller dan niet gehandicapte studenten.

In tabel 11.1 is het percentage studenten dat aangeeft dat de opleiding wordt beïnvloed door een handicap of chronische ziekte weergegeven uitgesplitst naar niveau, sector en fase in de studie. Van alle studenten in het hoger onderwijs ondervindt ongeveer vijf procent (5,4 hbo en 4,9 wo) hinder van een handicap of chronische ziekte. Alleen in het hbo is er een significant verschil in het percentage studenten met een handicap tussen de sectoren. Het hoogste percentage studenten met een handicap vinden we in de sectoren kunst en pedagogie (ouderejaars) en techniek (eerstejaars).

Tabel 11.1 Percentage studenten waarvan het volgen van de opleiding beïnvloed wordt door handicap of chronische ziekte

	hbo				wo	
	eerstejaars	ouderejaars	totaal		eerstejaars	ouderejaars
totaal hbo	4,4	5,7	5,4	totaal wo	3,1	5,2
sector				sector		
hbo economie	4	4	4	wo economie	2	4
hbo sociaal-agogisch	8	4	5	wo soc. wetenschap	4	5
hbo gezondheid	6	7	6	wo gezondheid	3	5
hbo landbouw	6	4	4	wo landbouw	0	6
hbo pedagogisch	0	9	6	wo natuur	2	3
hbo kunst	4	12	10	wo recht	0	7
hbo techniek	10	4	5	wo taal/cultuur	6	8
				wo techniek	5	4
verschil sectoren	sig.	sig.	nsig.	verschil sectoren	nsig.	nsig.

Bron: Studentenmonitor 2001

De mate van hinder die de studenten met een handicap ondervinden, gemeten op een schaal van bijna niet = 1 tot heel veel = 10, is gemiddeld 5,1. Er doen zich in de mate van hinder geen significante verschillen voor tussen niveau, studiefase, sector, inschrijving of studiefinanciering. Voor nadere details verwijzen we naar het tabellenrapport (tabel B11.2).

In tabel 11.2 is een uitsplitsing gegeven van de aard van de aandoening, waarbij de studenten met hinder van een handicap is gevraagd alleen de belangrijkste functiebeperking aan te kruisen. In 20% van de gevallen is geen specifieke aandoening aangekruist. De belangrijkste aandoening zijn dyslexie (24%), psychische ziektes (16%), allergieën (10%) en beschadigingen aan het bewegingsapparaat (9%).

Tabel 11.2 Studenten met een handicap uitgesplitst naar de aard van de aandoening (kolompercentages)

	hbo	wo	totaal
allergieën, aandoeningen luchtwegen	9	13	10
beschadiging bewegingsapparaat	9	11	9
slechtziend / blind	2	2	2
slechthorend / doof	8	3	6
stofwisseling-, lever, nier- of darmziekte	5	14	8
psychische ziekte	16	16	16
huidziekte	0	3	1
problemen met keel, neus of oren	1	2	1
beschadiging centraal zenuwstelsel	1	2	1
dyslexie	29	13	24
niet gespecificeerd	19	21	20
aantal totaal	189	91	280

Bron: Studentenmonitor 2001

11.4 Kenmerken van de groep studenten met een handicap of chronische ziekte

In welke mate verschilt de samenstelling van de groep studenten met een handicap van de samenstelling van de gehele studentenpopulatie. Tabel 11.2 schetst de samenstelling van de groep studenten met een handicap, waarbij we kijken naar geslacht, leeftijd, etniciteit, het opleidingsniveau van de ouders, de woonsituatie en de motivatie van de studenten.

Onder de studenten met een handicap is het percentage vrouwen aanzienlijk hoger dan gemiddeld onder studenten in het hoger onderwijs. Het gevonden percentage vrouwen (62%) komt overeen met de 64% die door het Verwey-Jonker Instituut wordt gerapporteerd. Van de studenten met een handicap is zeven procent allochtoon volgens de door ons gehanteerde definitie (zie paragraaf 3.2.4). Van de wo-studenten met een handicap heeft 72% hoog opgeleide ouders (34% hbo en 38% universitair), hetgeen aanzienlijk hoger is dan gemiddeld onder studenten in het hoger onderwijs. Ongeveer eenderde van de hbo-studenten met een handicap woont nog bij de ouders, terwijl 19% van de wo-studenten met een handicap thuis woont. Opvallend is dat hierin geen verschil is tussen eerstejaars en ouderejaars. Wel zien we dat ouderejaars vaker dan eerstejaars zelfstandig wonen in een eigen huis of etage.

Tabel 11.3 Achtergrondkenmerken van studenten met een handicap (kolompercentages)

	hbo			wo			totaal
	eersteja	ouderejaa	totaal	eersteja	ouderejaa	totaal	
	ars	rs		ars	rs		
% vrouw (man is referentie)	49	64	60	77	64	65	62
gemiddelde leeftijd (jaar)	20,5	22,7	22,2	19,7	23,1	22,6	22,3
etniciteit							
% allochtoon (autochtoon is referentie)	12	7	8	3	4	4	7
% overig buitenland	7	5	6	3	4	4	5
opleidingsniveau ouders							
po/vmbo/3jaar vo	23	29	28	18	15	15	24
mbo/havo/vwo	26	19	21	18	12	13	18
hbo	41	27	30	37	33	34	32
universitair	11	25	21	27	39	38	26
woonsituatie							
bij ouders thuis	30	34	33	17	16	19	28
bij familie	0	0	0	6	1	1	1
studentenflat	10	17	15	28	27	28	18
particuliere kamer	32	9	15	25	19	24	16
zelfstandig (eigen huis/etage)	16	34	30	11	29	24	29
anders	12	6	8	13	7	8	8
aantal totaal	41	121	162	9	73	82	256

Bron: Studentenmonitor 2001

11.5 Ondersteuning vanuit de instelling en de overheid

Volgens het onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut ondervinden studenten met een handicap (te) weinig ondersteuning vanuit de instelling en zijn de studenten vaak niet goed op de hoogte van speciale regelingen of faciliteiten. Een van de adviezen van de onderzoekers is dan ook dat de voorlichting kan worden verbeterd. Manieren om dat te doen is het voeren van een intakegesprek of het aanstellen van een contactpersoon. In de tabel 11.4 is weergegeven welk deel van de studenten met een handicap een intakegesprek heeft gevoerd, uitgesplitst naar hbo en wo. Op dit punt doet zich een significant verschil voor tussen hbo en wo, namelijk in het hbo wordt drie tot vier maal zo vaak een intakegesprek gevoerd dan in het wo, waarbij intakegesprekken voor eerstejaars in het wo nauwelijks worden gehouden. Binnen het hbo doen zich significante verschillen voor tussen de sectoren (niet in de figuur weergegeven). Voor de details verwijzen we naar het tabellenrapport (tabel B11.4).

Tabel 11.4 Percentage studenten met een handicap dat een intakegesprek heeft gevoerd

	eerstejaars		ouderejaars		totaal	
	%	aantal	%	aantal	%	aantal
totaal hbo	27	52	18	73	21	189
totaal wo	3	10	7	80	6	90
totaal ho	23	61	14	217	16	279
verschil hbo/wo-totaal						sig.

Bron: Studentenmonitor 2001

Een andere manier om de studenten met hinder van een handicap (beter) te begeleiden tijdens hun studie is het aanstellen van een contactpersoon vanuit de instelling. Van alle studenten met hinder van een handicap heeft 18% een contactpersoon aangewezen gekregen vanuit de instelling. Op dit punt is er alleen een significant verschil tussen eerstejaars (31%) en ouderejaars (14%), zoals weergegeven is in tabel 11.5 (zie ook tabel B11.5 in het tabellenrapport voor nadere details).

Tabel 11.5 Percentage studenten met een handicap met een contactpersoon

	eerstejaars		ouderejaars		totaal	
	%	aantal	%	aantal	%	aantal
totaal hbo	32	52	14	137	19	189
verschil jaren hbo					sig.	
totaal wo	23	10	14	80	15	90
verschil jaren wo					nsig.	
totaal ho	31	61	14	217	18	278
verschil hbo/wo-totaal						nsig.

Bron: Studentenmonitor 2001

In tabel 11.6 tot slot is aangegeven welk deel van de studenten met een handicap een beroep heeft gedaan op de verlengingsmogelijkheid van de studiefinanciering. Ongeveer een kwart van de studenten met een handicap is niet op de hoogte van deze regeling. Dit geldt met name voor hbo-studenten (29%) en binnen die groep voor de eerstejaars. Van de hbo-eerstejaars met een handicap geeft 45% aan niet op de hoogte te zijn van de mogelijkheden.⁴ In totaal heeft 22% van de studenten met hinder van een handicap verlenging aangevraagd. Met 32% is dit percentage aanzienlijk hoger onder wo-studenten dan onder hbo-studenten (18%). Zoals mocht worden verwacht hebben ouderejaars vaker verlenging aangevraagd dan eerstejaars.⁵ Ongeveer 25% van de eerstejaars met een handicap heeft nog geen aanvraag ingediend, maar is dat wel van plan te doen in de toekomst.

Tabel 11.6 Beroep gedaan op verlengingsmogelijkheid studiefinanciering (kolompercentages)

	hbo			wo			totaal
	eerstejaars	ouderejaars		eerstejaars	ouderejaars		
		ars	rs		ars	rs	
nee, ben ik ook niet van plan	26	38	34	41	39	39	36
nee, ga ik (waarschijnlijk wel doen)	28	15	19	27	13	15	17
nee, niet op de hoogte mogelijkheden	45	23	29	16	15	15	24
ja, heb ik aangevraagd	1	24	18	16	34	32	22
aantal totaal	52	134	185	10	79	88	273

Bron: Studentenmonitor 2001

11.6 Samenvatting

In 2001 heeft iets meer dan vijf procent van de studenten in het hoger onderwijs hinder van een handicap.⁶ Dyslexie en psychische ziektes zijn de meest voorkomende aandoeningen, gevolgd door allergieën en beschadiging van het bewegingsapparaat. De vergelijking tussen eerstejaars en ouderejaars studenten in 2001 (tabel 11.1) toont aan dat het percentage studenten met een handicap onder ouderejaars hoger is dan onder eerstejaars.

De belangrijkste conclusies die we uit de gegevens over studenten met een handicap kunnen trekken zijn dat:

- relatief veel vrouwen hinder hebben van een handicap;
- studenten met een handicap gemiddeld genomen hoger opgeleide ouders hebben dan andere studenten;
- er verder geen verschillen zijn naar niveau, sector, inschrijving (voltijd/deeltijd) of het wel of niet ontvangen van studiefinanciering;
- 16% van de studenten met een handicap een intakegesprek heeft gevoerd en dat hbo-studenten dit significant vaker hebben gevoerd dan wo-studenten;
- 18% van de studenten met een handicap een contactpersoon heeft op de instelling en dat eerstejaars dit significant vaker hebben dan ouderejaars;
- 24% van de studenten met een handicap niet op de hoogte is van de verlengingsmogelijkheid van de studiefinanciering en 36% niet van plan is een beroep hierop te doen.

¹ In de vragenlijst hanteren wij de term ‘handicap of een chronische ziekte’. Een andere veel gebruikte aanduiding hiervoor is studenten met een ‘functiebeperking’, maar omdat de antwoorden die respondenten geven waarschijnlijk afhangen van de precieze vraagstelling handhaven we in dit hoofdstuk de omschrijving ‘handicap’.

² In de studentenmonitor wordt aan de studenten gevraagd aan te geven of ze **hinder** hebben van een handicap of chronische ziekte, terwijl in het onderzoek van het Verwey Jonker Instituut ook studenten meetellen die tijdens hun studie geen hinder ondervinden van hun functiebeperkingen. Daarnaast verschilt de lijst met mogelijke aandoeningen tussen beide onderzoeken.

³ In het onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut wordt het percentage studenten met een functiebeperking dat respondeert (6%) opgehoogd op basis van twee mogelijke non-responspercentages (60% en 50%), zodat de schatting van het percentage studenten met een functiebeperking uitkomt tussen 12% en 15%.

- ⁴ Onbekend is welk deel van de studenten met een handicap in aanmerking komt voor deze regeling. Het onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut (Broenink & Gorter, 2001) rapporteert een nog veel hoger percentage studenten dat onbekend is met de verlengingsmogelijkheid van de studiefinanciering, namelijk: onbekend 65%; bekend, maar geen gebruik 24% en gebruik 11%.
- ⁵ De opzet van de regeling leidt er toe dat de meeste aanvragen waarschijnlijk pas in het vierde of later studiejaar worden gedaan. Het aantal respondenten in de Studentenmonitor stelt ons niet in staat dit te onderzoeken door de groep ouderejaars naar studiejaar uit te splitsen. De door ons gehanteerde vraagstelling 'hinder van een handicap bij de studie' is ruimer dan de specifieke eisen die in de regeling worden gesteld. Hierdoor komen waarschijnlijk veel respondenten die aangeven hinder te hebben van een handicap niet in aanmerking voor de regeling. Voor deze groep leidt onbekendheid met de regeling niet tot onderbenutting.
- ⁶ Het Verwey-Jonker Instituut rapporteert een hoger percentage studenten met een handicap (12-15%). De verschillen met onze resultaten komen grotendeels voort uit verschillen in gehanteerde onderzoeksmethode en door andere vraagstelling en definities (zie paragraaf 11.2).

12 Belangstelling voor verdere deelname aan hoger onderwijs

12.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten beschreven met betrekking tot de plannen van studenten om na het afronden van hun huidige opleiding een vervolgopleiding in het hoger onderwijs te gaan doen, bijvoorbeeld een (tweede) reguliere opleiding in het hbo of wo, een tweede fase beroepsopleiding, een promotieopleiding, een universitaire lerarenopleiding of een opleiding tot medisch specialist.

In paragraaf 12.2 worden de resultaten ten aanzien van de plannen voor de verschillende vervolgopleidingen beschreven. Over de promotieopleiding zijn vragen gesteld naar de motieven om wel of niet te willen promoveren. Ook is gevraagd naar de kans die studenten zichzelf geven om een promotie met succes af te ronden.

In paragraaf 12.3 wordt het oordeel van studenten over het komende Bachelor - Mastersysteem (BaMa) gegeven en in paragraaf 12.4 hun oordeel over duaal onderwijs. Over zowel de BaMa als over duaal onderwijs is hen een aantal alternatieven voorgelegd. Van elk alternatief konden studenten aangeven of het alternatief hen wel of niet aansprak.

In paragraaf 12.5 worden de resultaten uit het hoofdstuk kort samengevat.

12.2 Belangstelling voor een vervolgopleiding

In tabel 12.1 worden de plannen van studenten ten aanzien van de verschillende vervolgopleidingen beschreven. Een uitsplitsing is gemaakt naar hbo en wo en naar studiefase.

Tabel 12.1: Plannen verder studeren in ho, naar eerstejaars en ouderejaars voor hbo, wo en totaal (%)

	hbo			wo			totaal
	eerstejrs	ouderejrs	totaal	eerstejrs	ouderejrs	totaal	
nee, (nog) geen plannen (ref)	71,9	66,2	68,1	82,5	71,7	73,7	70,1
ja, (reguliere) hbo-opleiding	5,0	3,4	3,9	1,5	0,9	1,0	* 2,9
ja, 2e fase beroepsopleiding in het hbo	3,7	5,6	5,0	0,3	0,4	0,4	* 3,3
ja, (reguliere) wo-opleiding	3,8	4,4	4,2	2,8	4,9	4,5	4,3
ja, wo opleiding voor hbo-gediplomeerden	* 9,2	14,3	12,6	0,6	0,4	0,4	* 8,3
ja, promotie-opleiding in het wo	0,1	0,2	0,2	6,4	7,9	7,6	* 2,8
ja, 2e fase beroepsopleiding in het wo	0,5	0,6	0,5	* 1,2	4,9	4,2	* 1,8
ja, universitaire lerarenopleiding	0,4	0,3	0,4	-	1,7	1,4	0,7
ja, opleiding tot medisch specialist	0,2	0,1	0,2	3,1	3,7	3,6	* 1,4
anders	5,2	4,8	4,9	1,5	3,7	3,2	4,3
aantal totaal	1032	2059	3091	326	1369	1695	4784

* = sig. binnen kolom hbo en wo: significant verschil tussen eerste- en ouderejaars

* = sig. binnen kolom totaal: significant verschil tussen hbo en wo

Bron: Studentenmonitor 2001

Van de hele groep ho-studenten heeft driekwart geen plannen om na het afronden van de huidige studie verder te studeren in het hoger onderwijs. Eerstejaars studenten - zowel uit het hbo als uit het wo - hebben in het algemeen minder interesse voor een vervolgopleiding dan ouderejaars studenten. Hbo- en wo-studenten verschillen significant van elkaar wat betreft hun plannen om een vervolgopleiding te gaan doen.

Bij de hbo-studenten is de wo-opleiding voor hbo gediplomeerden de meest genoemde vervolgopleiding. Voor wo-studenten is dit de promotie-opleiding.

Studenten hebben nauwelijks interesse voor een (universitaire) lerarenopleiding. Minder dan één procent heeft het plan deze opleiding als vervolgopleiding te gaan volgen.

In tabel 12.2 worden de percentages eerste- en ouderejaars hbo- en wo-studenten met plannen om verder te studeren gegeven, naar sector, studiefinanciering en inschrijving.

Hbo- en wo-studenten in de verschillende sectoren verschillen significant van elkaar wat betreft hun doorstroomplannen. Binnen hbo en het wo zijn significante verschillen tussen de eerstejaars en de ouderejaars.

De verschillen in doorstroomplannen van studenten in de verschillende sectoren zijn in het hoger beroepsonderwijs kleiner dan in het wetenschappelijk onderwijs.

We zien dat van de hbo-studenten diegenen uit de sector landbouw het minst van plan zijn om verder te studeren, alhoewel dit in het hbo met name geldt voor de eerstejaars. Hbo-studenten uit de sociaal-agogische sector hebben de meeste plannen om verder te studeren.

In het wo hebben studenten uit de sector techniek de minste belangstelling om door te studeren.

Studenten in de sector gezondheidszorg hebben de meeste plannen om verder te studeren.

Tabel 12.2: Percentage studenten dat plannen heeft verder te studeren in het ho, naar onderwijstype, studiefase en sector (%)

	eerstejaars %	o
hbo		
sector		
hbo economie	27	
hbo sociaal agogisch	31	
hbo gezondheid	34	
hbo landbouw	16	
hbo pedagogisch	25	
hbo kunst	30	
hbo techniek	29	
verschil sector	nsig.	
inschrijving		
voltijd		
deeltijd		
duaal		
verschil inschrijving		
studiefinanciering		
SF+		
SF-		
verschil stufi		
totaal hbo	28	
verschil jaren hbo		
wo		
sector		
wo economie	19	
wo soc.wetensch	14	
wo gezondheid	43	
wo landbouw	9	
wo natuur	25	
wo recht	9	
wo taal/cultuur	20	
wo techniek	8	
verschil sector	nsig.	
inschrijving		
voltijd		
deeltijd		
verschil inschrijving		
studiefinanciering		
SF+		
SF-		
verschil stufi		
totaal wo	18	
verschil jaren wo		
totaal ho	26	
verschil hbo/wo-totaal		

Bron: Studentenmonitor 2001

Ten aanzien van de plannen om te promoveren is gevraagd naar de aantrekkelijkheid ervan en de slaagkans die studenten zichzelf geven. In tabel 12.3 worden gegevens gepresenteerd, naar hbo en wo, studiefase, sector, inschrijving en studiefinanciering.

Tabel 12.3: Promotie in het wo, aantrekkelijkheid en slaagkans (%)

	eerstejaars		aantrekk
	aantrekkelijk	slaa g kans	
hbo			
sector			
hbo economie	44	56	
hbo sociaal agogisch	39	49	
hbo gezondheid	32	49	
hbo landbouw	33	58	
hbo pedagogisch	19	52	
hbo kunst	24	53	
hbo techniek	37	52	
verschil sector	sig.	nsig.	
inschrijving			
voltijd			
deeltijd			
verschil inschrijving			
studiefinanciering			
SF-			
SF+			
verschil stufi			
totaal hbo	35	53	
verschil jaren hbo			
wo			
sector			
wo economie	53	66	
wo soc.wetensch	49	65	
wo gezondheid	63	72	
wo landbouw	45	63	
wo natuur	56	63	
wo recht	42	58	
wo taal/cultuur	59	69	
wo techniek	38	67	
verschil sector	nsig.	nsig.	
inschrijving			
voltijd			
deeltijd			
verschil inschrijving			
studiefinanciering			
SF-			
SF+			
verschil stufi			
totaal wo	51	66	
verschil jaren wo			
totaal ho	39	56	
verschil hbo/wo-totaal			

Bron: Studentenmonitor 2001

Van de hele groep wo-studenten lijkt 39% van de studenten promoveren aantrekkelijk. Eerstejaars vinden promoveren vaker aantrekkelijk dan ouderejaars studenten. Echter, nog geen tiende van de

ouderejaars heeft plannen in deze richting (zie tabel 12.1). Studenten in de wo-sectoren gezondheid, natuur en taal en cultuur vinden promoveren het aantrekkelijkst. De minste belangstelling om te promoveren hebben studenten in de sector economie. De verschillen tussen de sectoren zijn significant.

Wo-studenten uit de sectoren gezondheid, landbouw, natuur en techniek geven zichzelf de meeste slaagkans om te promoveren. In tabel 12.4 worden de gegevens met betrekking tot de motieven om al dan niet te promoveren gegeven, naar hbo en wo, studiefase, sector, inschrijving en studiefinanciering. Onder de tabel staat aangegeven voor welke motieven I, II, III, IV en V staan.

Tabel 12.4: Promotie in het wo: aantrekkingskracht promotieplaats (schaal 1-10)

	eerstejaars					I
	I	II	III	IV	V	
hbo						
sector						
hbo economie	4,4	4,6	4,8	3,4	3,7	4,0
hbo sociaal agogisch	4,0	4,1	4,8	3,7	3,5	3,6
hbo gezondheid	3,6	3,4	4,2	3,6	2,8	3,6
hbo landbouw	4,0	3,9	4,4	4,1	3,5	4,9
hbo pedagogisch	3,2	3,4	3,9	2,5	3,3	3,7
hbo kunst	3,0	3,2	3,3	3,6	3,2	3,2
hbo techniek	4,4	4,0	4,2	4,1	3,5	4,5
verschil sector	sig.	sig.	sig.	sig.	nsig.	nsig.
inschrijving						
voltijd						
deeltijd						
verschil inschrijving						
studiefinanciering						
SF-						
SF+						
verschil stufi						
totaal hbo	4,0	4,0	4,4	3,4	3,5	3,9
verschil jaren hbo						
wo						
sector						
wo economie	5,3	5,5	4,7	4,2	3,8	5,0
wo soc.wetensch	4,1	5,4	3,8	4,3	3,6	3,9
wo gezondheid	4,0	5,1	3,3	5,1	3,3	4,6
wo landbouw	4,9	5,5	3,8	4,6	3,6	4,6
wo natuur	4,4	5,0	3,8	5,9	3,5	4,9
wo recht	4,9	5,4	3,8	3,7	3,6	4,3
wo taal/cultuur	4,3	5,8	3,6	5,7	3,6	3,9
wo techniek	5,4	5,7	4,0	4,3	3,6	5,7
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	sig.
inschrijving						
voltijd						
deeltijd						
verschil inschrijving						
studiefinanciering						
SF-						
SF+						
verschil stufi						
totaal wo	4,7	5,5	3,9	4,6	3,6	4,6
verschil jaren wo						
totaal ho	4,1	4,4	4,3	3,7	3,5	4,2
verschil hbo/wo-totaal						

Bron: Studentenmonitor 2001

I promoveren leidt tot uitstel beroeps carrière II het werk als aio/beersaal is financieel onaantrekkelijk
 III promoveren is voor mij te moeilijk IV carrière als wetenschapper zeer aantrekkelijk
 V carrièreperspectieven na promotie laag

De verschillen tussen de hbo- en de wo-sectoren wat betreft de motieven van studenten om te

promoveren zijn significant. Met name de financieel onaantrekkelijke positie van de aio en bursaal is voor wo studenten een factor van betekenis. Dat geldt eveneens voor het motief dat promoveren kan leiden tot uitstel van de beroeps carrière.

Voltijd wo studenten blijken significant te verschillen van deeltijdstudenten in hun mening over de vraag of een promotie kan leiden tot uitstel van de beroeps carrière. Zij denken vaker dan deeltijdstudenten dat dit het geval zal zijn.

Wo-studenten met studiefinanciering verschillen niet significant van mening over de motieven om wel of niet te promoveren van wo-studenten zonder studiefinanciering.

In tabel 12.5 worden de gegevens over de oordelen van studenten met tenminste één gepromoveerde ouder gegeven over de aantrekkelijkheid om te promoveren.

Tabel 12.5: Voor studenten waarvan ten minste één van beide ouders gepromoveerd is: aantrekkelijkheid promotie in het wo, aantrekkingskracht promotieplaats en slaagkans voor wo

	wo
promoveren niet aantrekkelijk (%)	46
promoveren wel aantrekkelijk (%)	54
schaal 1-10:	
promoveren leidt tot uitstel beroeps carrière	4,8
financieel onaantrekkelijk	6,2
te moeilijk	3,7
carrière als wetenschapper zeer aantrekkelijk	4,8
carrièreperspectieven laag	3,3
los van aantrekkelijkheid, slaagkans promotie (%)	75
aantal totaal	86

Bron: Studentenmonitor 2001

Studenten, waarvan tenminste één van beide ouders gepromoveerd is, vinden promoveren vaker aantrekkelijk dan de hele groep studenten (zie ook tabel 12.4). Echter, deze specifieke groep scoort boven het neutrale midden wat betreft hun oordeel over de financieel onaantrekkelijke positie van aio's of bursalen. Zij scoren hier hoger ten opzichte van de hele groep wo-studenten. Over de vraag of een promotie belemmerend kan werken op hun carrièreperspectieven verschillen zij nauwelijks van mening met de hele groep studenten. Verder schatten zij de moeilijkheidsgraad van een promotie lager en hun kansen om te promoveren iets hoger in.

12.3 Bachelor-Master

In het komende studiejaar 2002/2003 wordt het Bachelor-master systeem (BaMa) in het hoger onderwijs ingevoerd. Instellingen werken nog volop aan de concrete invulling ervan. Aan de studenten is een aantal varianten voorgelegd. Hen is gevraagd om van elke variant aan te geven of deze hen wel of niet aanspreekt.

In tabel 12.6 wordt van vijf mogelijke BaMa varianten aangegeven of deze studenten aanspreekt, uitgesplitst naar studiefase, sector, inschrijving en studiefinanciering. Onder de tabel staat aangegeven voor welke variant I, II, III, IV en V staan.

Tweederde van de hbo-studenten ziet wel wat in een driejarige bachelorsopleiding die voorbereidt op de arbeidsmarkt. De verschillen tussen de hbo sectoren zijn significant. Dit geldt eveneens voor de andere vier varianten.

De wo-studenten zien het meest in de voltijd master, die voorbereidt op een bepaald beroep. De verschillen tussen de wo sectoren zijn op één variant na (het masterprogramma dat opleidt tot beginnend onderzoeker) niet significant.

Voltijd en deeltijd hbo-studenten verschillen significant van elkaar wat betreft hun oordeel over een voltijdprogramma dat voorbereidt op een bepaald beroep. Voltijdstudenten voelen vaker wat voor deze variant dan deeltijdstudenten.

Hbo-studenten met studiefinanciering zien vaker wat in een driejarig bachelorprogramma dat voorbereidt op de arbeidsmarkt en in een voltijd master dat voorbereidt op een bepaald beroep dan hbo-studenten zonder studiefinanciering.

Hoe denken studenten over de duale master die voorbereidt op een bepaald beroep? Van de hbo-studenten voelt ruim de helft wel wat voor deze variant, van studenten in het wetenschappelijk onderwijs geldt dit voor bijna de helft.

Tabel 12.6: Oordeel over Bachelor en Master, bij elke vorm het percentage studenten dat zegt dat deze vorm hem/haar aanspreekt

	eerstejaars					I
	I	II	III	IV	V	
sector						
hbo economie	72	39	72	20	1	80
hbo sociaal agogisch	76	58	79	33	0	69
hbo gezondheid	64	56	69	26	2	65
hbo landbouw	65	47	63	34	0	62
hbo pedagogisch	58	54	54	21	0	64
hbo kunst	50	49	59	35	1	52
hbo techniek	69	43	65	36	1	63
verschil sector	sig.	nsig.	sig.	sig.	nsig.	sig.
inschrijving						
voltijd						
deeltijd						
verschil inschrijving						
studiefinanciering						
SF-						
SF+						
verschil stufi						
totaal hbo	68	47	67	26	1	69
verschil jaren hbo						
sector						
wo economie	47	32	56	32	0	56
wo soc.wetensch	63	45	68	45	2	62
wo gezondheid	56	38	69	50	1	47
wo landbouw	64	54	74	55	2	58
wo natuur	59	39	68	53	3	50
wo recht	74	40	67	19	1	56
wo taal/cultuur	61	44	78	56	7	55
wo techniek	58	40	75	32	2	54
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	sig.	nsig.	nsig.
inschrijving						
voltijd						
deeltijd						
verschil inschrijving						
studiefinanciering						
SF-						
SF+						
verschil stufi						
totaal wo	60	41	68	40	2	55
verschil jaren wo						
totaal ho	66	46	68	29	1	64
verschil hbo/wo-totaal						

Bron: Studentenmonitor 2001

- I driejarig bachelors programma dat goede kansen biedt op de arbeidsmarkt
- II een duaal masterprogramma dat voorbereidt op een bepaald beroep
- III een voltijd masterprogramma dat voorbereidt op een bepaald beroep
- IV een masterprogramma dat opleidt tot beginnend onderzoeker
- V anders

12.4 Belangstelling voor duaal leren

In het hoger beroepsonderwijs zijn duale trajecten, in vergelijking met het wetenschappelijk onderwijs, al een veel voorkomend verschijnsel. Ook in het wetenschappelijk onderwijs neemt de belangstelling hiervoor toe. In instellingen en opleidingen wordt thans nagegaan hoe duale trajecten een plaats kunnen krijgen binnen de BaMa. Eerder zagen we dat een aanzienlijk deel van de hbo- en wo studenten wel wat voelt voor een duale masteropleiding.

In deze paragraaf worden gegevens beschreven over de vraag voor welke varianten van duaal leren studenten wat voelen en voor welke niet. Vanaf welk cursusjaar willen zij de mogelijkheid hebben om studie en werk te combineren in een duaal traject. Moet dit bijvoorbeeld na de propedeuse zijn of geven zij de voorkeur aan een duaal traject na het tweede of het derde jaar van de opleiding. En hoeveel studenten hebben behoefte aan een volledig duale opleiding. Ook hier worden weer hbo- en wo-studenten vergeleken en wordt een onderscheid gemaakt tussen eerstejaars en ouderejaars en tussen studenten uit de verschillende sectoren binnen hbo en wo.

In de tabellen 12.7 en 12.8 wordt het oordeel van studenten over verschillende varianten van duale trajecten gegeven, uitgesplitst naar hbo en wo, studiefase, sector, inschrijving en studiefinanciering. In tabel 12.7 worden de percentages weergegeven van de mate waarin studenten aangeven geen belangstelling hebben voor duaal onderwijs, die de hele opleiding duaal willen vormgeven en die na de propedeuse een duaal traject zouden willen volgen. In tabel 12.8 worden twee andere varianten gegeven, namelijk duaal leren na het tweede jaar en het derde jaar.

Tabel 12.7: Percentages studenten, die geen belangstelling hebben voor duaal leren, die de hele opleiding duaal willen en die voor een duaal traject na de propedeuse zijn

	eerstejaars			geen belangst.
	geen belangst.	hele opleiding	na prop.	
hbo				
sector				
hbo economie	46	12	26	31
hbo sociaal agogisch	18	17	24	22
hbo gezondheid	24	22	33	20
hbo landbouw	26	11	31	34
hbo pedagogisch	31	22	21	26
hbo kunst	27	15	21	25
hbo techniek	39	11	22	39
verschil sector	sig.	nsig.	nsig.	sig.
inschrijving				
voltijd				
deeltijd				
duaal				
verschil inschrijving				
studiefinanciering				
SF-				
SF+				
verschil stufi				
totaal hbo	35	15	24	29
verschil jaren hbo				
wo				
sector				
wo economie	37	6	12	31
wo soc.wetensch	37	12	27	27
wo gezondheid	36	12	22	34
wo landbouw	47	10	22	35
wo natuur	43	7	23	33
wo recht	34	6	16	30
wo taal/cultuur	24	19	30	31
wo techniek	43	7	18	36
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.
inschrijving				
voltijd				
deeltijd				
verschil inschrijving				
studiefinanciering				
SF-				
SF+				
verschil stufi				
totaal wo	37	10	21	31
verschil jaren wo				
totaal ho	35	14	23	30
verschil hbo/wo-totaal				

Bron: Studentenmonitor 2001

Uit de resultaten blijkt dat in het hbo tussen de 20 en 40% van de studenten geen belangstelling heeft voor duaal leren. De verschillen tussen de sectoren zijn significant. De minste belangstelling hebben studenten in de sector techniek. In het wo heeft een derde van de studenten geen belangstelling voor duaal leren. De verschillen tussen de sectoren zijn niet significant.

Tabel 12.8: Percentages studenten, die belangstelling hebben voor duaal leren na twee jaar, na drie of anders

	eerstejaars			ouder
	na 2 jaar	na 3 jaar	anders	na 2 jaar n
hbo				
sector				
hbo economie	21	35	3	37
hbo sociaal agogisch	27	34	3	38
hbo gezondheid	32	34	1	33
hbo landbouw	35	36	4	28
hbo pedagogisch	32	35	3	32
hbo kunst	25	41	4	28
hbo techniek	21	26	5	35
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.
inschrijving				
voltijd				
deeltijd				
duaal				
verschil inschrijving				
studiefinanciering				
SF-				
SF+				
verschil stufi				
totaal hbo	25	34	4	35
verschil jaren hbo				
wo				
sector				
wo economie	25	40	0	26
wo soc.wetensch	31	48	0	37
wo gezondheid	25	39	0	23
wo landbouw	28	47	1	22
wo natuur	20	33	3	27
wo recht	24	42	4	23
wo taal/cultuur	29	41	0	27
wo techniek	13	32	1	21
verschil sector	nsig.	nsig.	nsig.	nsig.
inschrijving				
voltijd				
deeltijd				
verschil inschrijving				
studiefinanciering				
SF-				
SF+				
verschil stufi				
totaal wo	25	41	1	27
verschil jaren wo				
totaal ho	25	35	3	32
verschil hbo/wo-totaal				

Bron: Studentenmonitor 2001

Dit geldt eveneens voor de variant om de hele opleiding duaal te maken en voor een duale opleiding na de propedeuse. Ook studenten die aangeven geen enkele belangstelling voor duaal leren te hebben, blijken zich soms wel aangesproken te voelen door bepaalde vormen van duaal leren.

In het hbo voelt ongeveer een derde van de studenten zich aangesproken door een duale opleiding na twee en na drie jaar. In het wo heeft rond een kwart van de studenten belangstelling voor duaal leren na twee jaar. In op één na alle sectoren (gezondheid) voelt boven de 40% van de wo studenten zich aangesproken door duaal leren na het derde jaar. De verschillen tussen de sectoren in het hbo en het wo zijn niet significant.

Er zijn geen significante verschillen tussen deeltijd en voltijd studenten in hun oordeel over de verschillende varianten van duaal leren.

Dit geldt eveneens voor studenten met en studenten zonder studiefinanciering.

12.5 Samenvatting.

Het merendeel van de studenten, bijna driekwart, heeft tijdens de studie nog geen plannen om na afronding van hun huidige opleiding verder te studeren. In het hbo hebben studenten in de sociaal-agogische sector de meeste plannen om door te studeren. In het wo zijn dit de studenten in de sector gezondheid.

Bijna een tiende van de hbo-studenten heeft plannen om na afronding van hun studie een opleiding in het wetenschappelijk onderwijs te gaan volgen. Voor studenten in het wetenschappelijk onderwijs is een promotieopleiding de meest gewenste opleiding om door te studeren, alhoewel nog niet één op de tien wo-studenten deze plannen heeft.

Studenten lijken de relatief onaantrekkelijke financiële positie van de promovendus een belemmering te vinden om te promoveren. Ook de verwachte moeilijkheidsgraad van een promotie speelt een rol bij de daadwerkelijke plannen om te promoveren. De overige drie genoemde motieven ten aanzien van de beroeps- en de carrièremotieven spelen een minder belangrijke rol. De slaagkans die studenten zichzelf geven om een promotie af te ronden verschilt (significant) per sector en ligt tussen de 60 en 75%.

Alhoewel de huidige studenten niet in de BaMa structuur zullen studeren, leeft dit nieuwe stelsel al wel bij hen, zo blijkt uit de resultaten. Een driejarige bacheloropleiding die goede kansen biedt op de arbeidsmarkt wordt zowel door hbo-studenten als ook door wo-studenten aantrekkelijk gevonden. Dit geldt eveneens voor een masteropleiding die voorbereidt op een bepaald beroep.

De wo-studenten in de verschillende sectoren oordelen significant anders over een masterprogramma dat opleidt tot beginnend onderzoeker. Wat opvalt is dat het percentage wo-

studenten dat deze opleiding aantrekkelijk lijkt gemiddeld 40% is. Eerder zagen we dat krap een tiende van de huidige studenten van plan is te promoveren.

In het hoger beroepsonderwijs wordt al volop geëxperimenteerd met verschillende vormen van duaal leren. In het wetenschappelijk onderwijs is hiermee ook een begin gemaakt. Een vraag is in hoeverre het aanbod van duale trajecten aansluit bij de behoefte van studenten. Thans werken instellingen en opleidingen aan het inpassen van de bestaande duale opleidingen in de BaMa. Gegevens over de huidige behoefte aan de verschillende varianten van de duale trajecten kunnen hierbij goed van pas komen.

In het hoger beroepsonderwijs zijn binnen de sectoren significante verschillen in de percentages studenten die geen belangstelling hebben voor duale trajecten. In het wetenschappelijk onderwijs zijn de verschillen tussen de sectoren niet significant.

Hbo-studenten voelen zich aangesproken door verschillende varianten. Wo-studenten hebben met name belangstelling voor duaal leren na het derde jaar.

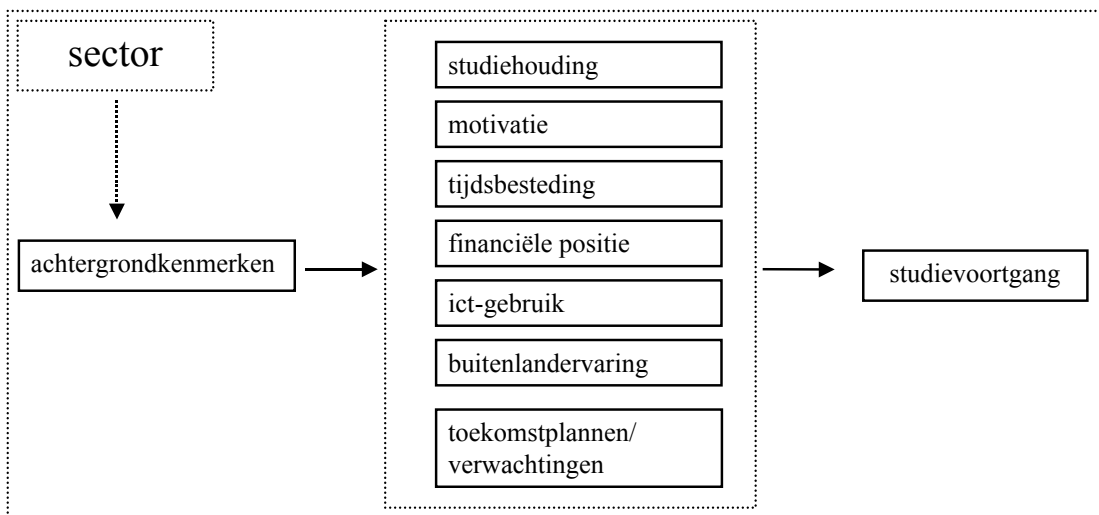
13 Determinanten van studiesucces

13.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staan niet de afzonderlijke kenmerken van studenten centraal maar de relaties van deze kenmerken met het studiesucces. We presenteren in paragraaf 13.2 een basismodel dat twee niveaus kent: sectoren en studenten. In de daaropvolgende paragraaf wordt eerst de analyse weergegeven waaruit blijkt welk deel van de variantie in studiesucces in beginsel aan het individuele niveau van de studenten dan wel aan het niveau van de sectoren kan worden toegewezen. Vervolgens worden de achtergrondkenmerken in het analysemodel opgenomen (model 2). Alle eerder in deze studentenmonitor 2001 behandelde studentenkenmerken worden vervolgens in het analysemodel geïncorporeerd (model 3 tot en met model 9).

13.2 Het model

Op basis van onderstaand model is van de verschillende kenmerken uit de studentenpopulatie de relatie onderzocht met de studievoortgang. Deze studievoortgang staat beschreven in hoofdstuk 8.

Figuur 13.1: Model van studievoortgang

In het model zijn de kernvariabelen uit de studentenmonitor 2001 opgenomen.

13.3 Analyses

In deze multiniveaubenadering wordt de gehanteerde sectorindeling als hoogste niveau van analyse opgenomen en de studenten vormen binnen deze sectorindeling de basiseenheid. De vergelijkbare sectoren van hbo en wo zijn samengenomen waarbij voor de wo-studenten (ter onderscheiding) een aparte indicator in het model is opgenomen. De analyses worden volgens een stapsgewijze regressie methode uitgevoerd waarbij telkens kenmerken aan het vorige model worden toegevoegd.

Voorafgaand zijn de kenmerken gestandaardiseerd, dat wil zeggen dat de kenmerken allemaal een gelijk gemiddelde en een zelfde spreiding hebben¹. Hierdoor is de grootte van de effecten goed met elkaar vergelijkbaar. De toegevoegde effecten per analysestap worden hier gepresenteerd. De totaaleffecten zijn terug te vinden in de bijlage bij hoofdstuk 13 (tabel B13.2 en tabel B13.3) en per model in de tabellenrapportage.

13.4 Resultaten

We starten met een zogenaamd leeg model om de variantie tussen en binnen de sectoren op studievoortgang te onderscheiden.

Tabel 13.1: Leeg model (model 0)

random gedeelte	effecten	percentage	standaardfout
sectorniveau	0,059	6,4%	0,029
studentniveau	0,87	93,6%	0,018
fixed gedeelte			
constante	0,0048		0,083

Bron: Studentenmonitor 2001

De variantie in studiesucces tussen studenten in het hoger onderwijs kunnen we in beginsel voor ruim 90% toewijzen aan het studentniveau en voor ongeveer 6% aan het sectorale niveau. De gemiddelde vertraging wordt hier weergegeven door de constante en is 13,5% (door het verwijderen van studenten met missende waarden op een aantal kenmerken wijkt dit iets af van de 12,8% uit hoofdstuk 8).

Enkele systeemkenmerken worden als basisvariabelen in het model opgenomen. Het betreft hier het onderscheid hbo-wo, het al dan niet studiefinancieringsontvangend zijn en het onderscheid naar eerstejaars en ouderejaars en voltijd- en deeltijdstudenten.

Tabel 13.2: Basis (model 1)

random gedeelte	effecten	standaardfout
sectorniveau	0,023	0,012
studentniveau	0,77	0,016
fixed gedeelte		
constante	0,56	0,058
wo	-0,37	0,031
deeltijd	-0,18	0,042
geen sf /voltijd	-0,26	0,058
ouderejaars	-0,44	0,029

Bron: Studentenmonitor 2001

vetgedrukte toegevoegde factoren zijn significant op 1% niveau

Alle (systeem-)kenmerken die in dit basismodel zijn opgenomen zijn significant gerelateerd aan de studievoortgang. Wo-studenten behalen duidelijk minder studiepunten dan hbo-studenten, deeltijders zijn minder succesvol dan voltijders, voltijders zonder studiefinanciering behalen significant minder studiepunten dan voltijders met studiefinanciering en ouderejaars zijn beduidend minder succesvol dan jongerejaars, althans in termen van behaalde studiepunten.

We kunnen tenslotte uit de tabel aflezen dat het jaargroep-effect de grootste invloed uitoefent op de studievoortgang gevolgd door het wo-hbo onderscheid.

Opvallend is dat behalve de deeltijdstudenten ook de voltijdstudenten zonder studiefinanciering beduidend achterblijven in studievoortgang. Dit doet de vraag rijzen waarin de voltijdstudenten met en zonder studiefinanciering van elkaar verschillen. In de bijlage (tabel B13.1) is een uitsplitsing opgenomen waarin de twee groepen op een aantal achtergrondvariabelen worden weergegeven. Substantiële verschillen op de achtergrondkenmerken doen zich nauwelijks voor met als uitzondering de woonsituatie van de student. Terwijl voltijdstudenten met studiefinanciering vaker nog bij hun ouders wonen leven de voltijdstudenten zonder studiefinanciering beduidend vaker (30% versus 15%) zelfstandig.

We constateren dat na opname van de systeemkenmerken de variantie op sector-niveau terugloopt van 27,0 naar 10,3 hetgeen betekent dat met deze (systeem-)factoren ruim 60% van de variantie tussen sectoren in studievoortgang is verklaard. De tussen-studenten variantie daalt van 408,9 naar 366,4 waarmee ongeveer 10% van deze verschillen in studievoortgang tussen studenten is gebonden.

Achtergrondkenmerken

De achtergrondkenmerken van studenten (zie ook hoofdstuk 3) zijn onderscheiden naar sekse, inkomen en opleidingsniveau van de ouders en de etnische herkomst van de student.

Tabel 13.3: Achtergrondkenmerken (model 2)

random gedeelte	effecten	standaardfout
sectorniveau	0,021	0,011
studentniveau	0,77	0,016
fixed gedeelte		
constante	0,49	0,059
wo	-0,36	0,031
deeltijd	-0,17	0,042
geen sf /voltijd	-0,25	0,058
ouderejaars	-0,44	0,029
geslacht (vrouw)	0,14	0,029
allochtoon vrouw	-0,20	0,082
allochtoon man	-0,19	0,084

Bron: Studentenmonitor 2001

Er treden drie significante factoren op de voorgrond. Allereerst behalen vrouwelijke studenten meer studiepunten dan mannelijke studenten. Tevens constateren we dat allochtone vrouwen significant achterblijven bij autochtone vrouwen en dat allochtone mannen minder studievoortgang behalen dan autochtone mannen. We stellen ook vast dat na opname van deze achtergrondkenmerken de sterkte en significantie van de systeemfactoren in stand blijft, met andere woorden: het gegeven dat voltijdstudenten zonder studiefinanciering minder studiepunten behalen kan niet worden geweten aan deze achtergrondkenmerken.

Studiehouding

Ten aanzien van de studiehouding van studenten zijn de schalen werkdruk, contact en studeerbaarheid van de opleiding (zie hoofdstuk 5) in de analyses opgenomen.

Tabel 13.4: Studiehouding (model 3)

random gedeelte	effecten	standaardfout
sectorniveau	0,020	0,010
studentniveau	0,757	0,015
fixed gedeelte		
constante	0,50	0,058
wo	-0,36	0,030
deeltijd	-0,24	0,042
geen sf /voltijd	-0,15	0,059
ouderejaars	-0,42	0,028
werkdruk	-0,12	0,013
contact	0,093	0,013

Bron: Studentenmonitor 2001

De mate van gepercipieerde werkdruk door de student oefent een negatief effect uit op diens studievoortgang. Ook blijken de sfeer en de contacten met docenten en begeleiders een (iets minder) belangrijke rol te spelen in de behaalde studievoortgang. Daarentegen constateren we geen effecten van de mate van studeerbaarheid van de opleiding.

Motivatie van de student

De verschuiving in de motivatie is gemeten aan de hand van twee indexen. Op basis van de motivatie op het moment van bevraging is een index gemaakt waarin de toe- of afname van de motivatie ten opzichte van het begin van de studie is berekend. Tevens is er voor de ouderejaars een index berekend van de toe-of afname van de motivatie ten opzichte van het begin van het studiejaar (september 2000).

Tabel 13.5: Motivatie toe/afname (model 4)

random gedeelte	effecten	standaardfout
sectorniveau	0,021	0,011
studentniveau	0,74	0,015
fixed gedeelte		
constante	0,50	0,059
wo	-0,37	0,030
deeltijd	-0,24	0,042
geen sf /voltijd	-0,15	0,058
ouderejaars	-0,42	0,028
motivatie (tov begin studie)	0,072	0,013
motivatie (tov sep 00)	-0,052	0,014

Bron: Studentenmonitor 2001

Eerder is vastgesteld dat de motivatie gemiddeld afneemt in de loop van de studie. Ten opzichte van het begin van de studie blijkt de afname van de motivatie sterk samen te hangen met de studievoortgang. Hoe minder gemotiveerd men raakt ten opzichte van het begin van de studie, des te minder punten worden behaald. De verschuiving in motivatie ten opzichte van september 2000 voor de ouderejaarsstudenten laat zien dat een toename van de motivatie gepaard gaat met een

grotere achterstand op het studieschema. Studenten die minder gemotiveerd raken ten opzichte van september 2000 hebben daarentegen minder achterstand.

Tijdsbesteding

Tijdsbesteding is onderverdeeld in tijd besteed aan studie en tijd besteed aan betaald werk naast de studie.

Tabel 13.6: Tijdsbesteding (model 5)

random gedeelte	effecten	standaardfout
sectorniveau	0,018	0,0096
studentniveau	0,74	0,015
fixed gedeelte		
constante	0,49	0,056
wo	-0,35	0,031
deeltijd	-0,088	0,049
geen sf /voltijd	-0,27	0,062
ouderejaars	-0,41	0,028
tijdsbesteding studie	0,045	0,014
tijdsbesteding werk	-0,068	0,015

Bron: Studentenmonitor 2001

Naarmate door de student meer tijd aan de studie wordt besteed resulteert dit in een grotere studievoortgang. Het omgekeerde doet zich ook voor: de student die meer werkt behaalt minder studiesucces.

We constateren enige wijzigingen in de impact van de deeltijd en geen studiefinanciering/voltijders factoren op de studievoortgang. Er lijkt met andere woorden sprake te zijn van een relatie tussen de tijdsbestedingvariabelen en deze subgroepen van studenten. In hoofdstuk 6 (tijdsbesteding) is reeds ingegaan op verschillen tussen voltijdstudenten met en zonder studiefinanciering. Ook is daar duidelijk geworden dat tijdsbesteding aan studie en werk sterk samenhangt met in deeltijd dan wel voltijd studeren.

Informatie en Communicatie Technologie

Het ict-gebruik van studenten is in kaart gebracht als de tijd die studenten privé of voor hun studie per week besteden achter een computer. Dit is uitgesplitst naar hbo en naar wo studenten.

Tabel 13.7: ICT-gebruik (model 6)

random gedeelte	effecten	standaardfout
sectorniveau	0,019	0,010
studentniveau	0,73	0,015
fixed gedeelte		
constante	0,47	0,059
wo	-0,29	0,038
deeltijd	-0,10	0,048
geen sf /voltijd	-0,26	0,062
ouderejaars	-0,42	0,028
ict-privé	-0,0022	0,0015
ict-opleiding hbo	0,0023	0,0007
ict-opleiding wo	-0,0016	0,0008

Bron: Studentenmonitor 2001

Uit het ICT-model blijkt dat de tijd die studenten voor privé-doeleinden achter de computer besteden een (relatief kleine) negatieve impact heeft op het studieresultaat. Hbo-studenten die relatief veel tijd voor hun studie besteden achter de computer laten een wat grotere studievoortgang zien terwijl dit effect zich in het wo in omgekeerde richting voordoet.

Internationalisering

In het kader van het thema internationalisering is de relatie onderzocht tussen het gegeven dat studenten in het buitenland een stage of onderwijs hebben gevolgd en de door hen gerealiseerde studievoortgang. Tevens is nagegaan of zich een relatie voordoet met het feit dat de buitenland-ervaring al dan niet een structureel onderdeel van de cursus uitmaakt dan wel dat studenten deze ervaring op eigen initiatief hebben opgedaan.

Tabel 13.8: Internationalisering (model 7)

random gedeelte	effecten	standaardfout
sectorniveau	0,020	0,010
studentniveau	0,73	0,015
fixed gedeelte		
constante	0,46	0,060
wo	-0,71	0,111
deeltijd	-0,10	0,048
geen sf /voltijd	-0,24	0,062
ouderejaars	-0,41	0,028
buitenland-ervaring wo	-0,23	0,056

De mate van buitenland-ervaring laat een significant negatief effect zien op het aantal behaalde studiepunten. Overigens is in hoofdstuk 10 vastgesteld dat de voltijdstudenten zonder studiefinanciering beduidend vaker dan zij met studiefinanciering (24% versus 14%) een stage hebben gelopen in het buitenland of daar onderwijs hebben gevolgd. Aangezien zij gemiddeld

genomen minder studievoortgang behalen kan dit (deels) het negatieve effect van buitenlandervaring op het studieresultaat verklaren.

Financiën

Financiën zijn onderscheiden naar inkomsten en uitgaven van studenten (zie ook hoofdstuk 7).

Apart opgenomen is ook het bedrag dat studenten overhouden dan wel tekortkomen volgens een vergelijking van (de door hen zelf vermelde) inkomsten en uitgaven.

Tabel 13.9: Financiën (model 8)

random gedeelte	effecten	standaardfout
sectorniveau	0,017	0,0089
studentniveau	0,71	0,015
fixed gedeelte		
constante	0,44	0,056
wo	-0,61	0,110
deeltijd	0,031	0,055
geen sf /voltijd	-0,30	0,063
ouderejaars	-0,40	0,028
studiefinanciering	0,071	0,015
lening	-0,11	0,013
bijdrage ouders/partner	0,055	0,013
inkomen arbeid	-0,040	0,016
uitgaven levensonderhoud	-0,042	0,015

Bron: Studentenmonitor 2001

We constateren dat een aantal financiële factoren samenhang vertonen met de studievoortgang.

Allereerst betreft dit het gegeven of men studiefinanciering geniet. Studerenden met studiefinanciering behalen betere studieresultaten dan studenten zonder studiefinanciering. De groep leners (zowel bij de IB-Groep als bij overige instanties, dus afgezien van studiebeurs) behaalt minder studievoortgang dan de studenten die geen lening aangaan. Een hogere bijdrage van ouders (of partner) gaat gepaard met een gemiddeld hoger aantal behaalde studiepunten, terwijl bij meer inkomsten uit arbeid de studievoortgang afneemt.

We constateren dat bij opname van de financiële factoren zich verschuivingen voordoen in de effecten van de systeemfactoren. Zo valt het oorspronkelijk sterk negatieve effect van in deeltijd studeren nagenoeg weg. Dit suggereert, niet verrassend, dat het in deeltijd studeren een belangrijk financiële component bezit.

Toekomstplannen

Tenslotte besteden we aandacht aan de toekomstplannen van de studenten. Daartoe is in het analysemodel opgenomen of studenten van plan zijn verder te studeren in het (hoger) onderwijs. Bovendien is nagegaan of specifieke alternatieven in het kader van de bachelor-master structuur studenten aanspreken (zie verder hoofdstuk 12).

Tabel 13.10: Toekomstplannen (model 9)

random gedeelte	effecten	standaardfout
sectorniveau	0,015	0,0082
studentniveau	0,70	0,014
fixed gedeelte		
constante	0,39	0,055
wo	-0,62	0,109
deeltijd	0,042	0,055
geen sf /voltijd	-0,31	0,063
ouderejaars	-0,42	0,028
plannen verder studeren	0,20	0,027

Bron: Studentenmonitor 2001

Inhoudelijk gezien veronderstellen we uiteraard geen oorzakelijk verband met de studievoortgang. Maar de toekomstplannen kunnen wel uitdrukking zijn van een gerichtheid op bijvoorbeeld de master opleiding of een specialisatie die een bepaald eindniveau veronderstelt van de student. We constateren dat de studenten die als toekomstplan een verdere studie prefereren, duidelijk betere studieresultaten laten zien dan zij die deze preferentie niet uitspreken.

Na opname van alle modelvariabelen blijkt de variantie in studievoortgang op het individuele niveau van de student voor 19% te zijn verklaard terwijl de tussen-sectoren variantie voor het grootste gedeelte blijkt te zijn gebonden door de opgenomen factoren.

13.5 Samenvatting

Er is vastgesteld dat de systeemfactoren (hbo/wo, wel/niet studiefinanciering, voltijd/deeltijd en eerstejaars versus ouderejaars) een significante impact op de studievoortgang uitoefenen. Slechts het geslacht en de etnische herkomst zijn relevante achtergrondkenmerken met het oog op verschillen in studievoortgang. Naast deze systeem- en achtergrondfactoren is tevens gebleken dat er door beleid te beïnvloeden factoren invloed hebben op de studievoortgang. Zo blijkt dat het opdoen van buitenland-ervaring ten koste gaat van de behaalde studiepunten. Wellicht dat nog eens kritisch gekeken moet worden naar de wijze waarop deze vorm van internationalisering is georganiseerd. Daarnaast stellen we vast dat studenten die als toekomstplan een verdere studie

prefereren beduidend meer studievoortgang behalen dan zij met andere toekomstplannen. Dit kan als indicator van het effect van motivatie worden beschouwd. Sterke invloeden op de studievoortgang constateren we ook van de gepercipieerde werkdruk en de mogelijkheden tot contacten met docenten. Hoge(re) werkdruk vermindert de studievoortgang, goede sfeer en contacten met docenten bevorderen de studievoortgang. Na de opname van deze opleidingsfactoren doet zich geen effect meer voor van de studeerbaarheid van de opleiding.

¹ Voor de dummy-kenmerken als eerste of ouderejaars, wo-hbo, wel/geen studiefinanciering, voltijd/deeltijd, sexe, allochtone afkomst (onderscheiden naar sexe), buitenlandervaring en plannen om verder te studeren is dit niet gebeurd, hierbij is de grootte van het effect alleen afhankelijk van de invloed van het betreffende kenmerk. Door niet te standaardiseren maakt het niet uit voor hoeveel personen dit kenmerk opgaat. In de bijlage is ook de tabel terug te vinden met de effecten op de ongestandaardiseerd kenmerken.

14 Bijlage tabellen

14.1 Bijlage bij hoofdstuk 6

Tabel B6.1: Tijdbesteding naar inschrijfvorm en studiefinanciering

	voltijd		deeltijd
	SF+	SF-	
hbo			
tijdbesteding (gemiddeld aantal uren per week)			
studie	40,4	34,1	22,3
werk	10,6	12,4	31,3
vrije tijd	18,5	20,3	14,3
% met betaald werk	82	83	88
gemiddelde aantal uren werkzaam			
over alleen werkenden	11,5	15,1	33,5
voor totale groep	9,4	12,6	30,0
uurloon (in euro)	6,7	9,4	12,2
wo			
tijdbesteding (gemiddeld aantal uren per week)			
studie	33,2	32,1	20,1
werk	10,9	16,4	30,9
vrije tijd	21,6	18,8	14,6
% met betaald werk	78	83	88
gemiddelde aantal uren werkzaam			
over alleen werkenden	10,2	16,4	33,5
voor totale groep	7,9	13,6	29,8
uurloon	7,7	9,8	16,2

Tabel B6.2: Tijdbesteding en betaald werk naar inschrijfvorm en studiefinanciering en uit/thuiswonend

	voltijd				deeltijd/duaal	
	SF+ thuis	uitw	SF- thuis	uitw	thuis	uitw
tijdbesteding (uur per week)						
studie	38	37	35	32	21	22
werk	10	11	13	15	32	31
vrije tijd	19	20	17	21	21	13
betaald werk						
% met betaald werk	83	79	89	79	97	87
gemiddeld uren werk (alleen werkenden)	11,0	11,1	14,6	16,6	33,0	33,5
gemiddeld uren werk (totale groep)	9,1	8,7	13,0	13,2	32,2	29,6
netto uurloon (euro)	6,4	7,6	8,4	10,4	8,9	13,5
werkzaam in sector (%)						
landbouw/visserij	5	2	6	1	0	1
industrie/bouw	5	4	11	6	25	9
horeca	12	20	13	11	0	1
detail/groothandel	37	19	28	9	19	4
vervoer/opslag	4	3	3	2	0	1
post/telecommunicatie	6	6	6	3	0	1
financiële/zakelijke dienstverlening	16	19	20	24	16	21
overheidsdiensten	2	2	5	9	9	14
onderwijs	1	7	1	14	11	20
gezondheidszorg	8	10	4	11	12	25
milieu, sport, recreatie	4	7	3	9	0	3
overig	1	1	0	1	8	0
gerelateerd aan studie (%)						
nee	77	69	67	54	26	23
ja	23	31	33	46	74	77
vereist opleidingsniveau (%)						
geen	49	38	46	26	3	2
vbo/mavo	18	12	15	6	0	3
havo/vwo/mbo	25	28	16	21	60	30
hbo/prop. wo	8	15	19	26	35	57
wo	1	7	4	21	1	8
redenen om betaald werk te verrichten (schaal score 1-10)						
voorzien in levensonderhoud	5,8	7,5	5,2	8,2	6,5	8,3
doen van extra uitgaven	8,1	7,7	7,2	7,3	6,6	6,0
om minder/geen geld te hoeven lenen	5,2	5,9	5,0	6,3	5,2	4,9
om te sparen	6,4	4,6	6,2	4,3	6,6	5,0
ouderbijdrage niet toereikend	3,4	3,5	2,8	3,2	2,9	2,0
opdoen van werkervaring	5,3	5,6	5,6	6,1	7,5	5,5
interessante inhoud van het werk	5,3	5,5	5,5	6,7	7,9	8,0
aansluiting van werk bij opleiding	3,3	3,9	3,6	5,0	7,3	7,2
vergroot mijn kansen op een baan	3,7	4,1	3,7	5,4	7,3	6,3

14.2 Bijlage bij hoofdstuk 7

Tabel B7.1: Inkomsten en uitgaven naar inschrijfvorm en studiefinanciering

	voltijd		deeltijd
	SF+	SF-	
hbo			
totaal inkomen	678	800	1244
inkomen uit arbeid	197	345	1001
totaal uitgaven	483	660	858
wo			
totaal inkomen	793	943	1562
inkomen uit arbeid	184	496	1281
totaal uitgaven	579	699	957

Tabel B7.2: Inkomsten en uitgaven naar inschrijfvorm en studiefinanciering

	voltijd				deeltijd/duaal	
	SF+ thuis	uitw	SF- thuis	uitw	thuis	uitw
inkomsten (euro per maand)						
financieel	423	651	524	819	1077	1344
natura	133	131	176	100	70	8
OV-jaarkaart	56	56	47	36	8	1
totaal	584	825	716	950	1151	1354
inkomsten (euro per maand)						
beurs	125	217	-	-	10	3
lening	24	68	3	40	1	5
ouders/partner	60	146	72	212	8	136
arbeid	197	191	391	443	1057	1063
overig	17	28	59	125	2	137
uitgaven (euro per maand)						
studie	159	147	255	197	166	223
levensonderhoud	122	390	148	483	213	607
ontspanning	83	73	86	64	79	55
overig	10	15	5	15	21	36
totaal	374	625	494	759	479	920
financiële situatie laatste zes maanden (%)						
zeer goed, geld over	24	12	22	16	47	31
goed, geen financiële problemen	33	25	38	23	25	37
redelijk, ik kon rondkomen	31	37	30	34	21	23
slecht, uitgaven moeten verminderen	7	16	5	15	3	5
zeer slecht, altijd geld tekort	5	11	5	12	4	5
strategie studieplanning						
slechte financiële situatie (%)						
probeer opleiding zsm af te ronden	35	30	40	38	16	55
geld bijverdienen met een bijbaan	30	34	26	31	0	12
geen duidelijke strategie	35	37	34	31	84	33

14.3 Bijlage bij hoofdstuk 13

Tabel B13.1 Onderscheid kenmerken deeltijd/volgtijd en SF+/SF- studenten

	volgtijd				deeltijd			
	SF+ gem.	aantal	SF- gem.	aantal	SF+ gem.	aantal	SF- gem.	aantal
eerste of ouderejaars cursusjaar 00/01								
eerstejaars	29	1158	15,8	74	69,6	12	33,7	186
ouderejaars	71	2834	84,2	394	30,4	5	66,3	365
leeftijd per 1/10/00	20,8	3992	23,8	468	23,4	17	32,5	551
geslacht								
mannen	49,1	1961	53,9	252	14,3	2	47	259
vrouwen	50,9	2031	46,1	216	85,7	14	53	292
woonsituatie								
bij mijn ouders thuis	43,8	1716	34,3	159	31,1	5	9,6	52
bij familie	0,7	29	1,1	5			0,1	1
op een studentenflat	19,2	753	13,6	63	14,3	2	0,3	2
op een particuliere kamer	17	666	17,2	80	6,4	1	1,6	9
zelfstandig (eigen etage/huis)	15,1	593	30	139	30,9	5	86,2	470
anders	4,1	163	3,8	18	17,4	3	2,2	12
inkomen ouders in klassegemiddelden in gulden	6254	3584	6381	399	4679	13	4354	473
allochtone bevolkingsgroep								
Nee, ik voel mij (voornamelijk) Nederlander	94,7	3757	92,3	426	82,6	14	95,8	524
Ja en nee, want ik voel mij Nederlander en anders	4,4	176	4,3	20	4,1	1	4,1	22
Ja, ik voel mij voornamelijk als iemand die behoort tot een allochtone groep	0,9	34	3,3	15	13,2	2	0,1	1
hoogste vo-diploma vwo-mbo- havo-mavo-lbo								
lbo	0,1	3					0,6	3
mavo	0,8	31	0,5	2			4,7	23
havo	34,4	1345	32,8	147	33,1	6	27,6	137
vwo	45,8	1789	51,7	232	26,2	4	24,8	123
mbo	18,9	738	14,9	67	40,7	7	42,3	209
tijd studie	37,8	3512	33,2	364	37,7	14	21,3	431
tijd bestuurs + betaald werk	10,7	3602	14,6	384	15,4	15	31,7	461
inkomsten basis +aanvullende beurs lening ibg + overig	177,2	3868	0	353	109,2	17	0	456
bijdrage ouders en partner	48,5	3868	29,1	353	105,5	17	0,5	456
inkomsten eigen arbeid	108,9	3868	168,2	353	63	17	123,3	456
inkomsten	192,5	3868	426,9	353	291,3	17	1091	456
uitkering/vermogen/overig	23,2	3868	104,7	353	24,4	17	125,2	456
totaal inkomen	550,4	3868	728,9	353	593,3	17	1340	456
uitgaven studie(coll+boeken+reizen)	153	3779	215,4	365	126,2	17	219	470
uitgaven levensonderhoud (huis/verz/eten/kleding/ov/lo)	273,9	3779	382,9	365	309,6	17	581,4	470
totaal uitgaven	517,1	3779	681	365	491,1	17	893,9	470

Tabel B13.2 model 9: Gestandaardiseerde effecten totaal

random gedeelte	effecten	standaardfout	likelijkheid
sectorniveau	0,015	0,0082	
studentniveau	0,70	0,014	12434,1
fixed gedeelte			afname
constante	0,39	0,055	6,5
wo	-0,62	0,109	
deeltijd	0,042	0,055	
geen sf /voltijd	-0,31	0,063	
ouderejaars	-0,42	0,028	
geslacht (vrouw)	0,073	0,028	
allochtoon vrouw	-0,13	0,079	
allochtoon man	-0,22	0,082	
werkdruk	-0,11	0,013	
contact	0,077	0,012	
motivatie (tov begin studie)	0,056	0,013	
motivatie (tov sep 00)	-0,047	0,014	
tijdsbesteding studie	0,038	0,013	
tijdsbesteding werk	-0,041	0,014	
ict-prive	-0,0020	0,0008	
ict-opleiding hbo	-0,0010	0,0015	
ict-opleiding wo	0,0023	0,0007	
buitenlandervaring wo	-0,19	0,056	
studiefinanciering	0,068	0,015	
lening overig	-0,11	0,013	
bijdrage ouders/prtnr	0,056	0,012	
inkomen arbeid	-0,039	0,016	
uitgaven levensonderhoud	-0,043	0,014	
plannen verder studeren	0,20	0,027	

Tabel B13.3 Ongestandaardiseerde effecten totaal (model 9a)

random gedeelte	effecten	standaardfout	likelijkheid
sectorniveau	7,33	3,34	
studentniveau	332,8	6,8	41745,3
fixed gedeelte			
constante	-3,55	2,30	
wo	-14,34	2,38	
deeltijd	0,62	1,21	
geen sf /voltijd	-6,19	1,36	
ouderejaars	-9,32	0,61	
geslacht (vrouw)	1,47	0,62	
allochtoon vrouw	-3,05	1,72	
allochtoon man	-5,15	1,78	
werkdruk	-2,40	0,28	
contact	1,46	0,23	
motivatie (tov begin studie)	0,58	0,14	
motivatie (tov sep 00)	-0,82	0,24	
tijdsbesteding studie	0,042	0,014	
tijdsbesteding werk	-0,088	0,028	
ict-prive	-0,039	0,018	
ict-opleiding hbo	0,050	0,016	
ict-opleiding wo	-0,025	0,033	
buitenlandervaring wo	-4,38	1,21	
studiefinanciering	0,014	0,0017	
lening overig	-0,017	0,0016	
bijdrage ouders/prtnr	0,0049	0,0011	
inkomen arbeid	-0,0026	0,00088	
uitgaven levensonderhoud	0,00054	0,00026	
plannen verder studeren	4,23	0,59	

Literatuur

- Berg, M.N. van den, J. de Boom en W.H.A. Hofman, (2000). *Studeren en werken in het Wetenschappelijk Onderwijs, een onderzoek naar de relatie tussen werken, lenen en studievoortgang (derde onderzoeksmeting)*. Rotterdam: RISBO.
- Berg, M.N. van den, J. de Boom en W.H.A. Hofman, (2001). *Studeren in het Wetenschappelijk Onderwijs, Trends in de tweede helft van de jaren 90*. Zoetermeer: Ministerie van OCenW.
- BISON, (2000). *Bison Monitor van internationale mobiliteit in het onderwijs*. Den Haag.
- Broenink, N., K. Gorter, (2001). *Studeren met een Handicap. Belemmeringen die studenten met een lichamelijke beperking, psychische klachten of dyslexie in het hoger onderwijs ondervinden*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Graaf, D. de, et al, (2001). *Studentenmonitor 2000. Extra uitkomsten deel 2: Handicaps en studie*. Amsterdam/Rotterdam.
- Handicap & Studie, (2001). *Keuzevrijheid en grenzen: jaarverslag 2000*: Utrecht.
- Hofman, W.H.A., M. van den Berg, (2000). Determinants of Study Progress: The impact of student curricular, and contextual factors on study progress in University Education, In: *Higher Education in Europe* vol. 25, no. 1.
- Hofman, W.H.A. U. de Jong, M. van Leeuwen, M. van den Berg, J. de Boom, D. de Graaf, J. Roeleveld, (2001). *Studentenmonitor 2000*. Zoetermeer: Ministerie van OCenW.
- Hofman, W.H.A. U. de Jong, M. van Leeuwen, J. de Boom, H. Budil-Nadvorníková, E. Heyl, J. Korteweg, I. van der Veen, M. Voorthuis, (2002). *Studentenmonitor 2001: Kernrapport*. Zoetermeer: Ministerie van OCenW.
- Hofman, W.H.A., U. de Jong, M. van Leeuwen, J. de Boom, H. Budil-Nadvorníková, E. Heyl, J. Korteweg, I. van der Veen, M. Voorthuis, (2002). *Studentenmonitor 2001: Tabellenrapport*. Zoetermeer: Ministerie van OCenW.
- Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan (HOOP), (2000). Zoetermeer: Ministerie van OCenW.
- Jong, U. de, J. Korteweg, M. van Leeuwen, I. van der Veen, M. Voorthuis, (2002). *Studentenmonitor 2001: trends in de jaren 1996-2001*. Zoetermeer: Ministerie van OCenW.
- Jong, U. de, J. Korteweg, M. van Leeuwen, I. van der Veen, (2002). *Studentenmonitor 2001: aanvullende analyses over motivatie en sociaal milieu*. Zoetermeer: Ministerie van OCenW.